

Posedovanje vatrenog oružja i nasilje u porodici na zapadnom Balkanu: komparativna studija zakonodavstava i mehanizama za primenu

SEESAC

South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse
for the Control of Small Arms and Light Weapons

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope (SCSP) poverili su **Centru za kontrolu lakog naoružanja u jugoistočnoj i istočnoj Evropi** (SEESAC) da i dalje podržava sve međunarodne i nacionalne aktere izgradnjom nacionalnih i regionalnih kapaciteta za kontrolu i smanjenje velike rasprostranjenosti i zloupotrebe lakog i malokalibarskog oružja, i time doprinese većoj stabilnosti, bezbednosti i razvoju u regionu jugoistočne i istočne Evrope.

Za dalje informacije kontaktirati:

Šef kancelarije, SEESAC
Hadži Milentijeva 30
11000 Beograd
Srbija

Tel: (+381) (11) 344 6353; 383 6972; 383 6974

Fax: (+381) (11) 344 6356

www.seesac.org

***Posedovanje vatrenog oružja i nasilje u porodici na zapadnom Balkanu:
komparativna studija zakonodavstava i mehanizama za primenu.***

Izrazi zahvalnosti

Ovaj izveštaj je sastavila i napisala dr Mirjana Dokmanović, nezavisna istraživačica. Izveštaj se zasniva na istraživanjima sprovedenim u zemljama zapadnog Balkana i na Kosovu, teritoriji pod privremenom upravom UN. Nacionalna istraživanja uradili su Arta Mandro (Albanija), Nikolina Obradović (Bosna i Hercegovina), Snježana Vasiljević (Hrvatska), Jasminka Friščik (BJR Makedonija), Ferdane Osmani (Privremena uprava UN na Kosovu), Boban Šaranović (Crna Gora) i Diana Miladinović (Srbija). Urednica i rukovodilac projekta je Kira Lokni (Ciara Loughney), službenica za edukaciju SEESAC-a. Dizajn i pripremu za štampu uradila je Katarina Stanković-Bjegović.

© **SEESAC 2007. – Sva prava zadržana**

ISBN: 978-86-7728-073-4

Mišljenja iznesena u ovoj publikaciji su mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stanovište Evropske unije, Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope ili Programa Ujedinjenih nacija za razvoj. Oznake upotrebene u prikazivanju materijala ove publikacije ne odražavaju stavove Evropske unije, Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope ili Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u pogledu; 1) pravnog statusa bilo koje zemlje, teritorije ili područja ili njihovih organa ili oružanih grupacija; ili 2) iscrtavanja granica ili državnih granica.

Rezime

Zemlje zapadnog Balkana⁴ suočavaju se sa sve većim nasiljem, kriminalom i opštim osećajem nesigurnosti, što je nasleđe nedavnih sukoba, političkih previranja i ekonomskih kriza. Rat u bivšoj Jugoslaviji doprineo je povećanju količine i dostupnosti lakog i malokalibarskog oružja, kako u legalnom tako i u nelegalnom posedu, što je doprinelo povećanju nasilja ne samo na javnim mestima, već i unutar porodice. Ostali faktori vezani za post-konfliktno stanje i tranziciju, kao što su ekonomska i lična nesigurnost, nezaposlenost, kriminal i netolerancija, takođe su doprineli sve češćoj pojavi nasilja u porodici.

Podaci iz postojećih istraživanja pokazuju da je nasilje u porodici najčešći vid nasilja širom regiona i da su žrtve toga prvenstveno žene. Procenjuje se da je svaka četvrta žena koja je bila u intimnim odnosima doživela fizičko ili seksualno nasilje od svog partnera. Ankete sprovedene uglavnom od strane ženskih nevladinih organizacija ukazuju na veliki broj neprijavljenih slučajeva nasilja u porodici, zbog predrasuda koje sprečavaju žene da prijave nasilje u porodici, i nepostojanja bezbednog i brzog pristupa pravdi. Osim toga, istraživanja ukazuju da žrtve traže pomoć tek nakon dužeg vremena podnošenja nasilja i tek kad zadobiju fizičke povrede.

Zahvaljujući zalaganju uglavnom ženskih nevladinih organizacija, poslednjih godina su vlade u regionu učinile izvestan napredak u pogledu razvijanja zakonodavstva koje se odnosi na problematiku nasilja u porodici, uvođenja zakonskih mera i sankcionisanja nasilja u porodici *ex officio* (po službenoj dužnosti, *prim. prev.*). U većini zemalja nasilje u porodici je sada posebno krivično delo. Skoro sve zemlje su usvojile posebne zakone protiv nasilja u porodici i zakone o prekršajima koji obezbeđuju mere zaštite za žrtve, među kojima i mogućnost sudskog naloga da se oduzme vatreno oružje od nasilnika.

Potpuno sprovođenje zakona, međutim, ometaju praznine između zakonskih odredbi i njihove primene; nedostatak sveobuhvatne politike koja bi se bavila problemom nasilja u porodici; nedovoljno razvijene institucije i nedostatak budžetskih sredstava za nacionalne strategije u ovoj oblasti. Prisutan je takođe nedostatak sistemске podrške za nevladine organizacije koje pružaju usluge žrtvama nasilja u porodici. U svim zemljama regiona, usluge zaštite žrtava nasilja u porodici obično pružaju ženske organizacije, a finansiraju ih međunarodni donatori. U poslednje vreme nacionalne vlasti su počele sve više da povećavaju socijalne usluge u cilju zaštite žrtava nasilja u porodici, ali vlade još uvek ne obraćaju gotovo nikakvu pažnju na aktivnosti podizanja svesti, edukacije za mlade, obuke stručnjaka i druge preventivne mere. Isto tako, ne postoji dovoljno sveobuhvatnog i koordinisanog prikupljanja podataka, istraživanja i monitoringa, što ometa razvijanje efikasne politike.

Da bismo se suprotstavili nasilju u porodici u post-konfliktnoj situaciji moramo se pozabaviti pitanjem kontrole malokalibarskog i lakog oružja u politikama, strategijama i merama usmerenim ka sprečavanju nasilja i zaštiti žrtava. Na području zapadnog Balkana, međutim, ni vlasti a velikim delom ni civilno društvo, sve donedavno nisu eksplicitno priznavali da su vatreno oružje i velika rasprostranjenost malokalibarskog i lakog oružja faktor rizika za nasilje u porodici. Stoga nisu povezivane nacionalne strategije i akcioni planovi u oblasti nasilja u porodici i kontrole malokalibarskog i lakog oružja, niti su razvijeni sveobuhvatna politika i mehanizmi nadzora.

Oblast u kojoj je došlo do međusobnog povezivanja je zakonodavstvo kojim se reguliše nabavka dozvole za vatreno oružje i posedovanje oružja, ali i dalje postoje praznine kako u zakonodavstvu tako i u njegovoj primeni u ovoj oblasti, koje sprečavaju efikasnu prevenciju nasilja u porodici uz upotrebu oružja. Kriterijumi za odbijanje zahteva za dobijanje dozvole za nabavku oružja su nasilno ponašanje u prošlosti, kao i činjenica da je lice krivično gonjeno i osuđivano zbog nekog krivičnog dela, premda su ova ograničenja još uvek nedovoljno stroga. Nadalje, ne postoje jasne procedure i instrukcije za provere lica koja podnesu zahtev, a obično se ne konsultuju članovi porodice i bivši partneri o potencijalnom nasilnom ponašanju nekog lica. Dokazi o psihičkom zdravlju i psihološkom stanju lica koje podnese zahtev za dozvolu trenutno nisu obavezni u svim zemljama.

Što se tiče zaštite žrtava, u većini zemalja nisu razvijeni saradnja među različitim sektorima i operativni protokoli svih relevantnih institucija koje se bave nasiljem u porodici. Po pravilu, država ne sprovodi redovne i sistematične programe edukacije i obuke za policijske službenike, sudije, tužioce, socijalne radnike i druge stručnjake koji se

⁴ Ova studija odnosi se na Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju, Crnu Goru, Srbiju i Kosovo – teritoriju pod privremenom upravom UN. Misija privremene uprave UN na Kosovu (UNMIK) osnovana je 10. juna 1999, na osnovu rezolucije Saveta bezbednosti 1244, i od tada predstavlja administrativnu upravu na Kosovu. UN koristi naziv 'Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija' zbog spora između ove zemlje i Grčke oko imena. Za potrebe ovog izveštaja koristimo naziv 'BJR Makedonija'.

bave nasiljem u porodici. Stručna lica nisu 'rodno-osetljiva' i nisu prošla adekvatnu obuku da bi mogli primenjivati specifične zakonske propise iz oblasti nasilja u porodici, naročito u slučajevima kada postoji rizik od upotrebe vatrenog oružja. Mehanizmi i strukture primene uglavnom nisu efikasni niti dobro koordinisani. Ne postoji kontinuirana kontrola niti praćenje ponašanja ljudi koji imaju dozvolu za držanje i/ili nošenje oružja.

Preventivne mere borbe protiv nasilja sa upotrebom oružja takođe su nedovoljno razvijene. Nacionalni Akcioni planovi za rodnu ravnopravnost sadrže nacionalnu politiku na polju borbe protiv nasilja u porodici, ali se ne bave pitanjem kontrole oružja. Nijedna od zemalja koje smo istraživali ne bavi se ovim pitanjem u okviru mehanizama rodne ravnopravnosti. Ne postoji 'rodno-osetljivo' obrazovanje, niti programi edukacije za dečake i muškarce radi sprečavanja nasilja, niti programi rehabilitacije za počiniocce nasilja. Ne postoji sveobuhvatna kampanja podizanja svesti protiv 'kulta oružja' i mentaliteta držanja oružja u kući.

Kao rezultat toga, žrtve nasilja u porodici, uključujući i nasilje počinjeno oružjem, i dalje nemaju brz i bezbedan pristup pravdi ni odgovarajuću zaštitu, uprkos evidentnim pomacima u zakonodavstvu. Vlade moraju preduzeti aktivnosti po tom pitanju, uključujući razvijanje i primenu preventivnih mera u cilju eliminisanja svih vidova nasilja, preduzimanje odgovornosti za zaštitu žrtava i razvijanje politike smanjivanja dostupnosti i zloupotrebe vatrenog oružja. Ženske nevladine organizacije mogu dati važan doprinos postizanju ovog cilja tako što će pitanje kontrole lakog i malokalibarskog oružja uvrstiti u svoje aktivnosti zalaganja i lobiranja.

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
CEDAW	Konvencija o eliminisanju svih vidova diskriminacije žena
CESC	(UN) Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava
CoE	Savet Evrope
ECHR	Evropska povelja o zaštiti ljudskih prava i osnovnih ljudskih sloboda
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
BJR Makedonija	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija
IANSANSA	Mreža međunarodne akcije za lako naoružanje
KFOR	Mirovne trupe KOSOVA (NATO)
MSP	Ministarstvo spoljnih poslova
MLSAEO	Ministarstvo rada, socijalnih pitanja i ekonomskih prilika
MLSP	Ministarstvo rada i socijalne politike
MO	Ministarstvo odbrane
MZ	Ministarstvo zdravlja
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MP	Ministarstvo pravde
NVO	Nevladina organizacija
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PAMECA	Misija pomoći Evropske zajednice policiji u Albaniji
RS	Republika Srpska
RSD	Srpski dinar
SALW	Lako i malokalibarsko oružje
SCSP	Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope
SEE	Jugoistočna Evropa
SEESAC	Centar za kontrolu lakog naoružanja u jugoistočnoj i istočnoj Evropi
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNIFEM	Fond Ujedinjenih nacija za žene
UNMIK	Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu

Sadržaj

Rezime	i
Skraćenice	iii
Sadržaj	iv
1 Uvod	1
1.1 Polazna osnova.....	1
1.2 Posebni ciljevi	1
1.3 Metodologija	2
2 Vatreno oružje kao faktor rizika u kontekstu nasilja u porodici na zapadnom Balkanu	3
2.1 Velika količina vatrenog oružja u posedu civila.....	3
2.2 Velika prisutnost nasilja u porodici	3
2.3 Uticaj malokalibarskog oružja na nasilje u porodici	5
3 Pristup vlada država u regionu borbi protiv nasilja u porodici	7
3.1 Zakonodavstvo i zakonske odredbe vezane za nasilje u porodici	7
3.2 Mere zaštite žrtava od nasilja u porodici i porodičnog nasilja uz upotrebu oružja	9
3.3 Preventivne mere u oblasti nasilja u porodici i porodičnog nasilja uz upotrebu oružja	14
3.4 Mehanizmi za primenu	16
3.5 Rezime	18
4 Nacionalna regulativa civilnog posedovanja lakog i malokalibarskog oružja	19
4.1 Zakonska regulativa nabavke i posedovanja oružja	19
4.2 Mehanizmi za primenu	22
4.3 Rezime	23
5 Veza između režima kontrole malokalibarskog oružja i propisa u oblasti nasilja u porodici	24
5.1 Zakonodavstvo i praksa	24
5.2 Propusti i primeri dobre prakse.....	25
5.3 Postojeći predlozi za zakonske izmene i promene politike	28
5.4 Rezime	28
6 Zaključci	29
7 Preporuke vladama	31
8 Nove aktivnosti i strategije: mogućnosti angažovanja civilnog društva	34
9 Rezime glavnih zaključaka i preporuka vladama zemalja obuhvaćenih nacionalnim istraživanjima	36
Dodatak A – pregled najboljih praksi u svetu	46
Dodatak B – Bibliografija	51
Dodatak C – kontakt detalji istraživača	62
Dodatak D – Uzorak upitnika/ vodič za intervjuisanje	64

1 Uvod

1.1 Polazna osnova

Zemlje na zapadnom Balkanu imaju dosta toga zajedničkog u pogledu njihove zajedničke i međusobno povezane prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Sve su to bivše socijalističke zemlje koje su prošle sukobe i dele iste posledice nasilnih ratova, političkih previranja, ekonomske krize i tranzicije prema tržišnoj ekonomiji.

Trenutno su sve zemlje zapadnog Balkana na putu ka integraciji u Evropsku uniju i rade na oslobađanju od tereta prošlosti i izgrađivanju politike, zakonodavnih okvira i mehanizama koji će doprineti demokratizaciji, vladavini zakona, zaštiti ljudskih prava i rodnoj ravnopravnosti. U tom smislu, zemlje se nalaze u procesu razvijanja, ili su tek razvile, novo zakonodavstvo u oblastima nabavke i posedovanja oružja i nasilja u porodici. Ovo je dobra prilika za države zapadnog Balkana da izvuku korist od međusobnih iskustava, kao i od svetskih dobrih praksi, kako bi donele najbolje moguće zakone koji će štititi interese države i građana.

Raspoloživi podaci ukazuju da je nasilje u porodici raširen i ozbiljan problem u regionu, otežan post-konfliktnim tenzijama i problemima. Podaci iz ženskih prihvatilišta (sigurnih kuća) pokazuju da se u velikom broju slučajeva nasilja koristi oružje, bilo kao pretnja žrtvama ili kao sredstvo povređivanja ili usmrćivanja. Ove informacije potkrepljuju podaci istraživanja urađenih širom regiona i medijski izveštaji i analize.

Iskustvo iz drugih zemalja ukazuje da je povezivanje zakonodavstva vezanog za civilno posedovanje i nabavku oružja i nasilje u porodici znatno doprinelo smanjenju ubijenih, povređenih žena, kao i onih koje doživljavaju pretnje oružjem u porodičnom okruženju.¹

Sve do sada na području zapadnog Balkana nije rađeno istraživanje o povezanosti ovih dveju oblasti. Ova regionalna studija ima za cilj da ispravi taj propust. Studija utvrđuje u kojoj meri su međusobno usklađeni zakoni u oblasti nasilja u porodici i režimi kontrole oružja u regionu, u cilju davanja preporuka za poboljšanje zakonodavstva i mehanizama primene, i izgrađivanja platforme za lobiranje sa koje će civilno društvo koje se već bavi borbom protiv nasilja moći da se angažuje i na planu razoružanja. Sam proces istraživanja ove studije, kao i njeni nalazi, doprineće unapređenju kapaciteta civilnog društva i nacionalnih organa vlasti na polju razoružanja, i to pokretanjem diskusija, izgradnjom mreža i pružanjem informacija i analiza neophodnih za zalaganje za bolju prevenciju nasilja u porodici praćenog oružjem i zaštitu žrtava.

1.2 Posebni ciljevi

Osnovni cilj studije je da proceni veze između režima nabavke i posedovanja oružja i zakona iz oblasti nasilja u porodici, kako bi se mogle razviti strategije i preporuke za poboljšanje zakonodavstva i mehanizama primene radi veće zaštite žrtava nasilja u porodici i efikasnije borbe protiv ovog vida nasilja.

Posebni ciljevi studije su:

- Da pokaže postojeće veze, kao i neophodnost daljeg povezivanja zakonodavstva iz oblasti nasilja u porodici i posedovanja i nabavke oružja, u cilju smanjenja broja smrtnih slučajeva, povreda i pretnji vatrenim oružjem u porodičnom okruženju;
- Da stvori platformu sa koje će vlade i zakonodavci na zapadnom Balkanu moći da se zalažu za donošenje ili poboljšanje zakona kojima se reguliše nasilje u porodici s jedne strane, i nabavka i posedovanje oružja, sa druge;
- Da podiže svest vlada i civilnog društva o načinima na koje se mogu angažovati na smanjenju posledica upotrebe oružja u porodičnom okruženju i povećanju i poboljšanju zaštite žrtava takvog nasilja;

¹ Vidi Dodatak A – Pregled najboljih praksi u svetu.

- Da podrži procese lobiranja za razoružanje na zapadnom Balkanu, ili tamo gde oni ne postoje, da podstakne civilno društvo (a naročito ženske nevladine organizacije) da se uključe u rasprave na temu razoružanja i lobiraju za izmene u zakonodavstvu u oblasti posedovanja oružja, kao i na polju nasilja u porodici.

1.3 Metodologija

Ova studija ima i nacionalni i regionalni karakter. Istraživanje na temu nasilja u porodici i zakonodavstva i zakonodavnih mehanizama vezanih za lako i malokalibarsko oružje sprovedeno je u šest zemalja zapadnog Balkana, kao i na teritoriji pod privremenom upravom UN - Kosovu.²

Centralna pitanja nacionalnog istraživanja su bila:

- U kojoj meri su povezani propisi o nasilju u porodici i nacionalni režimi kontrole oružja?
- Kako na najbolji način povezati regulativu o nabavci i posedovanju oružja i zakonodavstvo u oblasti nasilja u porodici, a u cilju smanjenja nasilja nad ženama u privatnoj sferi?

Tražeći odgovor na ova pitanja, lokalni istraživači su sproveli i teorijsko i terensko istraživanje. Oni su analizirali postojeće i planirane zakone koji se odnose posebno na nasilje u porodici i lako i malokalibarsko oružje, kao i relevantne odredbe zakona o rodnoj ravnopravnosti, krivičnog i porodičnog zakona, zakona o javnom redu i miru, kao i relevantne nacionalne strategije i akcione planove.

Da bi prikupili informacije o tome kako se ovi zakoni primenjuju u praksi i kako ih tumače sudije, policija, tužioc, centri za socijalni rad i zdravstvene ustanove, istraživači su obavili razgovore sa predstavnicima ovih institucija. Ženske nevladine organizacije koje se bave pitanjem nasilja u porodici takođe su bile uključene u anketu. U te svrhe urađeni su istovetni upitnici koji su sadržali pitanja o podacima koji nisu dostupni u zvaničnoj statistici (kao na primer, broj slučajeva u kojima je počinitelj koristio vatreno oružje da bi pretio ili napao žrtvu, ili broj povređenih žrtava ili žrtava koje su doživele pretnju oružjem, a koje su potražile utočište). Istraživači su postavljali pitanja i o dobroj i lošoj praksi na planu zaštite žrtava i sprečavanja nasilja u porodici. Nadalje, ispitanici su zamoljeni da daju mišljenje o tome šta bi trebalo učiniti na poboljšanju aktuelnog zakonodavstva i prakse u pogledu smanjenja upotrebe vatrenog oružja u porodičnom okruženju.

Nacionalna istraživanja su otkrila da su postojeći podaci i informacije o upotrebi vatrenog oružja u porodičnom okruženju prikupljeni uz pomoć različitih metodologija i uzoraka; da su vezani za različite periode i da su prikupljeni na različitim nivoima, neki put na nacionalnom, neki put na regionalnom nivou. Zbog toga je teško upoređivati ih. Podaci iz nacionalnih izvora i istraživanje sprovedeno u svakoj zemlji, dakle, korišćeni su za regionalni izveštaj bez pokušaja njihovog upoređivanja.

Teorijsko i terensko istraživanje obuhvatilo je analizu zakonodavstva, politike i prakse koji postoje u svakoj od zemalja u oblasti nasilja u porodici i regulativu vezanu za malokalibarsko i lako oružje, analizu tumačenja zakona od strane nadležnih državnih organa i ženskih nevladinih organizacija, kao i utvrđivanje postojećih državnih i nedržavnih struktura zaštite. Istraživači su dali okvirne preporuke o tome kako vlada svake od ovih zemalja može bolje da odreaguje i podigne nivo odgovornosti po pitanju problema nasilja u porodici praćenog oružjem. Takođe su dati predlozi za buduće strategije nevladinih organizacija na ovom planu.

Ovaj regionalni izveštaj je komparativna studija urađena na osnovu nalaza, zaključaka i preporuka nacionalnih izveštaja, kao i pregleda relevantnih slučajeva najbolje prakse u svetu.³ Regionalni izveštaj sadrži opšte preporuke za vlade kako da poboljšaju zakone u oblasti nasilja u porodici i posedovanja i nabavke oružja, i za civilno društvo kako da lobira i zalaže se po tom pitanju. Dodatak B sadrži rezime glavnih zaključaka nacionalnog istraživanja, kao i ključne preporuke za vlade.

² Misija privremene uprave UN na Kosovu (UNMIK) osnovana je na osnovu rezolucije Saveta bezbednosti 1244 od 10. juna 1999, i od tada predstavlja administrativnu upravu na Kosovu.

³ Vidi Dodatak A – Pregled najboljih praksi u svetu.

2 Vatreno oružje kao faktor rizika u kontekstu nasilja u porodici na zapadnom Balkanu

2.1 Velika količina vatrenog oružja u posedu civila

Stopa civilnog posedovanja vatrenog oružja je tradicionalno vrlo visoka u svim zemljama zapadnog Balkana zbog ukorenjene kulturne i istorijske tradicije posedovanja oružja. Kao nasleđe oružanih sukoba na teritoriji bivše Jugoslavije i civilnih nereda u Albaniji tokom 1990-ih, broj oružja u legalnom i nelegalnom posedu građana se dramatično povećao. Post-konfliktna situacija je povećala tenzije i probleme u jednom nestabilnom i stresnom okruženju opterećenom nezaposlenošću, siromaštvom, rastom diskriminacije po osnovu roda i nacionalnosti, kao i kršenjem ljudskih prava. Velika količina oružja koje su nacionalne vlasti uručile civilima i bivšim vojnicima kako bi učestvovali u sukobima nije vraćena po završetku rata, i često je oružje nošeno kući kao 'ratni suvenir'. Veliki deo tog oružja je kasnije legalizovano i registrovano.

Velika rasprostranjenost malokalibarskog i lakog oružja doprinosi i podstiče nasilje, kriminal i nesigurnost u čitavom regionu. Nacionalni organi vlasti, podržani od strane međunarodnih organizacija (Ujedinjene nacije, OEBS, EU) i regionalnih sporazuma (Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope), preuzeli su obavezu izrade politike i preduzimanja mera za bolju kontrolu dostupnosti, upotrebe i trgovine malokalibarskog i lakog oružja.

Danas, nakon više od decenije od završetka oružanih sukoba, i dalje postoji vrlo velika količina vatrenog oružja koje se drži u kući. Nedavna istraživanja o malokalibarskom i lakom oružju⁴ sprovedena u balkanskim zemljama pokazuju zabrinjavajuće podatke. Procenjuje se da u Hrvatskoj ima otprilike 968.000 komada vatrenog oružja u rukama civila, bilo u legalnom bilo u nelegalnom posedu, u Srbiji 2.047.300; u Albaniji 200.000; 175.000 u Crnoj gori i 400.000 na Kosovu⁵. U Bosni i Hercegovini registrovano je oko 353.000 komada oružja u posedu civila⁶, u BJR Makedoniji ova brojka je 140.000. Izuzetno je teško utvrditi broj komada oružja u nelegalnom posedu. Ova istraživanja pokazala su da na području zapadnog Balkana, sa ukupno 19,6 miliona stanovnika, ima otprilike 4.280.000 komada oružja u posedu civila. Pošto je teško proceniti količinu oružja u nelegalnom posedu, možda nije preterano reći da svako domaćinstvo u regionu ima barem jedno oružje.

Na žalost, većina statističkih podataka vezana za lako i malokalibarsko oružje nije razvrstana prema polu. Ipak postojeća statistika i istraživanja pokazuju da muškarci daleko preovlađuju i kao žrtve i kao počinioци nasilja praćenog oružjem i krivičnih dela počinjenim lakim i malokalibarskim oružjem. Većina vlasnika lakog i malokalibarskog oružja su muškarci. Na zapadnom Balkanu, muškarci počinje 99 odsto krivičnih dela vezanih za vatreno oružje i u 85 odsto slučajeva su i žrtve, dok su u 15 odsto slučajeva žene žrtve, a samo u jedan odsto slučajeva i počinioци.⁷ Pored toga, muškarci i žene često imaju različit stav prema posedovanju i upotrebi oružja. Sveprisutni 'kult oružja' u regionu vezan je za tradicionalni, patrijarhalni koncept muškosti i muškarca kao branioca porodice i vlasništva. Zbog toga je pitanje lakog i malokalibarskog oružja i šire, nasilja praćenog oružjem, vrlo seksistički obojeno, bez obzira na to da li se dešava u javnoj ili privatnoj zoni.

2.2 Velika prisutnost nasilja u porodici

Podaci širom regiona potvrđuju činjenicu da su žrtve porodičnog nasilja uglavnom žene, a da su počinioци većinom muškarci. Istraživanja sprovedena u poslednjih pet godina od strane lokalnih nevladinih organizacija u bivšim jugoslovenskim republikama pokazuju da su od jedne do dve trećine žena u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini

⁴ Istraživanja o malokalibarskom i lakom oružju u svim državama zapadnog Balkana mogu se naći na: <http://www.seesac.org>.

⁵ Ovi podaci obuhvataju oružje i u legalnom i u nelegalnom posedu civila. Ne obuhvataju brojeke o količini oružja u posedu policije i pripadnika vojske, ili drugih državnih službenika.

⁶ Ove informacije uzete su iz Istraživanja o lakom i malokalibarskom oružju Bosne i Hercegovine, 2004, str. 20-21. Zbog činjenice da ne postoji centralizovani sistem registracije vatrenog oružja u BiH teško je saznati čak i koliko ima komada oružja u legalnom posedu, da ne govorimo o nelegalnom oružju.

⁷ Statistički podaci uzeti su iz 'SEESAC-ove Strategije za pitanja različitih polova na planu kontrole lakog i malokalibarskog oružja i aktivnosti AVPP', 30. jun 2007 <<http://www.seesac.org/resources>>.

doživele maltretiranje u partnerskom odnosu.⁸ Studija Svetske zdravstvene organizacije pokazuje slične nalaze za nasilje u partnerskom odnosu u Srbiji.⁹ Prema ovoj studiji svaka četvrta žena koja je ikad bila u partnerskom odnosu doživela je fizičko ili seksualno nasilje. Slični rezultati pronađeni su i u istraživanjima drugih zemalja zapadnog Balkana. Zbog različitih metodologija koje su primenjene, teško je upoređivati podatke o prisutnosti ove pojave u različitim zemljama. Ipak, podaci dobijeni na osnovu postojećeg istraživanja koje su sprovele uglavnom ženske nevladine organizacije, ukazuju na to da je nasilje u porodici vrlo raširen i ozbiljan problem u čitavom regionu.¹⁰

Podaci ženskih nevladinih organizacija o visokoj stopi nasilja u porodici potkrepljeni su brojem policijskih intervencija, koji konstantno rastu u poslednjih nekoliko godina. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, tokom 2005. godine policija je intervenisala u 15.696 slučajeva porodičnog nasilja; što predstavlja povećanje od 6 odsto u odnosu na 2004. godinu. Bilo je 31 posto više slučajeva pritvora kao mere zaštite žrtava; 20 odsto više prekršajnih prijava vezanih za nasilje u porodici i 16 posto više krivičnih prijava za isto. Sveukupno, u 2005. godini 22.207 lica doživelo je nasilje u porodici, što je za 14 odsto više nego u 2004. godini. Godine 2005. policija je tražila od osnovnog suda da donese 4.916 mera predostrožnosti vezanih za porodično nasilje.¹¹

U istoj godini u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (BJR Makedonija)¹², Ministarstvo unutrašnjih poslova registrovalo je 215 krivičnih dela, 1.202 prekršaja i 3.750 optužnica zbog nasilja u porodici, dok su u periodu od juna 2005. do juna 2006. godine centri za socijalni rad registrovali 839 slučajeva porodičnog nasilja. Porodično nasilje počinjeno nad ženama u BJR Makedoniji čini 18 posto ukupnog broja registrovanih krivičnih dela u 2005. godini, 19 posto u 2006. godini, i 26 posto u prvoj polovini 2007. godine. Na Kosovu, Centru za istraživanja porodičnog nasilja i zloupotrebe dece policijske službe, u periodu od 2005. do juna 2007. godine, prijavljeno je 3.300 slučajeva porodičnog nasilja. Najveći broj slučajeva zabeležen je 2006. godine (1.371), a najugroženija oblast je Priština, sa 989 prijavljenih slučajeva.

Na žalost, nasilje u porodici je još prisutnije nego što pokazuju postojeći podaci. Statistika i podaci koji se odnose na to su parcijalni, loše prikupljeni i nestandardizovani, čak i u zemljama koje su usvojile posebno zakonodavstvo iz ove oblasti.¹³ Pored toga, iskustva NVO i stručnjaka koji rade na ovim problemima pokazuju da se u većini slučajeva nasilje ne prijavljuje. Žrtve vrlo retko prijavljuju nasilje nakon prvog incidenta; obično ga prijave tek nakon godina i godina maltretiranja. Takođe je moguće da žrtva nasilja praćenog oružjem neće da prijavi upotrebu vatrenog oružja za vršenje pritiska ili pretnje iz straha da to oružje neće biti oduzeto i da može biti ponovo upotrebljeno. Zbog toga veliki broj slučajeva porodičnog nasilja ostane nezabeležen. Procene 'sivih brojeva' (neprijavljenih slučajeva) su da na svaki prijavljen slučaj ima od tri do deset neprijavljenih¹⁴.

⁸ "NVO u bivšim jugoslovenskim republikama bave se edukacijom mladih da promene posleratnu kulturu nasilja", 9. jun 2007, pročitano 4. oktobra 2007, http://www.stopvaw.org/NGOs_in_the_Former_Yugoslav_Republics_Focus_on_Education_Youth_to_Change_Post-War_Culture_of_Violence.html.

⁹ Svetska zdravstvena organizacija, "WHO Multi-country study on Women's Health and Domestic Violence against Women: Serbia and Montenegro Fact Sheet" ["Komparativna studija SZO o ženskom zdravlju i nasilju nad ženama u porodici: prikaz situacije u Srbiji i Crnoj Gori"], 2005, http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/fact_sheet/SerbiaandMontenegro.pdf, 21. septembar 2007.

¹⁰ Nikolić-Ristanović, Vesna i Dokmanović Mirjana, Međunarodni standardi o nasilju u porodici i njihova primena na zapadnom Balkanu. Beograd: Prometej, 2006. str. 21-24.

¹¹ Izvor: Savet Evrope, Generalni direktoriat za ljudska prava, "Zakonodavstvo u državama članicama Saveta Evrope na polju nasilja protiv žena", januar 2007, http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality, str.119, od 1. oktobra 2007.

¹² UN koristi naziv 'Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija' zbog spora između ove zemlje i Grčke oko imena. Za potrebe ovog izveštaja koristićemo naziv 'BJR Makedonija'.

¹³ Na primer, u završnim komentarima na izveštaj za Bosnu i Hercegovinu, CEDAW Komitet izrazio je zabrinutost zbog "odsustva statističkih podataka o delima porodičnog nasilja nad ženama, i zbog toga što se takva dela i dalje nedovoljno prijavljuju i smatraju ličnim stvarima". Završni komentari Komiteta za eliminisanje diskriminacije nad ženama: Bosna i Hercegovina, 35. sednica, 15.maj- 02. jun 2006, CEDAW/C/BIH/CO3, stav 25.

¹⁴ "Studija o nasilju u porodici u Bosni i Hercegovini - odlomak", Banja Luka: Helsinki Citizens' Assembly Banja Luka, ženska organizacija "Lara", Bijeljina i udruženje "Žene ženama", Sarajevo, maj 2006, str.11-12.

Mnogi faktori doprinose rastu porodičnog nasilja u post-konfliktnoj situaciji, uključujući društveno-ekonomske faktore vezane za tranziciju i nedavni rat,¹⁵ kao što su sve veća ekonomska i lična nesigurnost, izloženost siromaštvu, nezaposlenost, kriminal, nasilje i netolerancija. Politička, društvena i ekonomska previranja, oružani sukobi, etnička čišćenja, migracije seoskog stanovništva i veliki broj izbeglica i raseljenih lica doprineli su destabilizaciji porodice i izazvali visok nivo društvenog stresa. Posledice rata u bivšoj Jugoslaviji još uvek su vidljive i doprinose velikoj prisutnosti svih vidova nasilja. Mnogi, naročito bivši vojnici i žrtve rata, još uvek pate od trauma izazvanih ratom. Svi ovi faktori vrše veliki uticaj na socijalni status muškarca i njegovu muškost, uništavajući njegovo samopouzdanje i identitet. U mnogim slučajevima posledice ovih velikih trauma trpi porodica, što dovodi do pogoršanja bračnih i porodičnih odnosa i povećava rizik nasilja u porodici.

Nasilje u porodici je najčešći vid nasilja i diskriminacije žena. Međunarodna zajednica, uključujući i najuticajnije međunarodne organizacije (kao što su Ujedinjene nacije) priznaje nasilje u porodici kao kršenje ljudskih prava žena i zabranjuje ga u međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima.¹⁶ Kao vid nasilja vezan za rodno-zasnovanu diskriminaciju, nasilje u porodici na zapadnom Balkanu raspirivano je sve većom opštom netolerancijom i diskriminacijom prema manjinama i marginalizovanim grupama u svim delovima regiona. Rodno-zasnovano nasilje provocira povratak tradicije različitih uloga muškaraca i žena u društvu u unutar porodice, sve veći uticaj crkve i tradicije i povratak patrijarhalnih vrednosti. Svi ovi faktori doprinose tome da su žene i deca sve više izloženi raznim vrstama nasilja.

2.3 Uticaj malokalibarskog oružja na nasilje u porodici

Uprkos očiglednoj činjenici da se stavovi muškaraca i žena prema lakom i malokalibarskom oružju znatno razlikuju, do sada se tom pitanju nije pridavao dovoljan značaj, niti je ono povezivano sa porodičnim nasiljem. Zvanična statistika o nasilju praćenom oružjem u porodičnom okruženju, kao i o slučajevima povređivanja vatrenim oružjem u zemljama regiona, uglavnom nije dostupna, tako da se ne može sprovesti pouzdano istraživanje na tu temu.

Jedino istraživanje koje se posebno bavilo uticajem lakog i malokalibarskog oružja na nasilje prema ženama i u okviru toga porodično nasilje, sprovedeno je u Crnoj Gori.¹⁷ Podaci dobijeni od Policijske uprave u Podgorici pokazuju da je 2006. godine protiv 49 žena počinjeno krivično delo ugrožavanja života i fizičkog integriteta, a 14 odsto su bile žrtve nasilja uz upotrebu vatrenog oružja. Rezultati istraživanja, koje je obuhvatilo 1.500 žena koje su potražile utočište u sigurnoj kući, pokazuju da su u 90 odsto slučajeva žrtve doživele pretnje vatrenim oružjem od strane njihovih partnera, a 27 odsto žrtava izjavilo je da je nasilnik učestvovao u ratu.

Slične procene o velikoj prisutnosti porodičnog nasilja praćenog oružjem dala su ženska prihvatilišta u Bosni i Hercegovini. Sigurna kuća u Modriči vodi evidenciju o svojim šticeenicama, u kojoj se nalaze slučajevi pretnji i napada vatrenim oružjem. Godine 2006, 70 odsto od ukupno 206 žrtava nasilja u porodici koje su se obratile za pomoć, doživele su pretnje smrću, u nekim slučajevima i pretnje vatrenim oružjem. U prvoj polovini 2007. godine, 74 odsto od ukupno 127 žrtava nasilja u porodici doživelo je nasilje oružjem. Na žalost, većina prihvatilišta ne vode statistiku na ovu temu. Uprkos podacima koje dobijaju od sigurnih kuća koje vode ženske NVO, centri za socijalni rad i druge državne ustanove u Bosni i Hercegovini uglavnom zanemaruju problem porodičnog nasilja praćenog oružjem.¹⁸ Oni ne vode evidenciju o upotrebi vatrenog oružja u slučajevima porodičnog nasilja, a socijalni radnici čak nisu ni u obavezi da pitaju žrtve da li je nasilnik koristio vatreno ili neko drugo oružje.

U Crnoj Gori, u periodu od 2002. do 2007. godine, 1.223 žena obratilo se SOS telefonu u Podgorici radi zaštite od nasilnika u porodičnom okruženju ili partnerskom odnosu. Od ovog broja 190 žena doživelo je pretnje smrću, a 9 odsto njih pretnje vatrenim oružjem. Crnogorski Ženski lobi zabeležio je da u toku ovih pet godina od 2001.

¹⁵ Popa, Raluca Maria, *Eliminisanje nasilja u porodici u jugoistočnoj Evropi i Turskoj: Ka regionalnoj strategiji akcije*, Bratislava: UNIFEM CEE, 10. jul 2007, str. 45.

¹⁶ "Nasilje nad ženama u porodici", izveštaj specijalnog izveštača o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama, Radhika Coomaraswamy, dostavljen u skladu sa rezolucijom Komisije za ljudska prava 1995/85, E/CN.4/1999/68 10. mart 1999. Generalna preporuka 19 CEDAW Komiteta ističe da definicija diskriminacije u CEDAW-u "podrazumeva dela nanošenja fizičkog, psihičkog ili seksualnog bola ili panje, pretnje s tim u vezi, prisiljavanje i drugi vidovi lišavanja slobode", U.N.DocA/47/38 (1992).

¹⁷ Krkeljić, Ljiljana, *Oružje u rodno zasnovanom nasilju u Crnoj Gori – Istraživanje*, Beograd: SEESAC, 2006.

¹⁸ Na primer, prema rukovodiocu Centra za socijalni rad u istočnom Sarajevu, akti nasilja u porodici su veoma retki, dok slučajevi u kojima se koristi vatreno oružje gotovo da i ne postoje. U poslednje dve godine prijavljena su samo dva slučaja nasilja u porodici. Centar se uglavnom bavi održavanjem brakova.

do 2006. godine, 30 posto od ukupno 637 žrtava porodičnog nasilja doživelo pretnje smrću. Ova nevladina organizacija takođe vodi evidenciju o medijskim izveštajima i beleži da je u istom periodu (2001 do 2006) 12 žena stradalo od vatrenog oružja koje su koristili njihovi članovi porodice ili partneri.

Zvanični podaci prikupljeni na osnovu nacionalnog istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da se malokalibarsko oružje koristi samo u malom broju slučajeva porodičnog nasilja, dok se mnogo češće koriste noževi. Policijska statistika u Hrvatskoj pokazuje da se 2006. godine 27 odsto ubistava i 11 odsto pokušaja ubistva dogodilo u porodičnom okruženju/partnerskom odnosu. U najvećem broju slučajeva (40 posto) počinitelj je bio muž. U većini slučajeva korišćeno je hladno oružje, retko vatreno. Intervjuisane sudije su izrazile mišljenje da ne postoji jaka veza između posedovanja vatrenog oružja (bilo legalnog ili nelegalnog) i upotrebe ovog oružja od strane počinitelja porodičnog nasilja. Međutim, razlog za ovakvo mišljenje je možda nedovoljno razumevanje prirode nasilja u porodici od strane ovih profesionalaca. Što se tiče niske statistike koja je zabeležena, ženske nevladine organizacije koje se bave žrtvama porodičnog i seksualnog nasilja veruju da su te brojke mnogo niže od realnih, jer upotreba vatrenog oružja smanjuje verovatnoću da će žrtva prijaviti incident iz straha da oružje neće biti oduzeto od nasilnika i da ga on može ponovo upotrebiti.

Istraživanje koje je sproveo Viktimološko društvo Srbije 2001. godine sadrži odeljak koji se posebno bavi uticajem malokalibarskog oružja na nasilje u porodici.¹⁹ Otkriveno je da je 7 odsto žena koje su doživele nasilje u porodici bilo napadnuto ili doživelo pretnje vatrenim oružjem ili drugim opasnim oružjem ili alatkama. U 27 posto zabeleženih slučajeva fizički napadi sa ili bez opasnog oružja ponovili su se više od pet puta. Najrasprostranjenija forma nasilja praćenog oružjem je upotreba hladnog oružja, uglavnom noža (u 34 slučajeva), dok je vatreno oružje korišćeno u 11 slučajeva, uglavnom u cilju pretnji ženskom članu porodice. Prema analizi natpisa u štampi koju su uradile ženske nevladine organizacije u Srbiji za potrebe nacionalne kampanje za borbu protiv nasilja u porodici 2003. godine, pod nazivom 'Zašto nisu sa nama', te godine je 31 žena ubijeno od strane njihovih muževa ili partnera, dok je 60 posto svih ubistava počinjeno protiv nekog člana porodice.

Istraživanje urađeno na Kosovu pokazalo je visoku stopu porodičnog nasilja praćenog oružjem. Ispitanici iz Centra za dobrobit žena iz Peći ukazuju na usku povezanost porodičnog nasilja i posedovanja vatrenog oružja od strane nasilnika, i veruju da je nivo posedovanja vatrenog oružja na Kosovu vrlo visok, dok je broj slučajeva oduzimanja oružja od strane policije vrlo mali. U prvoj polovini 2007. godine, ova nevladina organizacija zabeležila je 33 slučaja nasilja praćenog oružjem, uključujući i četiri slučaja seksualnog nasilja. U 17 slučajeva žrtvama je prećeno vatrenim oružjem, dok su u četiri slučaja žrtve – žene stvarno i povređene ovim oružjem. Zaposleni u nevladinoj organizaciji Liria kažu da su žrtve nasilja u porodici iz Gnjilana koje su im se obratile za pomoć izjavile da u većini slučajeva nasilnici imaju vatreno oružje, ali da policija ne oduzima to oružje.

Dokazi o upotrebi vatrenog oružja u slučajevima nasilja u porodici se propisno ne beleže ni u jednoj od ustanova koje rade sa počiniocima i žrtvama. Zbog toga se postojeći podaci ne mogu smatrati pouzdanim pokazateljem upotrebe vatrenog oružja u slučajevima porodičnog nasilja. Može se pretpostaviti da oni pokazuju samo vrh ledenog brega. Praksa vođenja evidencije o ovim slučajevima je tek u začetku. Imajući na umu veliki broj neprijavljenih slučajeva porodičnog nasilja, realno je zaključiti da je učestalost upotrebe vatrenog oružja od strane nasilnika u cilju pretnji i vršenja pritiska na druge članove porodice mnogo veća nego što zvanični podaci pokazuju. Kao što je istraživanje ženskih nevladinih organizacija o rasprostranjenosti porodičnog nasilja pokazalo u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem, žene ređe prijavljuju počinioce, naročito ako se plaše za sopstveni život, nakon što su doživele pretnje opasnim oružjem ili vatrenim oružjem.

¹⁹ Vidaković, Ivana, *Rasprostranjenost nasilja u porodici, Nasilje u porodici u Srbiji*, izd. Vesna Nikolić-Ristanović, Beograd: Viktimološko društvo Srbije & Prometej, 2002. str. 49-59. Istraživanje je urađeno na uzorku od 700 starijih od 18 godina u šest gradova Srbije, 74,4 odsto živi u gradu, a 25,6 odsto na selu.

3 Pristup vlada država u regionu borbi protiv nasilja u porodici

3.1 Zakonodavstvo i zakonske odredbe vezane za nasilje u porodici

Tokom protekle decenije, vlade svih zemalja zapadnog Balkana su učinile znatan napredak u oblasti sankcionisanja nasilja u porodici i uvođenja zakonskih mera zaštite žrtava. Ovaj napredak rezultat je usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima i zalaganja kampanja ženskih nevladinih organizacija. Zemlje obuhvaćene istraživanjem su države članice svih ključnih međunarodnih konvencija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, uključujući Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)²⁰ i njen Opcioni protokol. S obzirom na to da sve zemlje, sa izuzetkom Bosne i Hercegovine,²¹ imaju monistički pristup međunarodnom pravu, ratifikovani međunarodni sporazumi postaju sastavni deo nacionalnog zakonodavstva i mogu se direktno primenjivati. To znači da su države u obavezi da poštuju međunarodne standarde u oblasti ljudskih prava u pogledu borbe protiv porodičnog nasilja.

Ova obaveza proističe iz činjenice da se nasilje u porodici priznaje kao kršenje ljudskih prava i kao jedna od najrasprostranjenijih formi nasilja i diskriminacije žena.²² Međunarodni dokumenti iz oblasti ljudskih prava zabranjuju nasilje u porodici kao vid kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda koje garantuje Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, uključujući i pravo na život, slobodu i bezbednost ličnosti, pravo na jednakost, i zabranu mučenja i svirepog ili ponižavajućeg postupka.²³ Osim toga, sve države u regionu su članice Saveta Evrope i potpisale su Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Savet Evrope ima impresivan spisak dokumenata i uputstava kojima se utvrđuju standardi i obaveze država članica na polju borbe protiv porodičnog nasilja. Kao države članice UN i Saveta Evrope, vlade su u obavezi da revnosno i u dobroj veri sprovedu dokumente o ljudskim pravima.

Sve zemlje u regionu su integrisale osnovna ljudska prava u svoje ustavne odredbe, garantujući time ženama i muškarcima, devojčicama i dečacima, između ostalog, jednaku zaštitu države od porodičnog nasilja. Nacionalni ustavi garantuju ljudska prava i osnovne slobode kao nedeljive, neotuđive i nepovredive. Garantovana je i jednakost pred zakonom, a rodno zasnovana diskriminacija se zabranjuje, kao i mučenje i neljudsko i svirepo postupanje.

U načelu, pravni okviri koji podržavaju aktivnosti i mere borbe protiv nasilja u porodici, obuhvataju, pored ustavnih odredbi, i posebne zakone protiv porodičnog nasilja, zakone o rodnoj ravnopravnosti,²⁴ krivične zakone, zakone o porodičnim odnosima i zakone o javnom redu.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini zabranjuje sve rodno zasnovane oblike nasilja kako u javnoj tako i u privatnoj sferi, i propisuje kaznu zatvorom u trajanju od šest meseci do pet godina za takva dela. Ova odredba ne postoji u zakonima o rodnoj ravnopravnosti Albanije, Hrvatske i Kosova. Posebni zakoni koji se bave pitanjem porodičnog nasilja usvojeni su u Albaniji (2006), Hrvatskoj (2003) i u oba entiteta Bosne i Hercegovine (Federacija Bosne i Hercegovine (2005) i Republika Srpska (2005)). Oni regulišu pojam nasilja u porodici, lica

²⁰ Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>, od 10. oktobra 2007.

²¹ Bosna i Hercegovina je složena država čiji je ustavni, zakonski i politički okvir utvrđen Dejtonskim mirovnim sporazumom (1995); sastoji se od dva entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) i jedne autonomne oblasti (Brčko), koji imaju različite pravne sistema, a povrh toga zajednički federalni pravni sistem. Federalna država je decentralizovana i ima nekoliko nivoa: lokalni nivo, nivo kantona, distrikta Brčko, nivo entiteta i nivo države. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine (čl. 2), Država direktno sprovodi ljudska prava i slobode koje garantuje Evropska povelja o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR) i njeni protokoli, koja ima prioritet nad nacionalnim zakonima. Pored toga, država i njeni entiteti dužni su da obezbede sprovođenje svih ljudskih prava i sloboda koje priznaju glavni međunarodni sporazumi (uključujući CEDAW) bez diskriminacije, za sve građane (Dejtonski mirovni sporazum, Dodatak 6).

Ustav Republike Crne Gore ne sadrži odredbe o odnosu između međunarodnog i nacionalnog zakona. Član 44, međutim, garantuje građanima pravo da se obrate međunarodnim institucijama radi zaštite njihovih ustavnih prava. Nacrt novog Ustava predviđa primat međunarodnog prava.

²² "Nasilje nad ženama u porodici", Izveštaj specijalnog izveštača o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama, Radhika Coomaraswamy, dostavljen u skladu sa rezolucijom Komisije za ljudska prava 1995/85, E/CN.4/1999/68 od 10. marta 1999.

²³ Analiza uloge međunarodnog prava u borbi protiv nasilja u porodici, i lista međunarodnih standarda iz ove oblasti može se pročitati u: Nikolić-Ristanović, Vesna i Mirjana Dokmanović, *Međunarodni standardi o nasilju u porodici i njihova primena na zapadnom Balkanu*. Beograd: Prometej, 2006. str. 33-71 i str. 153-175.

²⁴ Zakoni o rodnoj ravnopravnosti postoje u Bosni i Hercegovini (2003), Hrvatskoj (2003), Albaniji (2004) i na Kosovu (2004). U Srbiji se trenutno radi na izradi Zakona protiv diskriminacije i Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

koja se smatraju za članove porodice i oblike zaštite za članove porodice. Osnovna ideja ovih zakona je da se žrtve zaštite udaljavanjem nasilnika od mesta stanovanja žrtve, i nalaganjem da se on podvrgne obaveznom psihosocijalnom lečenju ili lečenju od bolseti zavisnosti.

Posebne zakonske odredbe su na snazi i na Kosovu, prema Uredbi UNMIK-a 2003/12 o zaštiti protiv nasilja u porodici. U Crnoj Gori je urađen nacrt posebnog zakona o prevenciji nasilja u porodici, ali još nije usvojen. Sve zemlje obuhvaćene istraživanjem, uključujući i one koje imaju posebne zakone o porodičnom nasilju, donele su zakonske odredbe koje se odnose na nasilje u porodici u krivičnom zakonu i zakonu o porodičnim odnosima. Rešavajući slućajeve nasilja u porodici, sudovi se pozivaju i na zakon o javnom redu.

Primena zakona koji se bave pitanjem porodičnog nasilja vrši se odvojeno od zakona za krivično gonjenje počinilaca. Ovi posebni zakoni obezbeđuju mere zaštite i razdvajanja, a nasilje u porodici tretiraju kao prekršaj. Kazne su obično novćane i kraće zatvorske kazne za poćinioca (Hrvatska, Bosna i Hercegovina). Zakoni se drže koncepta neposredne zaštite žrtve od daljeg nasilja obezbeđujući fizićko uklanjanje nasilnika i razdvajanje od žrtve. Ovi zakoni omogućavaju žrtvama da same pokrenu prekršajni postupak. Oni ne uključuju krivićne sankcije i ne obezbeđuju usluge podrške, kao što su prihvatilišta (sigurne kuće).

Nasilje u porodici je proglašeno posebnim krivićnim delom u Hrvatskoj, Crnoj Gori i Srbiji, kao i u oba entiteta Bosne i Hercegovine i u Distriktu Brćko. U svim zemljama, za ovo delo se pokreće postupak *ex officio*. U Albaniji i na Kosovu, nasilje u porodici se goni ne kao posebno krivićno delo, već pod opštim krivićnim delom napada, nanošenja fizićkih povreda ili silovanja. U BJR Makedoniji, nasilje u porodici je izmenama krivićnog zakonodavstva 2004. godine kriminizirano u okviru jednog broja krivićnih dela: ubistvo, 'ubistvo iz nehata', nanošenje telesne povrede, teže telesne povrede, prisiljavanje, nezakonito lišavanje slobode, ugrožavanje bezbednosti drugih ljudi ili podvođenje na prostituciju i seksualno zlostavljanje dece. Krivićni zakon sadrži definiciju nasilja u porodici i propisuje ozbiljnije kazne ako se ova dela ćine protiv ćlanova porodice (na pr. kod ubistva i nanošenja teških telesnih povreda).

Sankcije koje se propisuju su novćane i zatvorske kazne.²⁵ Zatvorske kazne se razlikuju od zemlje do zemlje: do godinu dana u Brćko Distriktu, Crnoj Gori i Srbiji; do dve godine u Republici Srpskoj i do tri godine u Federaciji Bosne i Hercegovine i Hrvatskoj. Takođe, postoje i teži oblici nasilja u porodici koji podležu ozbiljnijim kaznama. Krivićni zakoni Srbije (ćlan 194.2) i Crne Gore (ćlan 220) propisuju ozbiljnije kazne ako je došlo do upotrebe opasnog oruđa: do tri godine zatvora. U BJR Makedoniji, višestruko korišćenje vatrenog oruđa radi pretnji ili prisiljavanja mođe se smatrati otežavajućom okolnošću prilikom donošenja presude u slućajevima porodićnog nasilja, ali ono automatski ne povlaći za sobom strožiju kaznu. U oba bosanska entiteta i u Brćko Distriktu, zakon propisuje teže kazne za nasilje u porodici uz upotrebu oruđa samo u slućaju ako žrtva zadobije teže telesne povrede ili ako povrede ozbiljno naruše zdravlje ili imaju fatalan ishod.

Pojedine države nisu izvršile reviziju i/ili povećale kaznene mere tokom sprovođenja skorašnjih zakonskih promena. Na primer, umesto da povećaa kazne za nasilje u porodici, Srbija ih je nedavno umanjila izmenama Krivićnog zakonika od 2005. godine (od maksimum tri godine zatvora na jednu godinu zatvora).²⁶

Primenu zakona o nasilju u porodici u Bosni i Hercegovini ometa neusklađenost razlićitih zakonskih odredbi u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine.²⁷ Postoji pravna dvosmislenost u pogledu definisanja kada će se slućaj nasilja u porodici smatrati krivićnim delom (na koje se primenjuje krivićno pravo), a kada će se smatrati prekršajem (na koji se primenjuje poseban zakon o zaštiti od nasilja u porodici). Sudovi često terete nasilnike za prekršaje, propisujući im lakše kazne kao što su novćane. Reagujući na ovakve situacije, Komitet UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava apelovao je na Bosnu i Hercegovinu 'da obezbedi usklađivanje odredbi krivićnog zakona oba entiteta i Brćko Distrikta za krivićno delo nasilja u porodici sa Državnim zakonom o rodnoj ravnopravnosti, kao i da obezbedi da se one primenjuju od strane sudija, tužilaca i policije', kao i da 'preduzme

²⁵ U Srbiji, međutim, se u praksi najćešće donose uslovne kazne. Izvor:

Savet Evrope, "Zakonodavstvo u zemljama ćlanicama Saveta Evrope u oblasti nasilja nad ženama", januar 2007, http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality, od 01. oktobra 2007.

²⁶ CEDAW Komitet je izrazio zabrinutost zbog smanjenja kazni za nasilje u porodici. Završni komentari Komiteta za eliminisanje diskriminacije nad ženama: Srbija, 35. sednica, 14. maj – 01. jun 2007, CEDAW/C/SCG/CO/1, stav 21.

²⁷ Popa, Raluca Maria, *Eliminisanje nasilja u porodici u jućoistoćnoj Evropi i Turskoj: Ka regionalnoj strategiji akcije*, Bratislava: UNIFEM CEE, 10. jul 2007, str. 12.

mere da se policijska službena lica i javnost senzibiliju o uzrocima i kriminalnoj prirodi akata nasilja u porodici, kao i o specifičnim potrebama žrtava'.²⁸ Komitet UN za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena je formulisao sličnu preporuku, apelujući na državu članicu da 'usklađi zakone dva entiteta i da ubrza formulisanje i usvajanje podzakonskih akata i osnivanje relevantnih struktura i institucija za primenu istih'.²⁹

3.2 Mere zaštite žrtava od nasilja u porodici i porodičnog nasilja uz upotrebu oružja

Države obuhvaćene istraživanjem su relativno slične kada su u pitanju institucionalizovane strukture za zaštitu žrtava porodičnog nasilja, većinom žena. Regionalni obrazac pružanja usluga zaštite žrtava porodičnog nasilja predviđa sigurne kuće, SOS linije, savetovanje i besplatnu pravnu pomoć, što uglavnom obezbeđuju ženske nevladine organizacije. Sve zemlje su uvele zakonske zaštitne mere usmerene na zaštitu žrtava za vreme krivičnog procesa i za vreme trajanja naloga o zabrani pristupa žrtvama. Analiza je, međutim, pokazala da se u praksi *de iure* i *de facto* stanje znatno razlikuju.

Pružanje usluga zaštite

Nacionalna istraživanja su pokazala da žrtve obično traže pomoć tek nakon dužeg vremena podnošenja nasilja i tek nakon zadobijanja ozbiljnih fizičkih povreda.³⁰ Sigurne kuće, SOS linije i savetovašta za žrtve nasilja postoje u svakoj posmatranoj zemlji, ali u nedovoljnom broju da bi se zadovoljile sve potrebe.³¹ U Hrvatskoj postoji deset sigurnih kuća i 24 SOS linija, u Srbiji devet sigurnih kuća i 39 SOS linija, u Bosni i Hercegovini sedam prihvatilišta te vrste, a u Crnoj Gori dve sigurne kuće. Interventni centri postoje samo na Kosovu i BJR Makedoniji. Sigurne kuće nisu uvek dostupne u smislu geografske distribucije i uglavnom se nalaze u gradskim zonama. Prihvatilišta i savetovašta još uvek uglavnom vode ženske nevladine organizacije, a većinom ih finansiraju međunarodni donatori. Države pružaju delimičnu podršku sigurnim kućama, ali bez sistematskih strategija. Državna prihvatilišta postoje u BJR Makedoniji (šest) i Albaniji (jedno).

Telefonske linije koje pružaju psihološku podršku i pravnu pomoć takođe većinom vode ženske nevladine organizacije. Jedan broj SOS linija u Srbiji vode centri za socijalni rad. Ne postoje programi rehabilitacije za žene i decu niti pristup specijalizovanim službama, izuzev onih koje su dostupne svima.

Poslednjih godina nacionalne vlasti su počele da povećavaju učešće socijalnih usluga u zaštiti žrtava nasilja u porodici. U tom smislu najveći uspeh ostvarila je BJR Makedonija. Na nacionalnom nivou, Ministarstvo za rad i socijalnu politiku ima ovlašćenje da osniva i koordinira službama zaštite žrtava nasilja u porodici, kao i da predlaže privremene mere pravne zaštite. Na lokalnom nivou deluje 27 centara za socijalni rad koji se bave slučajevima nasilja u porodici. Oni su obavezni da obezbeđuju zaštitu pružanjem usluga i podnošenjem zahteva sudovima da donesu privremene mere zaštite. Ministarstvo za rad i socijalnu politiku izdvaja sredstva za podršku državnim prihvatilištima, za vođenje nacionalne SOS linije i za druge aktivnosti borbe protiv porodičnog nasilja.³² Na lokalnom nivou imenovan je inspektor za maloletničku delikvenciju u svakoj upravi unutrašnjih poslova koji koordinira merama borbe protiv porodičnog nasilja koje zahtevaju intervenciju policije.

U Srbiji postoji nekoliko sigurnih kuća u okviru partnerskih projekata nevladinih organizacija i državnih centara za socijalni rad. One dobijaju donacije za projekte od Fonda za socijalne inovacije u okviru Ministarstva za

²⁸ E/C.12/BIH/CO/1, Završna razmatranja UN Odbora za ekonomska, socijalna i kulturna prava, stav 43.

²⁹ Završni komentari Komiteta za eliminisanje diskriminacije nad ženama: Bosna i Hercegovina, 35. sednica, 15. maj – 2. jun 2006, CEDAW/C/BIH/CO3.

³⁰ Istraživanje sprovedeno u Bosni i Hercegovini pokazalo je da žrtve obično pretpostave da im niko neće verovati da su maltretirane ako su dobile 'malo batina'.

³¹ Nakon razmatranja periodičnih izveštaja Hrvatske, CEDAW komitet je izrazio svoju zabrinutost "zbog visoke stope nasilja u porodici, malog broja sigurnih kuća koje bi bile na raspolaganju žrtvama nasilja u porodici, i nedovoljno jasnih procedura, ili protokola za sprovođenje zakona, kao i medicinskog osoblja koje bi reagovalo u slučajevima nasilja u porodici". CEDAW Komitet apeluje na državu članicu da obezbedi dovoljan broj prihvatilišta za žene žrtve nasilja u porodici. Završni komentari Komiteta za eliminisanje diskriminacije nad ženama: Hrvatska, 32. sednica, 10-28 januar 2005, CEDAW/C/CRO/CC/2-3, stav 31-32. Slične preporuke dobila je i Srbija. Završni komentari Komiteta za eliminisanje diskriminacije nad ženama: Srbija, 35. sednica, 14. maj–01 jun 2007. CEDAW/C/SCG/CO/1, stav. 22.

³² Popa, Raluca Maria, *Eliminisanje nasilja u porodici u jugoistočnoj Evropi i Turskoj: Ka regionalnoj strategiji akcije*, Bratislava: UNIFEM CEE, 10. jul 2007, str. 16.

rad, zapošljavanje i socijalnu politiku.³³ S tim u vezi, u poslednje vreme došlo je do pozitivnih reformi u srpskoj Autonomnoj pokrajini Vojvodini. Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i rodnu ravnopravnost inicirao je izgradnju sigurne kuće u Novom Sadu, u saradnji sa Izvršnim većem Vojvodine. Ovo prihvatilište finansijski podržava grad Novi Sad, a vodi ga centar za socijalni rad. Osim toga, Izvršno veće Vojvodine je izdvojilo sredstva za učešće u izgradnji prihvatilišta u Zrenjaninu, a ima još nekoliko inicijativa za osnivanje sigurnih kuća na nivou opština (Subotica, Sombor, Pančevo). Odluka o rodnoj ravnopravnosti Skupštine Vojvodine³⁴ u članu 15. koji se odnosi na socijalnu i zdravstvenu zaštitu sadrži preporuku da centri za socijalni rad osnivaju SOS linije i prihvatilišta za žrtve nasilja u porodici i u partnerskim odnosima.

U načelu, države ne ispunjavaju u potpunosti svoju obavezu da podržavaju nevladine organizacije u njihovoj borbi protiv porodičnog nasilja i u pružanju usluga zaštite žrtava. Vlade su tek nedavno počele da podržavaju nevladine organizacije koje vode sigurne kuće i SOS linije, ali ta podrška je na *ad hoc* bazi.

Reakcija policije

U većini proučavanih zemalja policija je obavezna po zakonu da postupa prema istim procedurama i reaguje na isti način na slučajeve nasilja praćenog oružjem, bilo da se dešavaju kod kuće ili na javnom mestu. Kada je pozovu na uviđaj posle porodičnog nasilja uz upotrebu oružja, policija vrši rutinsku proveru da li postoji oružje u kući. Ako nije upotrebjeno oružje, policija će napraviti pretres samo ako je dobila informaciju o prisustvu nelegalnog vatrenog oružja ili o nedozvoljenoj upotrebi oružja u legalnom posedu. Ako pronađe vatreno oružje, policija ga zaplenjuje i potom nastavlja sa drugim policijskim aktivnostima i istražnim procedurama.³⁵ Ako počinioc ima dozvolu za posedovanje vatrenog oružja, policijska službena lica oduzimaju dozvolu i to unose u svoj izveštaj.

U Albaniji, to ide još dalje i Komisija za dozvole za vatreno oružje policijskog Komesarijata, koji se bavi krivičnom istragom, oduzima počiniocu pravo posedovanja oružja. Zaplenjeno oružje konfiskuje vlada (ili se ono prodaje na aukciji ako se radi o lovačkim puškama).

Policija u Crnoj Gori nije obavezna po zakonu da proverava da li postoji vatreno oružje i dozvola za njega na uviđaju nakon incidenta porodičnog nasilja. Praksa je da se proveravaju podaci o počiniocu u policijskom dosijeu (da li to lice poseduje vatreno oružje i/ili dozvolu za njega, da li je osuđivano, da li se nasilnički ponašalo u prošlosti itd). Pravilnik o proceduri sprečavanja i otkrivanja krivičnog dela nasilja u porodici i procedurama zaštite žrtava, koji još nije usvojen,³⁶ uvodi obavezu da policijski službenici provere postojanje oružja na uviđaju nakon incidenta porodičnog nasilja.

U Srbiji policija ima ovlašćenje da privremeno oduzme oružje za vreme istrage ako bi posedovanje tog oružja moglo dovesti do krivičnog dela ili prekršaja, ako je to neophodno iz razloga javne bezbednosti ili ako je osoba u pritvoru i ima oružje koje se može upotrebiti za samopovređivanje, napad ili bekstvo. Policija uvek proverava bazu podataka o posedovanju oružja pre intervencija u slučajevima porodičnog nasilja i pre nego što dođe na mesto stanovanja počinioca. Policija može pretražiti kuću ili stan počinioca jedino ako ima nalog za to. U slučaju da policija oduzme vatreno oružje, ono će biti zadržano u sudskom depozitu do okončanja krivičnog postupka. Policija je u obavezi da dostavi zvaničan dopis o privremeno oduzetom predmetu. Ako se lice oslobađa bez podizanja optužnice, oduzeti predmet biće vraćen.

U Bosni i Hercegovini, policija i tužilaštvo istražuju da li počinioc poseduje vatreno oružje jedino ako imaju 'dobar razlog' da to učine. Policija ne može da izvrši pretres da bi ustanovila da li postoji vatreno oružje u kući prilikom uviđaja na sceni porodičnog nasilja ako nema dobar razlog za taj pretres, kao što je, primera radi, prijava žrtve ili svedoka da je upotrebjeno oružje. U slučajevima kada se prijavi upotreba vatrenog oružja policija oduzima to oružje i privremeno oduzima dozvolu za njega, ako ista postoji. Ako počinioc podnese zahtev za dobijanje dozvole za oružje tokom krivičnog postupka, taj zahtev će se odbiti po ovom osnovu. Dozvole za oružje oduzeće se od

³³ "Nasilje nad ženama: Da li Vlada Srbije brine? NVO prikaz reakcije države", 2006, Institut otvorenog društva http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d-4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/SERBIA_VAW_FACT_SHEET_2006_3.pdf, 05. aprila 2007.

³⁴ "Službeni glasnik" Autonomne Pokrajine Vojvodina, br. 14/04.

³⁵ Istraživanje u Albaniji navodi procedure kao što su pretres ako je počinioc sakrio vatreno oružje, ili zahtevanje od počinioca da dobrovoljno uruči oružje policiji; zaplena i oduzimanje oružja; preduzimanje mera da bi se sprečio gubitak otisaka prstiju i drugi dokazi koji se nadju na površini oružja; sprovođenje svih neophodnih procedura ako je dozvolu za oružje izdala državna policija.

³⁶ Ovaj policijski dokument potpisuje i odobrava ministar unutrašnjih poslova, ali mora ga usvojiti Vlada da bi stupio na snagu.

lica koja su osuđivana za krivična dela i prekršaje, uključujući i delo nasilja u porodici, počinjene u poslednje tri godine.³⁷

Postignut je napredak u pogledu uvođenja obaveze za državne službenike da reaguju na nasilje u porodici. Zakonodavstvo u Hrvatskoj, Srbiji, Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, naglašava obavezu službenika da prijave nasilje u porodici. Medicinsko osoblje, službenici koji rade u ustanovama socijalne pomoći, psiholozi, socijalni radnici, socijalni pedagozi i prosvetni radnici dužni su da prijave policiji ili javnom tužiocu ako posumnjaju da se radi o nasilju u porodici u toku vršenja svojih službenih dužnosti. Ako to ne učine, smatra se da čine prekršaj u smislu ovih odredbi.

Praksu policije je, međutim, potrebno još poboljšati. Ženske nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini izveštavaju da policija obično ne pravi službeni zapisnik kada žrtva pretrpi lakše telesne povrede i /ili prijavi nasilje po prvi put. Policija obično čeka da se incidenti ponove nekoliko puta pre nego što uzme zvaničnu izjavu od žrtve i počinioca. Još uvek ima slučajeva kada se nasilje u porodici tretira kao kršenje Zakona o javnom redu i miru, jer je takva bila praksa pre uvođenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Posledice toga su da se od suda ne mogu tražiti nikakve mere zabrane viđanja žrtve. Stoga žrtva ostaje i dalje izložena pretnjama počinioca.

Slučajevi porodičnog nasilja koji se smatraju ozbiljnijim jer su počinioci koristili vatreno oružje retko se prijavljuju policiji. Jedan od razloga za to je što se žrtve plaše osвете svog nasilnog partnera i ne veruju da će mu vatreno oružje biti oduzeto. Tako ove žrtve obično ne iskoriste zaštitne mere koje bi garantovale njihovu bezbednost. Vrlo često, uprkos hitnoj potrebi, žrtve ne bivaju smeštene u sigurne kuće zbog njihovih ograničenih kapaciteta. Takođe je primećeno da žrtve često nisu zdravstveno osigurane i zbog toga ne mogu potražiti lekarsku pomoć ako su povređene. Zdravstvene ustanove zato nemaju uvida u te slučajeve, što umanjuje prilike da se oni zabeleže u zvaničnoj statistici.

Mere zaštite koje izriču sudovi

Žrtve porodičnog nasilja imaju pristup pravdi u svim posmatranim državama, ali on nije toliko bezbedan i brz kao što to zahtevaju međunarodni standardi. Krivični postupak obično dugo traje, što deluje obeshrabrujuće na žrtve. Jedan broj žrtava nikad ne iskoristi zakonske mogućnosti zbog neznanja i neinformisanosti, iz straha od nasilnika (što ima veze sa nedostatkom efikasnih mera zaštite), zbog nespremnosti da svoje lične stvari iznose u javnost, nedostatka poverenja u kažnjavanje počinioca, zbog blagih sankcija i neizvesnosti ishoda krivičnog procesa.³⁸ Osim toga, nacionalna istraživanja pokazuju da samo mali broj slučajeva koji se prijavi policiji završi na sudu.

Sve zemlje u regionu donele su zakone koji predviđaju mere zaštite za žrtve porodičnog nasilja, ali se one razlikuju u pogledu dometa, delokruga i efikasnosti. To mogu biti zabrana uznemiravanja žrtve, kojom se zabranjuje nasilniku da dolazi u kontakt sa žrtvom ili da joj se približava; tzv. nalog o okupaciji, kojom se štite prava žrtve i prava dece da ostanu u kući, ili kojom se ograničava pravo nasilnika da boravi ili ponovo useli u kuću; i sudske zabrane, kao što je oduzimanje oružja. Oduzimanje dozvole za vatreno oružje u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem je u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova ili odseka za izdavanje dozvola i vođenje evidencije o izdatim, privremeno oduzetim i poništenim dozvolama, kao i o oduzetom, pronađenom i dobrovoljno predatom oružju. Osnova ovih mera zaštite su uglavnom posebni Zakoni o porodičnom nasilju, Zakon o krivičnom postupku i/ili Zakon o porodičnim odnosima. U mere zaštite spada obavezno lečenje lečenje lica zavisnih od alkohola i droge. Ove mere su privremenog karaktera (traju do godinu dana), i propisuju se u okviru sudskog postupka kao mere koje treba hitno sprovesti.

UNMIK-ova Uredba o zaštiti od porodičnog nasilja na Kosovu³⁹ predviđa širok dijapazon mera zaštite koje sudovi mogu izreći. U njih spadaju mere zaštite, hitne mere zaštite i privremene mere zaštite. Cilj ovih mera je prvenstveno fizičko razdvajanje nasilnika od žrtve i zaštita žrtve od mogućnosti da bude izložena nasilju ili pretnjama nasiljem. Shodno tome, sud može narediti oduzimanje vatrenog oružja, uključujući i lovačko i sportsko oružje (član 2.1h), a može naložiti policijskom komesaru da privremeno oduzme ili povuče dozvolu za vatreno oružje izdatu shodno

³⁷ Na žalost, istraživanje u Bosni i Hercegovini naglašava da ova mera ne može biti dovoljna garancija zaštite žrtve, zbog velike dostupnosti nelegalnog vatrenog oružja u zemlji.

³⁸ Nikolic-Ristanović, Vesna i Mirjana Dokmanović, *Međunarodni standardi o nasilju u porodici i njihova primena na zapadnom Balkanu*. Beograd: Prometej, 2006, str. 97-98, 106-107.

³⁹ UNMIK/REG/2003/12.

Uredbi UNMIK-a 2001/7 o ovlašćenju za posedovanje oružja na Kosovu (član 2.1o). Oduzimanje vatrenog oružja može se izreći kao hitna mera. Sud može izreći sve druge mere koje smatra neophodnim u cilju zaštite bezbednosti, zdravlja ili dobrobiti žrtve i/ ili svih lica sa kojima žrtva živi u zajedničkom domaćinstvu (član 2.1p). Osim žrtve i njenog/ njegovog zakonskog zastupnika ili advokata, zahtev za oduzimanje oružja može podneti i centar za socijalni rad, lice sa kojim žrtva živi u istom domaćinstvu ili osoba koja zna za maltretiranje žrtve. Sud donosi rešenje o ovom zahtevu po hitnom postupku. Mera zaštite može da traje do godinu dana. Kršenje ove mere smatra se krivičnim delom i kažnjava se zatvorom u trajanju do šest meseci. U dane kada sud ne radi, policija može izdati privremeni nalog u cilju zaštite (član 13). Ona međutim ne može izreći privremenu meru oduzimanja oružja.

U Srbiji i BJR Makedoniji za vreme trajanja krivičnog procesa, sudovi uvek proveravaju da li postoji oružje i naređuju njegovo oduzimanje od nasilnika, shodno odredbi o 'oduzimanju predmeta koji je upotrebljen, ili se namerava upotrebiti u krivičnom delu'. Predmeti se mogu oduzeti i kad postoji samo sumnja da bi se mogli ponovo upotrebiti za neko drugo krivično delo. Sudovi vode evidenciju o svim pronađenim ili oduzetim predmetima, uključujući i vatreno oružje. Potvrda o oduzimanju sadrži tehničke karakteristike vatrenog oružja. Nakon donošenja presude, oružje postaje vlasništvo države. Ako je presuda oslobađajuća, oduzeto vatreno oružje se vraća vlasniku. U Srbiji je kršenje mera zaštite kažnjivo po Krivičnom zakoniku, a kazne mogu biti novčane ili zatvorske u trajanju do šest meseci. Uprkos ovoj odredbi, u praksi sudovi još uvek ne koriste redovno mere zaštite.

U Crnoj Gori, policija nema pravo da zahteva mere zaštite; to je u nadležnosti suda. Policija je nedavno uvela novi obrazac za informisanje odseka za izdavanje dozvola za oružje o svim krivičnim delima za koje je pokrenut krivični postupak po službenoj dužnosti, jer se dozvola ne može izdati licu protiv koga je pokrenut takav postupak. Ako se vatreno oružje koristi za činjenje krivičnog dela, u praksi ga policija privremeno oduzima i prosleđuje čitavu proceduru odgovornom administrativnom organu koji će je trajno oduzeti u slučaju da se počilac proglašuje krivim, ili će je vratiti počilocu, ako je presuda oslobađajuća ili sud odbaci krivičnu optužnicu. U Crnoj Gori sudovi traže podatke o vatrenom oružju samo ako je korišćeno ili se namerava koristiti za vršenje krivičnog dela. Obavezna mera oduzimanja oružja, koje može biti i vatreno oružje, izriče se kao mera bezbednosti samo ako se počilac proglašuje krivim. Zakonodavstvo Crne Gore ne predviđa oduzimanje oružja kao meru zaštite, već samo kao meru bezbednosti.

U Bosni i Hercegovini, sud nalaže oduzimanje vatrenog oružja ako žrtva prijavi nasilje u porodici u okviru kojeg je upotrebljeno oružje.

Za vreme krivičnog procesa, sud može narediti da se optuženi udalji iz sudnice, ali ta mera obično nije dovoljna da zaštiti žrtvu. Sud može naložiti privremeno hapšenje nasilnika u cilju zaštite žrtve, ali to je kratkoročna mera (na primer u Hrvatskoj do 15 dana) i retko se koristi u slučajevima porodičnog nasilja. Mada teret dokazivanja za seksualna nasilja ne bi trebalo da bude veći nego u slučajevima drugih krivičnih dela, sudska praksa još uvek je daleko iza zakona. Teret dokazivanja je posebno težak i bolan za žrtve bračnog silovanja i seksualnog zlostavljanja.

U slučajevima kada žrtve učine krivično delo reagujući na nasilje u porodici, mogu da navedu samoodbranu kao osnov za izbegavanje kazne, ali na sudovima je da odluče o svakom pojedinačnom slučaju. Nacionalna istraživanja, međutim, pokazuju da u praksi sud nije naklonjen ženama žrtvama porodičnog nasilja, koje su ubile svoje muževe nasilnike, naročito ako su pritom koristile oružje (nož ili vatreno oružje), da bi se odbranile od dugogodišnjeg maltretiranja. U takvim slučajevima sudovi obično ne smatraju da je ubistvo počinjeno u samoodbrani i propisuju stroge kazne zatvora.

Po pravilu, zakonski okviri krivičnog i građanskog prava u zemljama obuhvaćene istraživanjem nisu odgovarajuće usklađeni. Ipak, postoji jedan primer dobre prakse u Srbiji, u smislu interakcije krivičnih i građanskih propisa, prema kojoj se za kršenje sudske mere zaštite u okviru Porodičnog zakona počilac može dobiti novčanu ili kaznu zatvora u trajanju do šest meseci.

Programi rehabilitacije za nasilnike

Programi rehabilitacije za počilioce nasilja u porodici uglavnom ne postoje, čak ni u zemljama gde su oni obavezni po zakonu, kao što je to slučaj u Bosni i Hercegovini i BJR Makedoniji. Samo nekoliko nevladinih organizacija se

bavi ovim aktivnostima, ali ne na sistematičan način. U Hrvatskoj, rad nevladinih organizacija u ovoj oblasti delimično finansira vlada. U Srbiji, centri za socijalni rad su započeli eksperimentalne programe rehabilitacije, ali su oni zaustavljeni zbog nedostatka sredstava.

Mehanizmi prijavljivanja nasilja u porodici u okviru sistema zdravstvene zaštite

U svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem zakon predviđa mehanizme prijavljivanja ovakvih dela u okviru zdravstvenog sistema. Zdravstveni radnici su po zakonu obavezni da policiji prijave svaku ozbiljniju telesnu povredu ili slučaj nasilja uz upotrebu oružja. Kao što su nacionalna istraživanja pokazala, međutim, zdravstveni radnici ne obraćaju dovoljno pažnje na razgovore sa žrtvama da bi dobili informacije o istoriji nasilja i okolnostima pod kojima se nasilno ponašanje ispoljavalo. U Albaniji zdravstveni radnici nemaju zakonsku obavezu da pitaju svoje pacijente o uzrocima njihovih povreda, niti da beleže njihove odgovore u karton pacijenata.⁴⁰ Isto tako, ne postoje jasni protokoli za arhiviranje prijava. U načelu, potrebno je edukovati osoblje zdravstva o potrebi da se konsultuju sa pacijentima i da vode evidenciju o dobijenim informacijama.

Međuresorna saradnja

U cilju razvijanja bolje saradnje među stručnjacima u oblasti porodičnog nasilja, u Hrvatskoj i Crnoj Gori usvojeni su operativni protokoli saradnje između svih relevantnih institucija. Hrvatski Protokol o postupanju sadrži listu obaveza svih nadležnih tela koja se bave utvrđivanjem i eliminisanjem nasilja i pružanjem pomoći i zaštite žrtvama porodičnog nasilja. U Crnoj Gori su 2003. godine policija, sudovi, tužilaštva, centri za socijalni rad, lokalna administracija, SOS linije i zdravstvene ustanove potpisale Memorandum o razumevanju i Sporazum o saradnji u pet od ukupno 21 opštine u toj zemlji. Na lokalnom nivou osnovani su multidisciplinarni timovi, ali oni nisu još postali funkcionalni.

2005. godine, Kancelarija pokrajinskog ombudsmana u srpskoj pokrajini Vojvodina osnovala je mrežu 'Život bez nasilja',⁴¹ koja je obuhvatila sve relevantne institucije (centre za socijalni rad, policiju, sudove, tužilaštva, zdravstvene ustanove itd.) koje se bave pitanjem nasilja u porodici. Članovi Mreže potpisali su Memorandum o saradnji na pokrajinskom i lokalnom nivou. Na osnovu ovog Memoranduma, u skoro svih 45 opština koliko ih ukupno ima u Vojvodini, osnovani su lokalni timovi koji će se baviti problemom porodičnog nasilja i pružati zaštitu žrtvama.

Specijalne policijske jedinice koje reaguju u slučaju porodičnog nasilja postoje samo na Kosovu. U Hrvatskoj i Crnoj Gori su postavljeni policijski službenici koji se bave ovim slučajevima. U Srbiji na lokalnom nivou (u somborskoj opštini) osnovan je interdisciplinarni mobilni tim koji 24 časa dnevno spreman da vrši intervencije u slučajevima porodičnog nasilja, kao plod partnerstva između centra za socijalni rad i lokalne policije – što se pokazalo kao uspešna praksa. Bilo je i pokušaja da se osnuje specijalna medicinska služba koja bi izvodila sistematske preglede žrtava seksualnog nasilja.

Obuka za stručnjake

Po pravilu, obuka policijskih službenika, sudija, tužilaca, socijalnih radnika i drugih stručnjaka koji se bave nasiljem u porodici nije obavezna i ne izvodi je država. Programi obuke postoje u svim zemljama, ali se ne izvode redovno i sistematski i obično ih organizuju nevladine organizacije. Samo na Kosovu se od policijskih službenika zahteva da pohađaju ove programe. Policijske akademije u Hrvatskoj i Crnoj Gori su nedavno u svoje nastavne programe uvele osposobljavanje budućih policijskih službenika za problem porodičnog nasilja. U BJR Makedoniji država je finansirala nekoliko obuka iz oblasti porodičnog nasilja.

3.3 Preventivne mere u oblasti nasilja u porodici i porodičnog nasilja uz upotrebu oružja

Prema nacionalnim istraživanjima, vlade u regionu su se vrlo malo, nesistematično i površno angažovale na donošenju politike i mera za sprečavanje porodičnog nasilja. Najveći korak je ostvaren uspostavljanjem

⁴⁰ Samo 13 odsto zdravstvenih službi prijavljuje zabeležene slučajeve nasilja, od čega samo četiri posto prijavljuju i slučaj i uzrok nasilja. U studiji albanskog Nacionalnog udruženja socijalnih radnika (2006), pismeni odgovori zdravstvenih radnika (37 posto) pokazuju da oni ne priznaju nasilje po osnovu pola, i smatraju nasilje u porodici privatnim stvarima svake porodice.

⁴¹ Autonomna Pokrajina Vojvodina, pokrajinski ombudsman, "Izveštaj pokrajinskog ombudsmana za 2005", Novi Sad, 2006, str. 132-138.

mehanizama za rodnu ravnopravnost. Oni sada postoje u svim zemljama u vidu vladinih i parlamentarnih organa, imaju različite nazive i delokrug nadležnosti, ali u načelu svi rade na uspostavljanju sistematičnog pristupa u cilju unapređenja ženskih prava i rodne ravnopravnosti.

U skladu s tim, sve zemlje su ostvarile napredak u smislu izrade nacrtu ili usvajanja zakona o rodnoj ravnopravnosti i nacionalnih akcionih planova i strategija koji se bave, između ostalog i pitanjem nasilja u porodici. Angažovanje vlade na polju sprečavanja porodičnog nasilja, međutim, još uvek je vrlo slabo, i daleko zaostaje iza preuzetih obaveza svake države. U novije vreme bilo je incijativa da se u redovni nastavni program uvrste i teme rodne ravnopravnosti i da se izbace stereotipi o ulogama muškaraca i žena, ali su ovi koraci tek u povoju. Aktivnosti vlade na podizanju svesti javnosti na temu porodičnog nasilja, kao i kampanje protiv kulture nasilja, još uvek su vrlo retke. Pored toga, gotovo nikakva pažnja se ne pridaje vatrenom oružju kao faktoru rizika niti se povezuje zakonodavstvo u oblasti režima lakog i malokalibarskog oružja i nasilja u porodici.

Nacionalni akcioni planovi i strategije

Posebna Nacionalna strategija o zaštiti od porodičnog nasilja (za 2005 - 2007) postoji samo u Hrvatskoj, dok se u Albaniji upravo radi na njoj. Hrvatska strategija, usvojena 2004. godine, trenutno se nalazi u fazi implementacije i sadrži 27 kratkoročnih i dugoročnih mera prevencije i zaštite. Ove mere ističu potrebu izmene zakonodavstva, kao i sudskih i policijskih procedura i prakse, obrazovanja, pravosudnog sistema, kao i potrebu za podizanjem svesti javnosti. Ova Strategija uvodi obavezu za sve relevantne institucije da istražuju, rade na prevenciji i pokreću sudski postupak u slučaju svih vidova nasilja u porodici. Sprovođenje Nacionalne strategije koordiniše specijalno odeljenje Ministarstva obitelji, koje ima sopstveni budžet. U aktivnosti koje finansira država u cilju podrške angažovanju da se učini kraj porodičnom nasilju u Hrvatskoj spadaju kako mere intervencije (policije) tako i mere zaštite (pružanje usluga). Za sigurne kuće koje vode nevladine organizacije trenutno se izdvajaju određena sredstva iz vladinog i lokalnih fondova, ali konkretni uslovi se razlikuju od jedne županije do druge. Većinu usluga ženama koje su žrtve porodičnog nasilja i dalje pružaju NVO, koje pružaju pravne savete, psihološku podršku i prihvatilišta. U strategiji nema reči o kontroli i pravnom regulisanju lakog i malokalibarskog oružja.

U Albaniji, Nacrt nacionalne strategije i akcionog plana za rodnu ravnopravnost i iskorenjivanje porodičnog nasilja (2007 - 2010)⁴² ima za cilj usklađivanje čitavog zakonskog okvira sa međunarodnim i EU standardima u ovoj oblasti, stvaranje prostora za sprovođenje mera vezanih za rodnu ravnopravnost u javnoj politici i smanjenje nasilja u porodici. Nacrt nacionalne strategije bavi se prevencijom i ispituje korene porodičnog nasilja. Jedan od ciljeva ove strategije je veće političko angažovanje svih aktera na sprečavanju i eliminisanju porodičnog nasilja. Ističući nedostatak efikasnih mera na planu borbe protiv porodičnog nasilja, ova strategija ističe preventivne mere koje bi albanska vlada trebalo da preduzme u svim najvažnijim oblastima života, odnosno obrazovanju, pravosudnom sistemu, zdravstvenom sistemu, sektoru socijalnog rada i podizanju svesti javnosti. U okviru dužnosti policije u pogledu sprovođenja mera zaštite koje izriču sudovi, okvirna strategija naglašava obavezu oduzimanja svakog oružja koje se pronađe za vreme policijskih kontrola. Ovaj dokument ne bavi se pitanjem kontrole vatrenog oružja.

U drugim zemljama regiona, vladini akcioni planovi iz ove oblasti definisani su u okviru opštih Nacionalnih akcionih planova za rodnu ravnopravnost⁴³ u posebnom poglavlju koje se bavi nasiljem nad ženama, uključujući i nasilje u porodici. Nacionalna istraživanja pokazuju da postoje ozbiljni propusti u sprovođenju ovih dokumenata. Na primer, iako je Savet ministara Bosne i Hercegovine usvojio Gender akcioni plan 2006. godine, sa posebnim odeljkom o nasilju u porodici, do dana današnjeg nije urađena strategija ili akcioni plan posvećen ovim problemima.

U Crnoj Gori, borba protiv nasilja u porodici deo je opšteg Nacionalnog plana za sprečavanje nasilja, usvojenog 2003. godine u saradnji sa nevladinim organizacijama. Glavni ciljevi ovog plana su poboljšanje zakonodavstva; podizanje nivoa obrazovanosti po tom pitanju; uspostavljanje multidisciplinarnе saradnje između svih učesnika, uključujući i sektor civilnog društva; poboljšanje položaja žena, omladine, dece i starih; iskorenjivanje siromaštva i unapređenje kapaciteta zdravstvenih ustanova da bi mogle bolje reagovati na nasilje u porodici.

Nasuprot tome, srpski prednacrt Nacionalne strategije za borbu protiv nasilja, urađen 2005. godine, ne priznaje dimenziju rodno-zasnovanog nasilja. Srbija nema nacionalnu strategiju borbe protiv nasilja u porodici,

⁴² Ovaj strateški dokument je deo Nacionalne strategije za razvoj i integracije.

⁴³ Nacionalni planovi u oblasti rodne ravnopravnosti su urađeni u Crnoj Gori i Srbiji, ali još uvek nisu usvojeni.

ali u septembru 2007. godine počela je izrada strategije na nivou pokrajine Vojvodine pod pokroviteljstvom Sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova. Cilj strategije je da se izgradi efikasan okvir za borbu protiv porodičnog nasilja i to uvođenjem sveobuhvatnih dugoročnih i kratkoročnih mera na pokrajinskom i lokalnom nivou. Za sprovođenje strategije biće otvorena posebna budžetska linija.

Nijedan od postojećih nacionalnih akcionih planova (ili nacрта istih) ne bavi se pitanjem porodičnog nasilja u okviru kojeg je upotrebljeno oružje, vatrenog oružja kao faktora rizika u porodičnom nasilju, ili povezanosti sa propisima o lakom i malokalibarskom oružju.

Budžetska podrška

U načelu, zemljama u regionu nedostaju posebni budžeti za aktivnosti na polju sprečavanja porodičnog nasilja. Sledstveno, većina aktivnosti koje su definisane strateškim dokumentima još uvek nije sprovedeno. Izuzetak od ovoga je BJR Makedonija (gde postoji budžet za borbu protiv porodičnog nasilja u okviru budžeta Ministarstva za rad i socijalna pitanja, u kategoriji 'socijalne isključenosti'), u Hrvatskoj (u okviru Ministarstva obitelji postoji posebno odeljenje koje se bavi porodičnim nasiljem) i na Kosovu (Kosovska policija ima budžetsku liniju za finansiranje operacija specijalne jedinice osnovane u te svrhe⁴⁴). U Srbiji, Fond za socijalne inovacije pri Ministarstvu za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku dodjeljuje sredstva za inovativne projekte u oblasti socijalne zaštite, uključujući i partnerstva između države i nevladinih organizacija. U srpskoj pokrajini Vojvodini, Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova redovno finansijski podržava rad nekoliko SOS linija u okviru centara za socijalni rad, kao i pojedine posebne projekte nevladinih organizacija namenjenih borbi protiv porodičnog nasilja. Zahvaljujući inicijativi pokrajinskog Ombudsmana, jedan broj pokrajinskih sekretarijata je 2007. godine izdvojilo posebna sredstva za podršku aktivnosti na polju sprečavanja porodičnog nasilja.⁴⁵ Postoji inicijativa da se ustanovi stalna budžetska podrška za programe koji imaju za cilj borbu protiv porodičnog nasilja, osnivanje SOS linija, sigurnih kuća i organizovanje kampanja podizanja svesti.

U Albaniji ne postoji budžetska linija odvojena u ove svrhe, ali Strategija o socijalnim uslugama predviđa povećanje budžeta za podršku ovim uslugama i nevladinim organizacijama koje pružaju usluge žrtvama porodičnog nasilja. Nacrt nacionalne strategije o rodnoj ravnopravnosti i porodičnom nasilju predviđa i budžet za sprovođenje iste.

Kampanje podizanja svesti

Po pravilu, vlade zemalja u regionu ne pokreću kampanje podizanja javne svesti o problemu nasilja u porodici. Nosioци ovih kampanja su još uvek ženske grupe i ženske nevladine organizacije koje organizuju nacionalne kampanje kao deo međunarodne kampanje '16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama'. Vladine kampanje su još uvek vrlo retke. One nemaju dugoročne ciljeve i svode se na angažovanje pojedinačnih državnih organa, kao što je, primera radi, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore. Izuzetak od ove raširene prakse zanemarivanja važnosti podizanja svesti je BJR Makedonija. U ovoj zemlji tri ministarstva⁴⁶ povelu su nacionalnu kampanju za borbu protiv porodičnog nasilja 2005. i 2006. godine.

Primere pozitivne prakse možemo naći i u srpskoj pokrajini Vojvodina, gde se Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova redovno pridružuje i podržava ove kampanje. Pokrajinske i lokalne institucije, članovi mreže 'Život bez nasilja' (pokrajinski ombudsman, centri za socijalni rad, sudovi, tužilaštva, predstavnici policije, zdravstvene ustanove itd.), takođe se pridružuju aktivnostima podizanja svesti. Državnim ustanovama predloženo je više inicijativa, u koje spadaju: osnivanje Fonda za brzo reagovanje u cilju pomoći žrtvama porodičnog nasilja; osposobljavanje policije, sudija i tužilaca da reaguju u slučajevima porodičnog nasilja; izrada protokola postupanja u slučajevima nasilja u porodici na nacionalnom nivou; informisanje stručnjaka i državnih službenika o međunarodnim standardima iz ove oblasti; uspostavljanje mehanizma za praćenje (monitoring); prikupljanje

⁴⁴ "Nasilje nad ženama: Da li Vlada na Kosovu brine? NVO prikaz reakcije države", 2006, Institut otvorenog društva, http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d-4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/KOSOVO_VAW_FACT_SHEET_2006_3.pdf, 6. april 2007.

⁴⁵ Na primer, pokrajinski Sekretarijat za zdravlje i socijalna pitanja osnovao je fond za specifično obrazovanje socijalnih radnika i dobrovoljaca, za smeštaj žrtava nasilja u porodici itd.

⁴⁶ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo za rad i socijalnu politiku su nosioци ove nacionalne kampanje, zajedno sa udruženjem građana Akcija Združenka, Udruženjem za emancipaciju, solidarnost i ravnopravnost žena – ESE, Nacionalnom SOS linijom skopske organizacije žena, Kriznim centrom – Nada i Sigurnom kućom.

statističkih i drugih podataka i redovno informisanje i podizanje svesti javnosti o važnosti borbe protiv porodičnog nasilja i eliminisanja diskriminatornih praksi prema ženama.

Medijsko praćenje slučajeva porodičnog nasilja u okviru kojeg je upotrebljeno oružje je obično senzacionalističkog karaktera, a osnovni cilj im je da privuku pažnju čitalačke publike, umesto da ističu ozbiljnost, rasprostranjenost i uzroke ove pojave. Nisu preduzete nikakve efikasne mere kako bi se obezbedilo da mediji promovišu poštovanje prema ženama i eliminisanje stereotipova o različitim ulogama muškaraca i žena, kao i predrasude u medijskim izveštajima.

Do sada nijedna od ovih preventivnih aktivnosti u oblasti porodičnog nasilja nije obuhvatila pitanje razoružanja i kontrole oružja. Ova pitanja ne pokreću čak ni kampanje koje vode ženske grupe i nevladine organizacije.

Obrazovanje dece i mladih

U većini zemalja ovog regiona, rodno senzitivni nastavni programi u školama u kojima nema rodnih stereotipova i predrasuda počinju da se razmatraju, ali još nisu uvedeni. Nacionalni akcioni planovi za unapređenje položaja žena i zakoni o rodnoj ravnopravnosti, usvojeni u većini zemalja obuhvaćenim istraživanjem, predviđaju uvođenje tema o rodnoj ravnopravnosti u osnovne, srednje i više/visoke škole. Programi edukacije koji bi bili namenjeni mladićima i dečacima u cilju sprečavanja nasilja i eliminisanja stereotipova još uvek nisu koncipirani. U Albaniji, vlada je napravila reviziju udžbenika za nekoliko razreda osnovne škole, i ustanovila kriterijume za reviziju udžbenika iz perspektive rodne ravnopravnosti. Ovo nalaže i zakon u Bosni i Hercegovini, ali još uvek nije sprovedeno.

3.4 Mehanizmi za primenu

Međunarodni dokumenti u oblasti ljudskih prava ukazuju na vlade kao osnovne aktere koji su obavezni da sprovedu međunarodne standarde iz ove oblasti u dobroj veri i sa dužnom prilježnošću. Oni su odgovorni za primenu ovih principa u pogledu borbe protiv i sprečavanja porodičnog nasilja, koje se prema međunarodnim normama smatra javnom brigom. U načelu, poslednjih godina vlade zemalja zapadnog Balkana su ostvarile vidljiv napredak na planu ispunjavanja svojih obaveza koje proističu iz CEDAW-a i drugih dokumenata iz oblasti ljudskih prava u pogledu porodičnog nasilja i uspostavile su više mehanizama za sprovođenje obaveza iz ove oblasti. Međutim, do dana današnjeg u praksi se ovi mehanizmi nisu pokazali dovoljno efikasnim. Još uvek ima ogromnih propusta, posebno kada je reč o prikupljanju podataka i monitoringu.

Na nacionalnom nivou uspostavljeni su mehanizmi za sprovođenje mera zaštite i preventivnih mera u oblasti nasilja u porodici na osnovu zakona iz specifičnih oblasti, kao što je Krivični zakon, Porodični zakon, Zakon o krivičnom postupku, Zakon o javnom redu i miru, Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici itd. Mehanizmi sprovođenja zakona koji se odnose na borbu protiv porodičnog nasilja i zaštitu žrtava nalaze su u okviru određenih ministarstava u okviru izvršne vlasti: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde i Ministarstvo za rad i socijalnu politiku⁴⁷. Nadalje, ima nekoliko ministarstava koja su nadležna za sprovođenje preventivnih mera iz ove oblasti, kao što je napr. Ministarstvo obrazovanja.

U okviru posebnih strategija za sprečavanje porodičnog nasilja, tamo gde one postoje, i drugih relevantnih strateških dokumenata (kao što je Nacionalni akcioni plan za unapređenje položaja žena), imenuju se ministarstva i drugi državni organi za sprovođenje svake od ovih aktivnosti. Neki od ovih dokumenata predviđaju posebno nadzorno telo. Na primer, crnogorski Nacionalni plan za prevenciju nasilja (2003) predviđa osnivanje Koordinacionog saveta, kao tela koje će vršiti nadzor, i koje će se sastojati od članova vlade, nadležnih ministarstava, policije i drugih državnih ustanova i vladinih organa, kao i od predstavnika nevladinih organizacija. Koordinacioni savet ima vlast da osniva multi-sektoralne timove na lokalnom nivou.

Na polju nadzora i predlaganja izmena u politici, mehanizmi za rodnu ravnopravnost imaju određena ovlašćenja. U Bosni i Hercegovini to su centri i parlamentarne komisije za rodnu ravnopravnost; u Hrvatskoj je to Pravobranitelj za ravnopravnost polova, a u Crnoj Gori Kancelarija za ravnopravnost polova. U Srbiji su

⁴⁷ Ministarstva koja imaju isti delokrug nadležnosti mogu imati različite nazive. Na primer, u Hrvatskoj nadležna ministarstva su Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, dok je u Makedoniji i Srbiji nadležno Ministarstvo rada i socijalne politike.

mehanizmi za rodnu ravnopravnost osnovani na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, a komisije/odbori za rodnu ravnopravnost postoje u formi vladinih i skupštinskih organa. Oni su međutim prvenstveno savetodavna tela, bez značajnijeg uticaja na vladinu politiku. Izuzetak je Vojvodina, gde je Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova deo izvršne vlasti, dok Kancelarija ombudsmana ima zamenika za rodnu ravnopravnost. U Vojvodini je nedavno osnovan Zavod za rodnu ravnopravnost, prvi ove vrste u čitavom regionu.

U svim zemljama centri za socijalni rad, kao državne ustanove koje rade sa žrtvama porodičnog nasilja, imaju značajnu ulogu i uticaj.

Prikupljanje podataka i monitoring

Uprkos izvesnom napretku na polju usaglašavanja zakonodavstva sa međunarodnim standardima u oblasti prevencije i borbe protiv nasilja u porodici, sve države u regionu su slabe kada je u pitanju prikupljanje podataka, istraživački rad i nadgledanje. Podaci se uglavnom prikupljaju na parcijalni i sporadičan način, bez jasne strategije ili sistematskog i univerzalnog pristupa, dok državno nadgledanje ne postoji. U poslednje vreme, međutim, ostvaren je izvestan napredak na ovom planu. Na primer, policija u Republici Srpskoj počela je da vodi evidenciju o upotrebi vatrenog oružja u slučajevima nasilja u porodici, a tužilaštva su počela da unose nasilje u porodici u svoje statističke izveštaje.

Državna statistika o prijavama porodičnog nasilja, podignutim krivičnim optužnicama i presudama postoji u nekim zemljama. U Srbiji ove podatke prikuplja Zavod za statistiku, dok je u Hrvatskoj to posao državnog tužilaštva. U BJR Makedoniji, Ministarstvo za rad i socijalnu politiku prikuplja podatke od centara za socijalni rad koristeći identične metode prikupljanja podataka svaka tri meseca. U parametre za prikupljanje podataka spadaju, između ostalog, završeni /rešeni slučajevi, slučajevi prijavljeni od strane drugih ustanova/organizacija; nacionalnost, pol i godine starosti žrtve; tip intervencije preduzete od strane centara za socijalni rad; policijska intervencija; predložene privremene mere zaštite i broj zahteva dostavljenih u cilju izricanja takvih mera. Makedonska nacionalna SOS linija je takođe u obavezi da prikuplja podatke i da redovno informiše Ministarstvo o broju poziva i pruženoj zaštiti. Ipak, malo ima podataka o porodičnom nasilju praćenom upotrebom vatrenog oružja, zbog različitih metodologija prikupljanja i beleženja podataka koje koriste različite državne ustanove, i nedovoljne koordinacije između ovih institucija.

U Srbiji, BJR Makedoniji, Hrvatskoj i Republici Srpskoj moguće je dobiti podatke o nasilju u porodici od Ministarstva unutrašnjih poslova. U Bosni i Hercegovini, godišnja statistika o rodnim pitanjima Agencije za statistiku još uvek ne sadrži podatke o nasilju nad ženama, kao ni o upotrebi oružja u okviru porodičnog nasilja, premda Zakon o ravnopravnosti polova propisuje da svi podaci i evidencije državnih organa, javnih službi, institucija i privatnih firmi moraju biti razvrstani prema polu i dostupni javnosti. Hrvatska još nije uspostavila integrisani sistem prikupljanja podataka o porodičnom nasilju. U Hrvatskoj, institucije koje se bave pitanjima porodičnog nasilja prikupljaju podatke svaka za sebe. Policija ima obavezu da vodi evidenciju o nasilju u porodici prema polu, vidu nasilja i zadobijenim povredama. Bolnice su takođe nedavno počele da podnose izveštaje o slučajevima porodičnog nasilja. Nevladine organizacije vode sopstvenu evidenciju.

U cilju lakšeg pregleda efikasnosti zakonskih mera, u nekim državama (napr. u Srbiji i u Crnoj Gori) policija i/ili sudovi uveli su sistem beleženja koji omogućava laku identifikaciju slučajeva porodičnog nasilja, kao i prikupljanje većeg broja informacija o ovim slučajevima nego što je uobičajeno za krivična dela uopšte.

Institucije koje sprovode zakone u svim zemljama u regionu nemaju dovoljno podataka o nasilju u porodici u kojem je upotrebljeno oružje, odnosno o prijavljenim slučajevima takvog nasilja, podignutim optužnicama i presudama za iste, kao i podatke o žrtvama, počiniocima, o tome da li je upotrebljeno oružje i koje vrste. Takođe ni zdravstvene ustanove i centri za socijalni rad nemaju dovoljno podataka.

3.5 Rezime

Zahvaljujući zalaganju ženskih pokreta, poslednjih godina vlade na zapadnom Balkanu uvele su pozitivne promene na polju usklađivanja zakonodavstva na planu borbe protiv nasilja u porodici sa standardima postavljenim međunarodnim pravom. Ustavi ovih zemalja zabranjuju mučenje i svirepo postupanje i rodno zasnovanu diskriminaciju. Razvijaju se mehanizmi i zakoni za rodnu ravnopravnost, a na planu sankcionisanja porodičnog

nasilja učinjen je pozitivan korak napred. Sve zemlje u regionu krivično gone nasilje u porodici *ex officio*. Većina država definiše ovaj čin kao posebno krivično delo. Skoro sve države su usvojile posebne zakone o zaštiti od nasilja u porodici. Ukoliko je korišćeno vatreno oružje, policija je u obavezi da ga oduzme od počinioca. Sudovi mogu narediti oduzimanje oružja kao meru zaštite, no ono se vraća počiniocu u slučaju oslobađajuće presude ili obustavljanja procesa zbog nedostatka dokaza. Upotreba oružja smatra se otežavajućom okolnošću.

Postoje, međutim, očigledne praznine u sprovođenju ovog zakonodavstva. Posebni zakoni o nasilju u porodici ga tretiraju kao prekršaj, te tako nastaje pravna dvosmislenost kada ove slučajeve treba smatrati prekršajima, a kada krivičnim delima. Sankcije za počinioce su obično blage, proces je dugačak, a mere zaštite neadekvatne, te su zbog toga žrtve obeshabrene da se obrate sistemu pravde. Sigurne kuće, savetodavne i druge službe za žrtve još uvek uglavnom obezbeđuju ženske nevladine organizacije. Vlade još uvek retko podržavaju mere zaštite i ne obraćaju dovoljno pažnje preventivnoj politici u ovoj oblasti, čak i kada postoje nacionalne strategije ili akcioni planovi. Prikupljanje podataka i nadgledanje se uglavnom izvode delimično i sporadično, bez sistematičnog i jednoobraznog pristupa.

4 Nacionalna regulativa civilnog posedovanja lakog i malokalibarskog oružja

4.1 Zakonska regulativa nabavke i posedovanja oružja

U zemljama zapadnog Balkana, nabavka i posedovanje lakog i malokalibarskog oružja regulisani su odgovarajućim Zakonima o oružju.⁴⁸ Ovi zakoni⁴⁹ određuju uslove za nabavku, posedovanje i nošenje oružja i municije od strane civila i osoblja privatnih preduzeća koja pružaju usluge obezbeđenja.⁵⁰ Zemlje u regionu imaju dve različite vrste dozvola za oružje: dozvolu za posedovanje i za posedovanje i nošenje. Proces izdavanja dozvole izvodi se u dve faze: u prvoj se mora dobiti odobrenje od nadležnog administrativnog organa policije, nakon čega se može nabaviti vatreno oružje u odgovarajućem vremenskom roku. Oružje se mora registrovati kod odgovarajućeg organa policije u propisanom roku (obično osam dana) od dana nabavke.

Albanija je jedina zemlja u kojoj civilima zakonom nije dozvoljeno da poseduju i nose vatreno oružje, izuzev lovačkog. Jedina lica koja imaju ovlašćenje da drže oružje su osobe na državnom i partijskom položaju, prema Zakonu o oružju. Nakon napuštanja tog položaja, oduzima im se pravo da nose oružje, i moraju ga vratiti odgovarajućem organu javnog reda.⁵¹

Komparativna analiza zahteva za dobijanje dozvole pokazuje da se nacionalni propisi iz ove oblasti dosta razlikuju:

Godine starosti
Minimalan uzrast za dobijanje dozvole za vatreno oružje je 18 godina u BJR Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini, 21 godina u Crnoj Gori i Hrvatskoj i 22 godine u Albaniji.
Zdravstveno stanje i sposobnost za posedovanje i nošenje oružja
Makedonski, crnogorski, hrvatski, bosanski i albanski zakoni zahtevaju da lice koje uloži zahtev za dobijanje dozvole obavi lekarski pregled i dobije potvrdu o zdravstvenoj sposobnosti u formi lekarskog uverenja. Test psihičkog i psihološkog stanja, međutim, nije uvek obavezan. Ministarstvo zdravlja (zajedno sa Ministarstvom unutrašnjih poslova u BJR Makedoniji i Hrvatskoj) nadležno je za određivanje vrste lekarskog pregleda i načina na koji se obavlja u cilju procene sposobnosti nekog lica da poseduje i nosi vatreno oružje, kao i za određivanje liste bolesti i zdravstvenog stanja koje čine neko lice nesposobnim za posedovanje i nošenje vatrenog oružja. Samo albanski zakon jasno zahteva uverenje o nepostojanju psihičkih problema, pored potvrde o zdravstvenoj sposobnosti (telesnom zdravlju). U Srbiji institucija nadležna za izdavanje dozvola traži lekarsko uverenje samo ako se u toku procedure izdavanja dozvole pojavi sumnja da kandidat nije u stanju da rukuje oružjem. ⁵² Novi hrvatski Zakon o oružju predstavlja unapređenje predhodnog zahtevajući da nadležni organi provere zdravlje kandidata pre isteka dozvole za oružje. Lekarsko uverenje važi samo pet godina i mora se obnoviti ako lice želi da zadrži dozvolu, koja se izdaje na deset godina. Nadležni organi donose konačnu odluku u tome da li se dozvola može obnoviti.

⁴⁸ Zbog složenosti pravnog sistema u Bosni i Hercegovini, ova zemlja ima posebne zakone iz ove oblasti za Republiku Srpsku i Brčko Distrikt, i zakone na kantonskom nivou u Federaciji Bosne i Hercegovine. Na Kosovu, civilno posedovanje lakog i malokalibarskog oružja regulisano je UNMIK-ovom Uredbom 2001/7.

⁴⁹ U Hrvatskoj, novi Zakon o oružju stupio je na snagu 1. septembra 2007. On je ukinuo određene propise kao napr. mogućnost dobijanja dozvole za suvlasnika oružja, koju trenutno ima 5.000 lica. Dozvole za oružje koje se čuva kao 'suvenir iz rata' će takođe biti ukinute, a lica koja imaju takvu dozvolu će dobiti rok od dva meseca da deaktiviraju, registruju u skladu sa propisima za dobijanje redovne dozvole, prodaju ili poklone oružje državi.

⁵⁰ Nošenje oružja od strane pripadnika vojske, policije i državnih službenika obično je regulisano posebnim zakonom.

⁵¹ Kada je reč o slučaju Albanije, nabrojani zahtevi iz ovog odeljka odnose se samo na lica koja imaju ovlašćenje za posedovanje oružja u skladu sa albanskim Zakonom o oružju.

⁵² Nakon nedavnog događaja masovnog ubistva od strane psihičkog bolesnika u istočnoj Srbiji u avgustu 2007, zatraženo je da se doda ova odredba i izbila je javna rasprava o propisima vezanim za nabavku i posedovanje oružja. Pokrenuto je pitanje ozbiljnije kontrole svih vlasnika oružja, koje bi podrazumevalo i obavezan psihološki pregled.

Potvrda da lice nije osuđivano
<p>Ovo je uslov za dobijanje dozvole za oružje koji propisuju sve zemlje obuhvaćene istraživanjem. Zakoni se neznatno razlikuju u formulisanju ovog uslova. U BJR Makedoniji, lice koje uloži zahtev za dobijanje dozvole ne sme da predstavlja opasnost za javnu bezbednost ili, drugim rečima, ne sme da bude osuđivano za neko krivično delo ili za narušavanje javnog reda i mira sa elementima nasilja. U Hrvatskoj lice može dobiti dozvolu pod uslovom da nije osuđivano za krivično delo protiv života ili tela, ili za druga dela sa elementima nasilja, ili pak za prekršaj, odnosno da protiv njega nije pokrenut postupak zbog zloupotrebe oružja. Crnogorski zakon zahteva da protiv lica nije pokrenut postupak za krivično delo učinjeno na dužnosti.</p> <p>U Zakonu o oružju i municiji Srbije nabrojana su krivična dela koja predstavljaju prepreku za dobijanje dozvole. U okviru tih dela ne navodi se posebno nasilje u porodici, mada se ono smatra krivičnim delom po Krivičnom zakoniku. Može se pretpostaviti, međutim, da vlasti neće izdati dozvolu licu koje je osuđivano za delo nasilja u porodici, jer se za ovo delo pokreće postupak <i>ex officio</i>. Osim toga, krivična dela koja se nabrajaju u zakonu o oružju mogu se dovesti u kontekst porodičnog nasilja, kao napr. ubistvo, teže telesne povrede, lakše telesne povrede, silovanje, ugrožavanje nečijeg života opasnim oružjem za vreme tuče ili svađe, i nasilno ponašanje. Zahtev za izdavanje dozvole biće odbijen ako postoji potreba da se štiti lična bezbednost drugih lica.</p> <p>U Srbiji i Bosni i Hercegovini jedan od uslova za dobijanje dozvole je da lice nije osuđivano na kaznu zatvorom zbog prekršaja ili kršenja zakona o javnom redu i miru u prethodne tri godine (u Srbiji i Republici Srpskoj) odnosno pet godina (u Sarajevskom kantonu).</p> <p>Pošto se nasilje u porodici krivično goni <i>ex officio</i> u svim zemljama regiona, može se pretpostaviti da se dozvola za nabavku, posedovanje i nošenje oružja neće izdati licima koja su osuđivana ili protiv kojih je pokretan krivični postupak za akte nasilja u porodici. Ako se, međutim, krivični postupak obustavi zbog nedostatka dokaza, ili se optužnica odbaci, ili se počinitelj proglašeni nevinim, dozvola će se izdati.</p>
Opravdan razlog
<p>U Crnoj Gori, Hrvatskoj, BJR Makedoniji i Bosni i Hercegovini kandidat za dobijanje dozvole mora da dokaže da ima opravdan razlog za nabavku i posedovanje oružja. U BJR Makedoniji kandidat mora dokazati da je njegova/njena lična bezbednost ili bezbednost porodice ili svojine ozbiljno ugrožena, dok je u Bosni i Hercegovini dovoljno navesti razlog podnošenja zahteva za dozvolom, koji policija vrlo retko preispituje. U Hrvatskoj i na Kosovu, građanima se može izdati odobrenje za nabavku oružja samo u svrhe samoodbrane. Ličnu ugroženost treba dokazati i to na osnovu, između ostalog, informacija iz policijskih izveštaja. Nadalje, u Hrvatskoj se dozvole izdaju u svrhe lova i streljaštva, a na Kosovu za potrebe registrovanih telohranitelja.</p>
Evidencija o narušenim porodičnim odnosima
<p>U Crnoj Gori, Hrvatskoj i BJR Makedoniji zakon propisuje da se mora dokazati da ne postoje okolnosti koje bi ukazivale na zloupotrebu oružja, uključujući i dokaze o narušenim porodičnim odnosima. U BJR Makedoniji, nadležni organ dužan je da potraži da li je određeno lice u evidenciji kao osoba sa narušenim porodičnim odnosima.</p>
Stručno znanje o pravilnoj upotrebi, skladištenju i održavanju vatrenog oružja i o propisima vezanim za oružje
<p>U BJR Makedoniji, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji kandidat mora dokazati, na osnovu uverenja izdatog od nadležne institucije, da je prošao/prošla obuku za pravilno korišćenje, skladištenje i održavanje vatrenog oružja.</p>
Drugo
<p>Zakon Srbije zabranjuje izdavanje dozvole licu lišenom poslovne sposobnosti. Na sličan način, u BJR Makedoniji zakon nalaže da lice ne sme imati smanjenu ili ograničenu sposobnost za rad. Ovo bi trebalo dokazati na osnovu uverenja koje izdaje centar za socijalni rad, prema odluci suda. Pored toga, u BJR Makedoniji lice mora dokazati da on/ona ima državljanstvo te zemlje, ili ako se radi o strancu, da ima dozvolu stalnog boravka.</p> <p>Datum isteka dozvole za vatreno oružje u Crnoj Gori i Srbiji je pet godina, a u Hrvatskoj i BJR Makedoniji deset (u BJR Makedoniji pet godina za osobe starije od 65). U Republici Srpskoj dozvola u svrhe lične bezbednosti se izdaje na pet godina, a u drugim slučajevima na neodređeno vreme. U kantonima Federacije Bosne i Hercegovine dozvola se izdaje na neodređeno vreme. Period važnosti dozvole za vatreno oružje najkraći je na Kosovu, gde iznosi samo godinu dana.</p> <p>Na osnovu zahteva, dozvola se može produžiti za isti vremenski period, pod istim uslovima kao kada se prvi put dobija. U BJR Makedoniji, pre produženja dozvole, nadležni organ mora proveriti da li je ispunjen uslov da podnosilac zahteva ne predstavlja opasnost po javni red. Osim toga, ako ima više od 65 godina, dužan/dužna je da podnese lekarsko uverenje koje važi do godinu dana.</p>

Provere podnosioca zahteva

Analiza zakonodavstva o lakom i malokalibarskom oružju na zapadnom Balkanu pokazuje da su u svim zemljama krivične presude za dela koja se gone *ex officio* kriterijum za odbijanje zahteva za dobijanje dozvole za oružje

ili za oduzimanje oružja i dozvole. Dozvola se neće izdati ako je protiv kandidata pokrenut krivični postupak. Prema tome, nasilje u porodici, kao krivično delo protiv kojeg se pokreće krivični postupak *ex officio* u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem, predstavlja prepreku za dobijanje dozvole za posedovanje oružja. Uz to, u Hrvatskoj, BJR Makedoniji i Crnoj Gori postoji još jedan dodatni uslov – da podnositelj zahteva nema ozbiljno narušene porodične odnose. Kako su nacionalna istraživanja pokazala, međutim, ne postoje detaljne provjere koje uzimaju u obzir incidente porodičnog nasilja koji nisu došli do suda, dobijena upozorenja i tome slično. Procedura provjere podnosioca zahteva ne podrazumeva uvek informisanje članova porodice u toku procesa izdavanja dozvole. Istraživanje u Bosni i Hercegovini ističe činjenicu da, s obzirom na to da samo mali broj slučajeva porodičnog nasilja dospe do suda, može se pretpostaviti da je većina počinitelja porodičnog nasilja u stanju da dobije dozvolu za vatreno oružje. Uopšte uzev, trebalo bi uvesti restriktivnije provjere kako bi se smanjio uticaj vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja, ograničavanjem količine oružja u posedu civila.

Ministarstvo unutrašnjih poslova u BJR Makedoniji vrši provjere kako bi utvrdilo da podnosioci zahteva 'ne predstavljaju opasnost za javni red', ali ne postoje informacije o tome da li nadležni organi konsultuju članove porodice u toku ovog procesa.

U Srbiji, praksa policije je da razgovara sa susedima, kolegama i članovima porodice podnosioca zahteva za dozvolu. Na sličan način, u Albaniji, policijski službenici ispituju njegovu ličnost propitivanjem njegovog/njenog bračnog partera ili bivšeg partnera. Policija u Crnoj Gori je nedavno uvela novi obrazac za informisanje odseka za izdavanje dozvola za oružje o svim krivičnim delima za koje je pokrenut krivični postupak po službenoj dužnosti, jer se dozvola ne može izdati licu protiv koega je pokrenut takav postupak.

Propisi o lakom i malokalibarskom oružju na Kosovu propisuju procedure rutinske provjere koje izvodi policija UNMIK-a i KFOR. Ova istraga obuhvata, između ostalog, proveru da li podnositelj zahteva ima krivični dosije, uključujući i bilo kakvu krivičnu istragu; proveru evidencije o mentalnim zdravstvenim problemima koji bi uticali na sposobnost podnosioca zahteva da drži oružje; proveru evidencije o pozivima policiji zbog nereda koje je izazvao kandidat ili bilo koje druge žalbe na njegovo asocijalno ponašanje; proveru evidencije o pružanju otpora prilikom hapšenja i evidencije o nasilničkom ponašanju, u koju spada i evidencija o aktima nasilja u porodici.

U svim zemljama izuzev Kosova, prema propisima o lakom i malokalibarskom oružju nadležni državni organ izdaje odobrenje za posedovanje oružja ako kandidat prođe sve rutinske provjere i ispunji sve uslove koje propisuje zakon. Na Kosovu, šef policije UNMIK-a ima diskreciono pravo da odbije zahtev za izdavanjem dozvole. Ona se neće izdati licima koja po mišljenju šefa policije nisu sposobna za držanje oružja iz nekog razloga, čak i ako ispunjavaju sve uslove propisane zakonom.

Propisi vezani za lako i malokalibarsko oružje predviđaju uslove za privremeno oduzimanje oružja, municije i dozvole. Ako se podigne krivična optužnica protiv imaoca dozvole za oružje zbog nekog krivičnog dela ili prekršaja u domenu javnog reda i mira sa elementima nasilja, nadležni organi donose odluku o privremenom oduzimanju dozvole dok sud ne donese presudu, i sud se obaveštava o tome.

U svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem sudska presuda za nasilje u porodici je osnova da se poništi dozvola za oružje i da se isto oduzme. Privremena mera zabrane posedovanja oružja za počinioca se izriče kao mera zaštite sve dok ne budu ispunjeni uslovi za izdavanje/odbijanje zahteva za izdavanje dozvole. Ovu meru izriče sud u toku krivičnog procesa i ona važi sve do njegovog okončanja. Sud izriče ovu meru kao stalnu ako se počinitelj proglasi krivim i osudi za neko krivično delo (u nekim zemljama i za prekršaj). U Hrvatskoj se dozvola poništava ako lice ima dosije nasilničkog ponašanja, maltretiranja, alkoholizma ili sličnog negativnog ponašanja. Na Kosovu se dozvola može privremeno oduzeti ili poništiti ako nadležni organ dobije informaciju, koja prema mišljenju šefa policije UNMIK-a, utiče na adekvatnost imaoca dozvole da poseduje oružje, ili iz bilo kojeg drugog razloga. U tom slučaju oružje se oduzima. Prijava o pretnji vatrenim oružjem je osnov za oduzimanje istog na Kosovu, u Albaniji i Hrvatskoj. Privremene mere zaštite, međutim, koje zabranjuju posedovanje ili nalažu privremeno oduzimanje oružja ne predstavljaju osnov za odbijanje zahteva za izdavanje dozvole.

Nelegalno posedovanje vatrenog oružja

U većini zemalja obuhvaćenim istraživanjem, nelegalno posedovanje vatrenog oružja tretira se i kao prekršaj (i smatra se kršenjem Zakona o oružju) i kao krivično delo (koje reguliše Krivični zakon). Ako se smatra prekršajem,

kazne su novčane (Hrvatska⁵³, Srbija⁵⁴, Republika Srpska⁵⁵) i/ ili zatvorske, u trajanju od 30 do 45 dana u Hrvatskoj, i do 60 dana u Srbiji i Republici Srpskoj.

Nezakonito držanje i trgovina vatrenim oružjem kažnjivo je i smatra se krivičnim delom. U Srbiji i u Crnoj Gori kazne su zatvorske u trajanju do tri godine; u BJR Makedoniji kazne su mnogo strožije, od jedne do deset godina za osnovno delo, i minimum pet godina ako krivično delo podrazumeva veliku količinu oružja. Po mišljenju nevladinih aktivista i stručnjaka, ove kazne nisu dovoljno stroge.

Međunarodni sporazumi i nacionalne strategije

Sve zemlje u regionu su obavezane Akcionim programom UN za lako i malokalibarsko oružje⁵⁶. Shodno tome, jedan broj zemalja je osnovao Nacionalne komisije za lako i malokalibarsko oružje i uradio ili izrađuje odgovarajuće Nacionalne strategije. Međutim, kako nacionalna istraživanja naglašavaju, nijedna nacionalna strategija ne uključuje nikakvu rodno specifičnu akciju ili aktivnosti, niti sistematska rešenja za smanjenje upotrebe lako i malokalibarsko oružje u slučajevima porodičnog nasilja. Rodna perspektiva nije uvrštena u nacionalne strategije, mada one ističu važnost kontrole lakog i malokalibarskog oružja u cilju poboljšanja javne bezbednosti i lične sigurnosti.

4.2 Mehanizmi za primenu

Postoji više državnih mehanizama nadležnih za sprovođenje propisa o lakom i malokalibarskom oružju. Pored Ministarstva unutrašnjih poslova, to su obično Ministarstvo odbrane, Ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo za integracije (nadležno za usklađivanje sa EU standardima). Policija je nadležna struktura za sprovođenje zakonodavstva.

Prikupljanje podataka i monitoring

Podatke o lakom i malokalibarskom oružju obično prikuplja registar, nadležni organ Ministarstva unutrašnjih poslova. On daje smernice za vođenje evidencije o prijavljenim krivičnim delima, dok Ministarstvo pravde daje smernice za unošenje podataka o krivičnim delima i procedurama u sudovima i tužilaštvima. Statistički podaci se smatraju javnim i mogu se dostaviti svim zainteresovanim stranama. Oni se periodično objavljuju i dostupni su na veb sajtu Ministarstva unutrašnjih poslova. Pojedinačni podaci o individualnim slučajevima se mogu učiniti dostupnim samo ovlašćenim organima prema Zakonu o zaštiti ličnih podataka.

Kada je reč o monitoringu slučajeva nasilja u kojem je upotrebljeno oružje, bolnice, lekari opšte prakse i ostale zdravstvene ustanove dužni su da beleže i prijavljuju sve povrede nanete malokalibarskim oružjem Ministarstvu unutrašnjih poslova. Ministarstvo vodi registar takvih povreda, koji se redovno novelira. Premda više relevantnih institucija vode ovu statistiku, ne postoji sistem analize podataka u jedinstvenom okviru. Nije bilo raspoloživih informacija o finansijskim resursima izdvojenim za prikupljanje i analizu podataka o nasilju uz upotrebu oružja.

Nacionalna istraživanja pokazuju da postoji velika potreba da se poboljša prikupljanje podataka i monitoring, naročito u pogledu žrtava i počinitelaca oružanog nasilja u porodici, kao i procedura za sprečavanje takvog nasilja, kažnjavanja počinitelaca i zaštite žrtava. Najvažnija od svega je potreba za preciznijom i jedinstvenom bazom podataka na nacionalnom nivou koja bi prikupljala sve relevantne podatke vezane za nabavku, posedovanje i poništenje/oduzimanje oružja i dozvole, uključujući i podatke iz sudova. U tom smislu, od posebne važnosti je imati preciznu bazu podataka o krivičnim delima razvrstanim prema različitim tipovima, uključujući i nasilje u porodici.

⁵³ Do 6.500 evra.

⁵⁴ Do 50.000 RSD (oko 625 evra).

⁵⁵ U Republici Srpskoj i većini kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, nelegalno posedovanje oružja smatra se prekršajem. Samo u kantonu Sarajevo se to tretira kao krivično delo i sankcioniše kaznom zatvora u trajanju do godinu dana.

⁵⁶ Program aktivnosti Ujedinjenih Nacija za sprečavanje, borbu protiv i zaustavljanje nelegalne trgovine malokalibarskim i lakim naoružanjem u svim njegovim aspektima (UN Dokument A/CONF, 192/15), <http://disarmament.un.org/cab/poa.html>, od 12. jula 2007.

Propisi o monitoringu i njegovoj primeni takođe nisu dovoljno sistematični. Bosna i Hercegovina se posebno susreće sa teškoćama i propustima na ovom planu, zbog složenosti svog pravnog sistema i neusklađenih zakona na nivou kantona i entiteta. Ova zemlja nema poseban i jedinstven sistem unošenja podataka o nasilju u porodici. Ovaj sistem trebalo bi da sadrži precizne podatke i informacije od svih relevantnih struktura (sudovi, policija, tužilaštva, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, sigurne kuće itd.). Istraživanje u Bosni i Hercegovini pokazalo je da niko ne zna koliko je dozvola za vatreno oružje izdato, niti koliko se komada oružja nalazi u nelegalnom posedu civila.

Uočavajući propuste u ovoj oblasti, pojedine zemlje su uvele aktivnosti koje imaju za cilj poboljšanje prikupljanja podataka i monitoringa. U BJR Makedoniji, očekuje se da uskoro počne da funkcioniše novi sistem beleženja podataka o oružju. On će sadržati podatke o dozvolama za oružje izdatim fizičkim licima. Bilo je takođe pokušaja da se poboljša unošenje podataka o krivičnim delima, policijski izveštaji i sudska statistika u Albaniji. Istraživanje u Srbiji ukazuje na to da bi se osnivanjem Jedinice za kliničku sudsku medicinu, koja bi bila specijalizovana za vođenje krivične medicinske dokumentacije popravila efikasnost vođenja evidencije o telesnim povredama u velikom broju krivičnih dela. Bolja evidencija o krivičnim delima i prekršajima bi takođe omogućila bolju kontrolu nad procesom izdavanja dozvola.

4.3 Rezime

Zakonska regulativa nabavljanja i posedovanja lakog i malokalibarskog oružja u zemljama zapadnog Balkana donekle priznaje problematiku nasilja u porodici. Dozvola se ne izdaje licima sa krivičnim dosijeom, uključujući i nasilje u porodici i nasilno ponašanje u porodici. Pojedine zemlje traže da podnosilac zahteva nema istoriju ozbiljno narušenih porodičnih odnosa. Neki od propisanih uslova su lekarski pregled, dokaz o opravdanom razlogu za nabavku oružja i obučenosť za pravilno rukovanje i skladištenje oružja. Zakoni takođe predviđaju i rutinske kontrole.

U pogledu regulisanja sticanja dozvole za nabavku lakog i malokalibarskog oružja, međutim, postoji više propusta. Zdravstveni pregled mentalnog zdravlja i test zavisnosti od alkohola i droge nisu obavezni u svakoj zemlji. Rutinske provere ne podrazumevaju uvek konsultacije sa članovima porodice i bivšim partnerima o potencijalnom nasilnom ponašanju kandidata za dozvolu. Ovim proverama obično nedostaju jasne instrukcije i procedure. Nelegalno držanje vatrenog oružja se kažnjava i kao krivično delo i kao prekršaj.

Propisi o lakom i malokalibarskom oružju predviđaju uslove za privremeno oduzimanje oružja, municije i dozvole. Ako se protiv vlasnika oružja pokrene krivična optužnica, oružje se oduzima do donošenja sudske presude. Sudska presuda za nasilje u porodici je osnova za oduzimanje oružja i dozvole. Privremena mera zabrane počiniocu da poseduje vatreno oružje koristi se kao mera zaštite koju izriče sud dok ne budu ispunjeni uslovi za izdavanje ili odbijanje dozvole za vatreno oružje.

U skladu sa Akcionim programom UN o lakom i malokalibarskom oružju, vlade su uradile ili su u procesu izrade nacionalnih akcionih planova u oblasti kontrole lakog i malokalibarskog oružja. Međutim, do sada nijedan od ovih strateških dokumenata nije analiziran iz rodne perspektive, a pitanje porodičnog nasilja uz upotrebu oružja je izostavljeno. Isto tako, evidentni su propusti u prikupljanju podataka, vođenju evidencije i nadgledanja sprovođenja regulative vezane za lako i malokalibarsko oružje.

5 Veza između režima kontrole malokalibarskog oružja i propisa u oblasti nasilja u porodici

5.1 Zakonodavstvo i praksa

Ni u jednoj od zemalja obuhvaćenih istraživanjem ne postoji snažna veza između propisa vezanih za lako i malokalibarsko oružje i prevencije nasilja u porodici. Nedostatak pouzdanih podataka i beleški o slučajevima porodičnog nasilja, i upotrebe lakog i malokalibarskog oružja u privatnoj sferi znatno ometa svaki napredak na polju borbe protiv nasilja u porodici uz upotrebu oružja. Postoji samo jedno istraživanje urađeno na temu povezanosti između režima kontrole lakog i malokalibarskog oružja i propisa u oblasti porodičnog nasilja, koje je sprovedeno u Crnoj Gori.⁵⁷

Nacionalna istraživanja su utvrdila da postoje veze između ova dva zakonska okvira u pogledu:

- a) zakonskih uslova neophodnih za dobijanje dozvole za vatreno oružje; i
- b) zakonskih osnova za oduzimanje vatrenog oružja i/ili privremeno oduzimanje dozvole za oružje.⁵⁸

Nacionalni zakoni o borbi protiv porodičnog nasilja i zaštiti žrtava ne stavljaju akcenat na oružje i vatreno oružje prilikom definisanja mera zaštite. Primer dobre prakse je albanski Zakon o merama borbe protiv nasilja u porodičnim odnosima. On obavezuje policijske službenike da oduzmu svaki komad oružja koji pronađu za vreme pretresa ili da naredе počiniocu da preda svo oružje koje poseduje.

Upotreba oružja, uključujući vatreno, za pretnje i narušavanje fizičkog integriteta člana porodice ili nekog drugog lica koje se nalazi u partnerskom odnosu, smatra se otežavajućom okolnošću prilikom donošenja presude za počinioca. Pretnja da će se upotrebiti oružje takodje se smatra otežavajućom okolnošću. Albanski Krivični zakon propisuje zatvorsku kaznu od pet do 15 godina u slučaju posebnog dela 'seksualnog ili homoseksualnog napada uz pretnje vatrenim oružjem'. Kazne propisane zakonom su mnogo strožije ako dođe do povreda i smrti. Na primer, u Crnoj Gori i Srbiji, ako je počinilac koristio oružje, dobiće zatvorsku kaznu od tri meseca do tri godine, a u slučaju fatalnog ishoda od tri do 12 godina. Po mišljenju ženskih nevladinih organizacija, međutim, postoji jaz između zakona i prakse. Upotreba vatrenog oružja se retko uzima kao otežavajuća okolnost u krivičnom procesu u slučajevima nasilja u porodici, pa i onda su prosečne kazne blage.⁵⁹

Istraživanja širom regiona pokazuju da je hitno potrebno poboljšati aktuelno zakonodavstvo i praksu u pravcu smanjenja upotrebe vatrenog oružja u porodičnom nasilju. Utvrđeno je više aktivnosti kao preduslov za postizanje ovog cilja:

- a) Obuka stručnjaka za ispravnu primenu posebnih zakonskih propisa vezanih za nasilje u porodici i krivični zakon, naročito u slučajevima kada postoji rizik od upotrebe vatrenog oružja;
- b) Izgradnja operativnih, dobro informisanih i koordiniranih struktura radi boljeg sprovođenja postojećeg zakonodavstva;
- c) Osposobljavanje policijskih službenika da vrše detaljne rutinske provere prilikom izrade izveštaja o karakteru podnosioca zahteva za dozvolu za vatreno oružje.

Takođe je potrebno uvesti izmene u zakonu kako bi fizičkim licima bilo još teže da poseduju oružje. Pojedini od ovih dodatnih uslova mogli bi biti obavezna provera evidencije dela nasilja u porodici, ne samo u sudovima, policiji, centrima za socijalni rad, već i u razgovoru sa članovima porodice, bivšim partnerima, susedima itd, i obavezna provera da li se lice ima krivični dosije za nasilna dela. Evidencija o slučajevima nasilja u porodici

⁵⁷ Krkeljić, Ljiljana, *Oružje u rodno zasnovanom nasilju u Crnoj Gori – istraživačka studija*, Beograd: SEESAC, 2006.

⁵⁸ Detaljnije o kriterijumima za dobijanje dozvole za oružje i oduzimanje oružja ili dozvole može se pročitati u poglavlju 4; odeljak 4.1 Zakonodavstvo o nabavci i posedovanju oružja.

⁵⁹ Prema nacionalnom istraživanju Srbije, prosečne sankcije u slučajevima ozbiljne telesne povrede kreću se do maksimum godinu dana zatvora. Ženske NVO u Bosni i Hercegovini primećuju da se slučajevi nasilja u porodici ozbiljnije shvataju samo kada se zdravlje žrtve ozbiljno naruši.

trebalo bi da se razmenjuje u oba sudska procesa (krivičnom i građanskopravnom), kako bi se sprečilo dalje nasilje. To se može učiniti osnivanjem specijalnog sistema registrovanja podataka o nasilju u porodici.

Prema nalazima nacionalnih istraživanja, najbolji načini da se povežu legislativa o nasilju u porodici i propisi o lakom i malokalibarskom oružju su:

- a) Pravilno sprovođenje i povezivanje zakona i podzakonskih akata za davanje dozvole za nošenje vatrenog oružja i zakonskih propisa o nasilju u porodici, kako bi se postiglo da niko sa dosijeom nasilja u porodici ne može posedovati vatreno oružje;
- b) Pooštavanje uslova za izdavanje dozvole za vatreno oružje. Jedan od uslova bi trebalo da bude mišljenje (određenih) članova porodice koji žive sa licem koje je uložilo zahtev za dozvolu;
- c) Ograničavanje uslova za dobijanje dozvole za lovačko oružje; (Postoje slučajevi u kojima je nasilje u porodici počinjeno lovačkim oružjem);
- d) Oštrije kazne u slučajevima kada se vatreno oružje upotrebljava kao sredstvo pretnje, vršenja pritiska i ugrožavanja žrtve. Svaki vid zloupotrebe oružja u kontekstu porodičnog nasilja treba smatrati za otežavajuću okolnost i adekvatno zakonski regulisati;
- e) Sprovođenje kampanja podizanja svesti protiv mentaliteta držanja oružja u kući i protiv 'kulta oružja';
- f) Neprekidan nadzor nad ponašanjem lica koja imaju dozvolu za držanje i/ ili nošenje oružja;
- g) Obavezno testiranje mentalnog zdravlja i psihološkog stanja podnosioca zahteva za dozvolu i vlasnika dozvole.

Trebalo bi pooštriti kriterijume za predlaganje i izricanje privremenih mera oduzimanja oružja, kako bi se smanjio broj slučajeva nasilja u porodici u kojima je upotrebljeno oružje. Primera radi, trebalo bi omogućiti nalažanje mera zaštite u slučajevima pretnji, ako počinitelj pokazuje sklonost ka nasilnom ponašanju, ili ako je zavisnik od alkohola ili droge. Procedure sprovođenja ove mere trebalo bi brže izvršavati, što može zahtevati od sudova da izriču ovu meru pre nego što im bude upućen zahtev za to, a od policije da je efikasnije sprovede.

Kada je reč o sudskoj praksi, ako se u nekom slučaju porodičnog nasilja upotrebi neregistrovano vatreno oružje, pored toga što se protiv počinitelja podnese krivična prijava za delo nasilja, podnosi se i optužnica za nelegalno posedovanje oružja. Nacionalna istraživanja pokazuju da krivični zakoni obično propisuju strožije kazne za nelegalno držanje oružja nego za nasilje u porodici. Primera radi, u Crnoj Gori kazna za držanje nelegalnog oružja je zatvor u trajanju do tri godine, dok su u slučaju nasilja u porodici kazne novčane ili zatvorske u trajanju do godinu dana. Ako je upotrebljeno vatreno oružje, kazne se kreću od tri meseca do tri godine zatvora. Kao što crnogorsko istraživanje pokazuje, sudska praksa prati zakon i veće kazne se propisuju za nelegalno posedovanje oružja nego za nasilje u porodici.⁶⁰ U hrvatskom istraživanju se navodi da, po mišljenju tužilaca i sudija, nelegalno posedovanje vatrenog oružja ima istu težinu kao i krivično delo porodičnog nasilja.

5.2 Propusti i primeri dobre prakse

Propusti

Najveći izazov koji ometa napore da se učini kraj porodičnom nasilju na zapadnom Balkanu jeste jaz između zakonodavstva i obaveza vlade. Relevantne zakonske odredbe se često ne sprovode, ne sprovode se pravilno ili se ne tumače pravilno od strane vlade i odgovarajućih državnih institucija (policije, sudova, tužilaca, centara za socijalni rad itd.). Svim zemljama u regjonu nedostaju efikasni akcioni planovi ili nacionalne strategije za borbu protiv nasilja u porodici i posebno nasilja u kojem je upotrebljeno oružje. Uprkos skorašnjem napretku u pogledu razvijanja zakonskih okvira usmerenih na eliminisanje porodičnog nasilja, ne postoji sveobuhvatna politika koja bi podržala zakone na svim nivoima.

U načelu, ne postoji dovoljna budžetska podrška za sprovođenje zakona i zakonskih i političkih mera, kao ni dovoljno obučanih stručnjaka iz ove oblasti. U pojedinim zemljama, kao što je Bosna i Hercegovina, problem

⁶⁰ Na primer, u 25 slučajeva nasilja u porodici sud u Podgorici, Crna gora, doneo je samo šest presuda sa zatvorskim kaznama, dok su sve druge bile oslobađajuće ili uslovne kazne.

nasilja u porodici uz upotrebu oružja još uvek biva ignorisan od strane svih relevantnih institucija, mada su usvojeni posebni zakoni o nasilju u porodici. Vladama još uvek nedostaje senzibilitet da prepoznaju nasilje u porodici kao predmet brige koja zaslužuje njihovu pažnju, kao i da uoče njegove veze sa rasprostranjenošću vatrenog oružja.

Pored toga, još uvek postoje propusti kako u pogledu zakonskog okvira koji reguliše problem porodičnog nasilja i posedovanja oružja tako i u pogledu njegovog sprovođenja. To je naročito vidljivo na sledećim nivoima:

- a) *Sprovođenje privremenih mera zaštite uopšte*: vlade se retko angažuju na stvaranju ili podržavanju uslova za sprovođenje mera zaštite za koje su neophodna ulaganja i resursi, kao što su napr. sigurne kuće i privremena alimentacija za žrtve; policijski službenici, sudije, tužioci i drugi službena lica nisu uvek svesni da je žrtvama potrebna zaštita; žrtve nisu uvek, ili nisu pravilno informisane unapred o mogućnosti da zahtevaju određene mere zaštite; nema dovoljno efikasnih mera zaštite u toku krivičnog procesa; teret dokaza leži na žrtvama; nema dovoljno efikasnih i brzih procedura, čak ni u toku krivičnog procesa;
- b) *Sprovođenje mera zaštite u smislu oduzimanja oružja i/ili poništenja dozvole za oružje*: po pravilu, sudovi i policija ne vrše obavezne provere da li počinilac poseduje ili nelegalno drži vatreno oružje; oružje se oduzima samo ako žrtva ili neko drugi prijavi da je ono upotrebljeno; krivični proces je spor i nije bezbedan za žrtvu; sprovođenje sudskih naredbi je takođe sporo; oružje se vraća počinioocu ako se proces obustavi zbog nedostatka dokaza;
- c) *Kažnjavanje počinilaca*: pošto se nasilje u porodici pravno reguliše i kao krivično delo i kao prekršaj, postoji pravna nejasnoća u definisanju slučajeva kada ga treba smatrati krivičnim delom, a kada prekršajem. S tim u vezi, javni tužioci nailaze na teškoće prilikom utvrđivanja kvalifikacije čina nasilja u porodici, odnosno kada ono prestaje da bude prekršaj i postaje krivično delo. Praksa je da tužioci češće pokreću postupak za nasilje u porodici kao prekršaj i stoga određuju blaže kazne za počinioce; sudovi ne prihvataju uvek kao otežavajuću okolnost upotrebu vatrenog oružja kao sredstva pretnje ili vršenja pritiska na žrtvu;
- d) *Sprovođenje i tumačenje od strane stručnjaka*: nema dovoljno obučениh stručnjaka koji se bave slučajevima i žrtvama porodičnog nasilja; nema dovoljno specijalnih policijskih jedinica; nema dovoljno žena policajaca; stručnjaci nisu dovoljno osetljivi za rodna pitanja; nema dovoljno efikasnih policijskih protokola za slučajeve porodičnog nasilja uz upotrebu vatrenog oružja; ne postoji koordinacija između svih relevantnih učesnika i institucija, kao ni dopunski pravni akti za sprovođenje procedura od strane relevantnih institucija;
- e) *Sprovođenje zakonskih odredbi koje se odnose na zahteve za izdavanje dozvole za vatreno oružje*: ne postoje jasne instrukcije o tome kako policija treba da vrši rutinske provere kandidata za dozvolu; ovim proverama obično nije obuhvaćen bivši bračni ili vanbračni partner;
- f) *Sprovođenje zakona ako su počiniooci pripadnici policije, vojske ili drugih državnih institucija i imaju ovlašćenje za posedovanje vatrenog oružja*: postoji tendencija da se zataškavaju dela porodičnog nasilja, ako ih učine navedeni državni službenici; nema dovoljno podataka o delima porodičnog nasilja koja su učinjena od strane policijskih i vojnih službenika (stoga je nemoguće proceniti učestalost porodičnog nasilja u njihovim domovima); ne postoje programi psihološke podrške koji bi pomogli ovim službenim licima da se izbore sa negativnim uticajima koji doprinose nasilju, kao što je stres i izlaganje traumama;
- g) *Prevenција*: ne postoje programi rehabilitacije za počinioce; nema dovoljno podataka o upotrebi oružja u kontekstu porodičnog nasilja; ne postoji statistika i usklađene evidencije pravosudnog sistema i drugih državnih institucija, kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou; nema dovoljno istraživanja; nema dovoljno kampanja podizanja svesti; nema dovoljno programa edukacije u oblasti ljudskih prava, ženskih prava, rodne ravnopravnosti, mirnog rešavanja sukoba i nema dovoljno kampanja protiv kulture nasilja.

Nacionalna istraživanja pokazuju da su navedeni propusti rezultat nedostatka podzakonskih akata i instrukcija potrebnih za sprovođenje zakona o nasilju u porodici, kao i nedostatka sveobuhvatne politike, budžetske podrške i obučеноg kadra.

Kada je u pitanju borba protiv nasilja u porodici, postoje sledeći evidentni propusti u zakonodavstvu vezanom za vatreno oružje:

- a) Lekarski pregled ne obuhvata uvek testiranje mentalnog zdravlja kandidata ili psihološki test;
- b) Ne postoji obavezan lekarski pregled, koji obuhvata i psihološki test, za vreme trajanja dozvole za oružje;⁶¹
- c) Rok važnosti dozvole za oružje je obično isuviše dugačak (pet godina i više);
- d) Rutinska provera porodičnih odnosa nije uvek obavezna; ne postoje jasne instrukcije o tome kako je treba vršiti ili koga bi trebalo ispitati;
- e) Ne postoje precizne i jedinstvene baze podataka koje be sadržale podatke ne samo iz sudova i policije, već i iz zdravstvenih ustanova i centara za socijalni rad;
- f) Ne postoje obavezne rutinske provere razloga koji je naveo kandidat za dozvolu kako bi opravdao potrebu da poseduje i/ili nosi oružje; policija vrlo retko preispituje valjanost navedenog razloga;
- g) Ne postoji adekvatna kontrola nad civilnim posedovanjem oružja;
- h) Kazne za nelegalno posedovanje oružja su male;
- i) Ne postoji ograničenje u pogledu broja oružja koje može posedovati fizičko lice ni u jednoj od zemalja obuhvaćenih istraživanjem.

Primeri dobre prakse

Jedna od najvažnijih mera zaštite kada je u pitanju borba protiv nasilja u porodici je obavezno oduzimanje oružja u slučajevima kada je ono upotrebjeno u kontekstu porodičnog nasilja; ovo je hitna mera zaštite, uvedena u Albaniji na osnovu novousvojenog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Na Kosovu, dozvola se neće izdati licu koje ima dosije nasilničkog ponašanja, uključujući i nasilje u porodici. Medicinski karton sa psihičkim problemima je takođe prepreka za dobijanje dozvole. U Hrvatskoj, BJR Makedoniji i Crnoj Gori, policija mora da proveri da ne postoje okolnosti koje ukazuju na zloupotrebu vatrenog oružja, uključujući i ozbiljno narušene porodične odnose. U Crnoj Gori uveden je novi obrazac prijavljivanja krivičnih dela protiv kojih se pokreće postupak *ex officio*, a koji omogućava rutinske provere da li počinilac poseduje vatreno oružje, ima krivični dosije itd.

Novousvojeni Zakon o oružju u Hrvatskoj uvodi obavezan lekarski pregled za fizička lica koja imaju dozvolu za držanje oružja, a koji se mora obaviti u roku važenja dozvole; dozvola važi deset godina, dok lekarski pregled ističe za pet godina. Osim toga u Hrvatskoj policijski službenici u svim stanicama i specijalnim odsecima policijskih uprava unose podatke o krivičnim delima u bazu podataka. Podaci prikupljeni na nacionalnom nivou nadovezuju se na jedinstvenu praksu prikupljanja podataka o krivičnim delima u čitavoj zemlji. Hrvatski sistem policijskih informacija pokazuje neobičan nivo detaljnosti kada je u pitanju nasilje počinjeno vatrenim oružjem. Ovaj sistem sadrži baze podataka sa informacijama od pre 30 godina, što omogućava analizu sledećih faktora: u koliko od ukupnog broja svakog tipa krivičnog dela je upotrebjeno lako i malokalibarsko oružje; kog pola je najčešće žrtva ili počinilac; koja starosna grupa je najčešće žrtva ili počinilac; da li krivična dela više ili manje čine siromašni, nacionalne manjine, izbeglice ili druge grupe; koja vrsta oružja se najčešće koristi za svaki pojedinačni tip krivičnog dela; koliko krivičnih dela je rezultat različitih incidenata; u kojoj oblasti su najzastupljenija krivična dela vezana za upotrebu oružja; na kojim lokacijama se najčešće dešavaju ova dela (kod kuće, na radnom mestu, u školi itd.); u koje doba dana/nedelje/ meseca/ godine se najčešće dešavaju krivična dela; koje varijacije u tipovima krivičnih dela postoje u zavisnosti od različitih oblasti, i da li se učestalost krivičnih dela vezanih za oružje povezuje sa zloupotrebom određenih supstanci.

⁶¹ Sa izuzetkom Hrvatske, gde dozvola važi deset godina, ali lekarsko uverenje važi samo pet godina.

5.3 Postojeći predlozi za zakonske izmene i promene politike

I dan danas vlade i nevladine organizacije u regionu nisu svesne međusobne povezanosti rasprostranjenosti vatrenog oružja i nasilja u privatnoj sferi. Zbog toga je do sada dat samo jedan predlog za povezivanje zakonodavstva iz ove dve oblasti u cilju povećanja lične bezbednosti i smanjenja nasilja u porodici. Radi se o inicijativi pokrenutoj od strane Viktimološkog društva Srbije 1998. godine. Ova nevladina organizacija je uradila i objavila novi model pravne zaštite od nasilja u porodici, koji uključuje predlog izmene Zakona o oružju i municiji. Predloženo je da se odbije zahtev za dobijanje dozvole za vatreno oružje, ako je to neophodno radi očuvanja lične bezbednosti nekog od članova porodice, ili ako to zahteva član porodice koji je žrtva nasilja. Ova inicijativa je objavljena za vreme javne rasprave o predloženom novom modelu zaštite od porodičnog nasilja, ali je vlada nije usvojila.

Trenutno postoje predlozi za zakonske izmene nasilja u porodici u Republici Srpskoj, ali one se ne odnose na povezivanje režima lakog i malokalibarskog oružja sa zakonodavstvom o nasilju u porodici. U julu 2007. godine, ženske nevladine organizacije i Helsinški parlament građana iz Banja Luke, dostavile su svoje preporuke za izmene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Gender Centru i Ministarstvu pravde. Oni su predlagali, između ostalog, da se iz Zakona izbrišu odredbe koje definišu nasilje u porodici kao prekršaj; da se obezbedi da se žrtva u pratnji policije ili socijalnih radnika smesti u sigurnu kuću i da joj se produži boravak u prihvatilištu pod specijalnim okolnostima, ili do završetka sudskog procesa. Vlada Republike Srpske je takođe podnela Skupštini nacrt izmena Zakona o nasilju u porodici. Najvažnije predložene izmene vezane su za finansiranje sigurnih kuća iz opštinskih i gradskih budžeta počevši od 2009. godine, dok bi u fazi tranzicije, u periodu od 2007. do 2008, ova prihvatilišta finansirala vlada entiteta.

5.4 Rezime

Zemljama zapadnog Balkana nedostaje relevantno istraživanje o povezanosti pravne regulative lakog i malokalibarskog oružja i nasilja u porodici. Analiza zakonodavstva iz ove dve oblasti pokazala je da postoje dodirne tačke u zakonskim uslovima koje je potrebno ispuniti da bi se dobila dozvola za oružje i u pravnom osnovu za oduzimanje oružja i/ ili privremenom oduzimanju dozvole. Nacionalni propisi o lakom i malokalibarskom oružju zahtevaju da lice koje podnese zahtev za dobijanje dozvole za oružje nema krivični dosije, niti istoriju porodičnog nasilja. Upotreba oružja, uključujući i vatreno, kao sredstva pretnje i narušavanja fizičkog integriteta člana porodice ili drugog lica koje se nalazi u partnerskom odnosu, smatra se otežavajućom okolnošću prilikom donošenja presude protiv počinioaca.

Vidljiv napredak u razvijanju zakonskog okvira za borbu protiv porodičnog nasilja narušava jaz između zakona i njegove primene. Zakonske odredbe, naročito one koje se odnose na zaštitu žrtava i sprečavanje porodičnog nasilja uz upotrebu oružja, često se nepravilno sprovode od strane relevantnih državnih institucija. Pored toga, ne postoji dovoljna budžetska podrška za sprovođenje zakonskih i političkih mera, niti dovoljno obučениh stručnjaka iz ove oblasti.

Nacionalna istraživanja pokazala su da je potrebno poboljšati aktuelno zakonodavstvo i praksu u cilju smanjenja upotrebe vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja. Stručnjake bi trebalo dodatno obučiti kako bi bolje sprovedili posebne zakone iz oblasti nasilja u porodici. Policija se mora osposobiti da vrši detaljne rutinske provere prilikom pripreme izveštaja o proceni karaktera kandidata za dozvolu. Uslovi za dobijanje dozvole moraju biti strožiji kako bi se izbegla zloupotreba oružja. Vlade bi trebalo da budu odgovornije u sprovođenju zakona, kažnjavanju zloupotrebe oružja, vođenju kampanja podizanja svesti i uvođenju izmena u zakonu. Trenutno ne postoji nijedan predlog ili inicijativa za izmene u zakonu i politici u ovim dvema oblastima.

6 Zaključci

Rasprostranjenost i dostupnost lakog i malokalibarskog oružja na zapadnom Balkanu, kao nasleđe nedavnih konflikata, burne istorije i tradicije 'kulta oružja', doprinosi širenju nasilja, nesigurnosti i kriminala, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi. Nasilje u porodici je najrašireniji oblik nasilja u svim zemljama u regionu, a broj incidenata i dalje raste. I korišćenje lakog i malokalibarskog oružja i nasilje u porodici su rodni fenomeni; vlasnici lakog i malokalibarskog oružja i počinioci porodičnog nasilja su uglavnom muškarci, dok su žrtve uglavnom žene.

Poslednjih godina zemlje u regionu su ostvarile izvestan napredak na polju sprovođenja međunarodnih standarda u oblasti borbe protiv nasilja u porodici. Sve države ga sada krivično gone *ex officio*. Većina je usvojila posebne zakone, a posebni nacionalni akcioni planovi i strategije su u procesu izrade. Zakonom su uvedene mere zaštite za žrtve, kao što su napr. sudske naredbe. Državna službena lica su dužna da prijave nasilje u porodici i zaštite žrtve.

Potpuno sprovođenje zakonodavstva, međutim, onemogućava nedostatak politike koja se bavi nasiljem u porodici, nedovoljno razvijene institucije iz ove oblasti i vrlo ograničena podrška za nevladine organizacije koje se bave porodičnim nasiljem. Sigurne kuće, savetodavne i druge službe za zaštitu žrtava još uvek uglavnom obezbeđuju nevladine organizacije. Vlade se vrlo malo sistematski angažuju na preduzimanju preventivnih mera, kao što su kampanje podizanja svesti, programi edukacije za mlade i obuka za stručnjake. Institucionalizovani programi rehabilitacije za počinioca ne postoje. Međuresorna saradnja je još uvek nedovoljno koordinirana. Nacionalni akcioni planovi i strategije ili nisu usvojene, ili se, tamo gde postoje, ne sprovode ili imaju slabu podršku. Ne postoji sistematsko prikupljanje podataka, istraživački rad i monitoring, posebno kada je reč o porodičnom nasilju uz upotrebu oružja.

Uprkos značajnoj ulozi vatrenog oružja u podsticanju nasilja uopšte, međusobna povezanost i odnos između regulative kontrole lakog i malokalibarskog oružja i nasilja u porodici do sada nisu analizirani, niti je pitanje vatrenog oružja uzeto u obzir kao faktor rizika u porodičnom nasilju. Ove teme jedva da pokreću čak i ženske nevladine organizacije.

Postoje izvesne dodirne tačke između pravne regulative lakog i malokalibarskog oružja i nasilja u porodici, koje se odnose na zakonske uslove za dobijanje dozvole za oružje i pravni osnov za oduzimanje vatrenog oružja i/ ili poništavanje dozvole za njega. Ono što je pozitivno je to da nacionalni propisi o lakom i malokalibarskom oružju predviđaju da lice koje uloži zahtev za dobijanje dozvole ne sme da bude gonjeno ili osuđivano za neko krivično delo, između ostalog, za nasilje u porodici i nasilničko ponašanje. Pored toga, zakoni u Crnoj Gori, Hrvatskoj i BJR Makedoniji zahtevaju da kandidati nemaju ozbiljno narušene porodične odnose. Lekarski pregled psihičkog zdravlja, dokaz o opravdanom razlogu za nabavku oružja i uverenje koje potvrđuje da je kandidat obučen za pravilno rukovanje i skladištenje oružja nisu propisani kao uslovi za dobijanje dozvole u svim zemljama. Rutinske provere ne podrazumevaju uvek razgovore sa članovima porodice, bivšim partnerima i susedima o potencijalnom nasilničkom ponašanju podnosioca zahteva, ili o zloupotrebi alkohola ili droga. Praksa pokazuje da se rutinske provere ne izvode uvek pravilno, i da im nedostaju jasne instrukcije i procedure.

Najznačajniji izazov koji kvari napore da se učini kraj nasilju u porodici je jaz između zakona i angažovanja vlade. Najalarmantniji primer je Bosna i Hercegovina, gde relevantne institucije još uvek ignorišu nasilje u porodici uz upotrebu oružja, mada su usvojeni posebni zakoni koji se odnose na zaštitu od porodičnog nasilja.

U krivičnom postupku upotreba vatrenog oružja kao sredstva pretnje i narušavanja fizičkog integriteta člana porodice ili neke druge osobe koja se nalazi u partnerskom odnosu smatra se otežavajućom okolnošću. Uprkos tome, kazne su obično blage. U većini zemalja, sudovi mogu oduzeti oružje i poništiti dozvolu počiniocu. Međutim, ako se donese oslobađajuća presuda ili se povuče optužnica zbog nedostatka dokaza, oduzeto oružje biće vraćeno vlasniku. Nacionalna istraživanja pokazuju da krivični postupak u slučajevima nasilja u porodici nije dovoljno efikasan ni bezbedan; mere zaštite se retko izriču ili nisu efikasne, a kazne su obično male, što sve doprinosi da žrtve odustanu od toga da traže pravdu i zaštitu.

Vlade u regionu slabo rade na stvaranju ili podržavanju uslova za sprovođenje mera zaštite koje zahtevaju ulaganja i resurse, poput sigurnih kuća i obaveznog lečenja počinitelaca koji imaju problem zavisnosti. Policajci, sudije, tužioc i druga službena lica nisu uvek svesni potrebe da se žrtve zaštite od nasilnika. Službena lica ne

proveravaju uvek da li počinitelac nelegalno poseduje oružje. Źrtve nisu uvek ili nisu pravilno informisane unapred o svom pravu da zahtevaju određene mere zaštite.

U zemljama u kojima je nasilje u porodici regulisano i kao krivično delo i kao prekršaj, javni tužioc i imaju teškoće prilikom kvalifikacije čina nasilja u porodici, odnosno u određivanju kada ono prestaje da bude prekršaj i postaje krivično delo. Praksa je da tužioc češće pokreću postupak za nasilje u porodici kao prekršaj što povlači za sobom lakše kazne za počinioce.

Ovi propusti su uglavnom rezultat nedostatka sveobuhvatnih i sistematskih napora vlada na preduzimanju opštih mera prevencije po pitanju nasilja u porodici uz upotrebu oružja. Rezultat toga je niz nedostataka uočenih u svim državama obuhvaćenim istraživanjem. Oni uključuju nedostatak dovoljno obučeni i rodno senzitivni stručnjaci; nedostatak dovoljno specijalnih policijskih jedinica; nedovoljno žena policajaca; nedostatak efikasni policijski protokola za slučajeve porodičnog nasilja uz upotrebu oružja; nepostojanje koordinacije između svih relevantni učesnika i institucija i nedostatak dopunskih pravnih akata za sprovođenje postupaka od strane relevantni institucija.

Države su sklone da zataškavaju i/ili potiskuju evidentiranje slučajeve nasilja u porodici koje čine policijska i vojna službena lica, čija profesija dopušta da poseduju oružje. Ne postoje podaci o aktima porodičnog nasilja unutar njihovih porodica. Stoga učestalost nasilja u njihovim domovima ostaje nepoznat i van domašaja politike zaštite i prevencije.

Postoje takođe očigledni propusti i u režimu kontrole lakog i malokalibarskog oružja. Lekarski pregled neophodan za dobijanje dozvole za oružje ne podrazumeva uvek ispitivanje mentalnog zdravlja ili psihološki test. Period važenja dozvole za oružje je obično predugačak (pet godina i više). Ni u jednoj zemlji ne postoje precizne i jedinstvene baze podataka koje sadrže podatke iz sudova i policije, kao i iz zdravstvenih ustanova i centara za socijalni rad. Nacionalni akcioni planovi za unapređenje položaja žena, rodnu ravnopravnost i za borbu protiv porodičnog nasilja, tamo gde postoje, ne bave se problemom kontrole vatrenog oružja. Ovaj problem nije na dnevnom redu nijednog mehanizma za rodnu ravnopravnost ni u jednoj zemlji obuhvaćenoj istraživanjem.

Vlade bi trebalo da učine više na ispravljanju ovih propusta i razvijanju efikasne politike i mera koje bi učinile kraj svim vidovima nasilja, uključujući i nasilje u porodici. Povezivanje ovih politika sa režimima kontrole lakog i malokalibarskog oružja doprinelo bi boljem razumevanju uzroka nasilja i definisanju najboljih strategija za smanjenje nasilja.

7 Preporuke vladama

Iako su mnoge vlade zemalja u regionu ostvarile napredak poslednjih godina na planu unapređenja zakonskog okvira kojim se reguliše kako posedovanje vatrenog oružja tako i nasilje u porodici, ostalo je još dosta toga da se uradi. U nastavku su date opšte preporuke na uvid zemljama u regionu, u zavisnosti od nivoa ostvarenog napretka. Poglavlje 9 sadrži rezime posebnih zaključaka i preporuka za svaku pojedinačnu zemlju.

Nacionalne strategije i opšta politika

- Priznati da je nasilje u porodici specifičan oblik rodno zasnovanog nasilja koji sprečava žene da uživaju svoja osnovna ljudska prava i slobode; da je ono javna briga i da zahteva intervenciju od strane organa vlasti.
- Koristiti međunarodne standarde iz ove oblasti (UN, CoE, EU i OEBS) i slučajeve najbolje prakse u svetu kao osnov za izradu, usvajanje i sprovođenje sveobuhvatnog zakonodavstva, međusektorske politike i sudske i policijske prakse. Ne bi smeo da postoji nijedan pravni izuzetak niti privilegija koji dozvoljava bilo kakav vid nasilja ili pretnji nasiljem u porodici i partnerskim odnosima.
- Napraviti i usvojiti sveobuhvatne i efikasne akcione planove i strategije u cilju prevencije nasilja u porodici, uključujući nasilje uz upotrebu oružja, i zaštite žrtava na nacionalnom i lokalnom nivou. Obezbediti sistematično nadgledanje i reviziju usvojenih planova i strategija. Obezbediti sistematične procedure izveštavanja i periodičnu reviziju planova i strategija.
- Postaviti upotrebu oružja u slučajevima porodičnog nasilja kao jedan od prioriteta u okviru nacionalnih strategija i akcionih planova za borbu protiv nasilja u porodici. Povezati strategije i akcione planove iz ove oblasti sa strategijama i planovima na polju kontrole lakog i malokalibarskog oružja.
- Napraviti reviziju nacionalnih strategija i akcionih planova vezanih za lako i malokalibarsko oružje iz rodne perspektive. Uvesti rodno specifične i u nacionalne strategije o lakom i malokalibarskom oružju.
- Uvrstiti mere usmerene na prevenciju nasilja u porodici u kojem je upotrebljeno oružje u nacionalne strategije i akcione planove o lakom i malokalibarskom oružju.
- Obezbediti da pitanje kontrole lakog i malokalibarskog oružja iz rodne perspektive bude na dnevnom redu mehanizama za rodnu ravnopravnost na nacionalnom i lokalnom nivou.
- Obezbediti posebne budžetske linije za sprovođenje nacionalnih strategija i akcionih planova o lakom i malokalibarskom oružju i porodičnom nasilju.
- Osnovati vladinu instituciju nadležnu za koordinaciju i nadgledanje sprovođenja politike i mera borbe protiv nasilja u porodici.
- Utvrditi državne strukture odgovorne za sprovođenje nacionalnih strategija i akcionih planova o lakom i malokalibarskom oružju i porodičnom nasilju na nacionalnom i lokalnom nivou. Preduzeti mere na jačanju njihove saradnje i koordinaciji njihovih aktivnosti. Definisati jasne procedure izveštavanja.
- Podržati nevladine organizacije u njihovim međunarodnim, nacionalnim i lokalnim aktivnostima na ovom planu. Obezbediti sistemsku saradnju i utvrditi odgovarajući finansijski okvir za podršku.

Zakonski okvir

- Usvojiti holistički i međuresorni pristup u povezivanju različitih pravnih okvira i procedura u oblasti borbe protiv porodičnog nasilja i režima kontrole lakog i malokalibarskog oružja (krivično pravo, pravni lekovi i procedure, i građansko pravo, pravni lekovi i procedure).
- Uskladiti definicije nasilja u porodici date u različitim zakonima (krivični, porodični zakon, poseban zakon o nasilju u porodici) i nacionalnim strategijama i akcionim planovima iz ove oblasti. Usvojiti sveobuhvatnu definiciju nasilja u porodici, uključujući i nasilje koje se dešava u partnerskim odnosima i odnosima sa bivšim partnerima.
- Preispitati efikasnost postojećih mera zaštite i policijskih i sudskih postupaka. Napraviti neophodne izmene kako bi žrtvama porodičnog nasilja bio obezbeđen bezbedan i efikasan pristup pravdi.

- Pružiti žrtvama porodičnog nasilja mogućnost da traže mere zaštite kako bi se zaustavilo nasilje, među kojima sprečavanje nasilnika da uđe u zajednički dom, prebivalište žrtve ili radno mesto, i zahtev da mu se oduzme vatreno oružje i poništi dozvola za oružje.
- Doneti i usvojiti podzakonske i dopunske akte ili priručnike o načinu procene, dostavljanja zahteva, izricanja i praćenja mera zabrane posedovanja vatrenog ili nekog drugog oružja i njegovog oduzimanja.
- Propisati obavezno oduzimanje oružja kao hitnu meru koju izriču sudovi radi zaštite žrtava u slučajevima nasilja praćenog upotrebom oružja.
- Uvesti privremenu meru zabrane posedovanja ili oduzimanja vatrenog ili nekog drugog oružja kao kriterijum za odbijanje zahteva za dozvolu i kao osnov za neprodužavanje dozvole i oduzimanje iste.
- Propisati strožije uslove za dobijanje dozvole za vatreno oružje. Podnosilac zahteva za dozvolu treba prvo da prođe test sposobnosti za držanje oružja, uključujući i obavezan pregled mentalnog zdravlja i psihološkog stanja, i test zavisnosti od alkohola i/ili droga. Uverenje o zdravstvenoj sposobnosti ne bi trebalo izdati licu koje je sklono nasilničkom ponašanju ili je osuđivano za krivično delo ili prekršaj koje uključuje fizičko ili seksualno nasilje. Dozvolu ne bi trebalo izdati licu protiv koga je izrečena mera zaštite. Uvesti iscrpne rutinske provere okolnosti koje ukazuju na nasilje u porodici prilikom odobravanja zahteva za dobijanje dozvole. Rutinske provere trebalo bi da budu obavezne i da podrazumevaju istraživanje o istoriji ili eventualnim narušenim porodičnim odnosima. Sadašnji i bivši bračni partneri trebalo bi da budu informisani o nameri nekog lica da nabavi dozvolu za oružje. Obezbediti da dozvola bude odbijena ako je to neophodno radi lične bezbednosti nekog člana porodice ili ako neki od članova porodice, koji je ili je u prošlosti bio žrtva nasilja, zahteva da zahtev bude odbijen.
- Uvesti period od mesec dana 'čekanja' na nabavku oružja nakon dobijanja dozvole.
- Obezbediti da prijave nasilja u porodici i drugih krivičnih dela automatski pokrenu preispitivanje dozvole za oružje.
- Uvesti istragu o prisustvu vatrenog oružja u kući kao standardnu praksu u svim slučajevima porodičnog nasilja i hitnu primenu mera za uklanjanje oružja tamo gde se uoči rizik. Nasilnike treba posebno evidentirati i ozbiljno razmotriti mogućnost oduzimanja dozvola i donošenja zabrana ako se proceni da predstavlja pretnju za javnu bezbednost.

Zaštita žrtava nasilja u porodici

- Obezbediti da se nasilje u porodici krivično goni i kažnjava kao krivično delo.
- Olakšati žrtvama pristup pravdi, pravnim lekovima i programima rehabilitacije, uključujući i zdravstvene usluge. Štititi prava dece i maloletnika. Obezbediti da u svim fazama postupka žrtve mogu dobiti lekarsku i psihološku pomoć, i zaštitu od nasilnika. Pružati besplatnu pravnu pomoć žrtvama. Obezbediti naloge o zabrani prilaska i uznemiravanja za počinioca.
- Uvesti mogućnost da sud odredi dodatne uslove (kao što je stanje svesti i mentalno stanje, sklonost nasilju, i upotreba ili zavisnost od alkohola ili droge) koje smatra za neophodne radi zaštite i osiguranja bezbednosti, zdravlja ili dobrobiti tužitelja, uključujući i nalog za oduzimanje oružja u posedu počinioca.
- Usvojiti protokole postupanja policije u slučajevima porodičnog nasilja koji zahtevaju obaveznu proveru prisutnosti oružja i informisanje žrtve o mogućnosti da zahteva privremenu meru zabrane posedovanja ili oduzimanja vatrenog ili nekog drugog oružja, kao i o pravu da podnese krivičnu prijavu.
- Obezbediti sredstva iz budžeta za sigurne kuće, savetovanje, pravnu pomoć, programe rehabilitacije, zdravstvene i druge usluge u cilju zaštite žrtava od porodičnog nasilja.
- Obezbediti da službena lica, naročito policijski kadar, pravosudni, zdravstveni i socijalni radnici budu u potpunosti upoznati sa primenljivim zakonskim odredbama i da budu senzibilisani i mogu adekvatno da reaguju na sve vidove porodičnog nasilja. Uvesti obavezu za sve službe da prijavljuju slučajeve porodičnog nasilja u kojem je upotrebljeno oružje.

- Uvesti hitne mere zaštite u Zakon o krivičnom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, uključujući i zabranu uhođenja ili uznemiravanja žrtve, isključivanje nasilnika iz porodičnog doma i oduzimanje oružja.
- Obezbediti sistematičnu međusektorsku saradnju, specijalne policijske jedinice i obučene stručnjake radi efikasnih i brzih intervencija i 24-časovne zaštite žrtava.
- Napraviti strategije i protokole intervencija na lokalnom nivou.

Preventivne mere

- Sprovoditi mere podizanja svesti, među kojima kampanje o nultoj toleranciji, kako bi se privukla pažnja javnosti na ozbiljnost ove problematike, a upotreba oružja i nasilje u porodici učinili socijalno i moralno neprihvatljivim.
- Uvesti obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti i nenasilnom ponašanju u veoma ranom uzrastu; uvrstiti ga u nastavne programe i obučiti nastavno osoblje.
- Uvesti institucionalizovane programe podrške za počinioce, kao što je rehabilitacija, kako bi se sprečilo ponovno nasilje i upotreba oružja kada se vrate porodici.
- Uvesti sveobuhvatno obrazovanje i sistematičnu obuku za policiju i sve učesnike u pravosudnom sistemu. Potrebno je poboljšati razumevanje rizika vezanih za vatreno oružje. Svi učesnici moraju razumeti ulogu koju vatreno oružje ima u ciklusu porodičnog nasilja.
- Uvesti programe prevazilaženja stresa za određene profesije i lica koja su učestvovala u ratu i konfliktima 1990-ih godina, jer se taj stres može ispoljiti kao nasilje.
- Podsticati i organizovati obuku za udruženja građana o značenju i posledicama upotrebe oružja u kontekstu porodičnog nasilja; ohrabriti ih na aktivno učešće u preventivnim aktivnostima na lokalnom nivou.
- Obezbediti pravilno medijsko tretiranje nasilja u porodici i upotrebe oružja.

Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

- Obezbediti finansije i institucionalnu podršku za prikupljanje podataka, ankete i istraživanja o razmerama, uzrocima i posledicama upotrebe lakog i malokalibarskog oružja u kontekstu porodičnog nasilja, i o efikasnosti politike i mera zaštite i borbe protiv oružanog nasilja u porodici.
- Proceniti troškove porodičnog nasilja, podržavati istraživanja na tu temu, razviti indikatore za procenu i prikupljati podatke na sistematičan i jednoobrazan način.
- Sprovesti istraživanje o rasprostranjenosti nasilja u porodici među policajcima, vojnim oficirima i drugim državnim službenicima koji su po svojoj profesiji ovlašćeni da nose vatreno oružje. Preduzeti odgovarajuće mere u cilju sankcioniranja nasilnika i razviti preventivne programe za ovu specifičnu ciljnu grupu.
- Razviti i finansirati mehanizme praćenja sprovođenja zakona i politike u oblasti oružanog nasilja u porodici.
- Voditi jedinstven sistem statistike, evidencije i podataka o slučajevima oružanog nasilja u porodici; upotrebi vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja; žrtvama i nasilnicima na svim nivoima i u svim relevantnim državnim institucijama (policija, sudovi, tužilaštva, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, sigurne kuće itd). U prikupljanju podataka sarađivati sa nevladinim organizacijama koje rade sa žrtvama porodičnog nasilja.
- Uvesti obavezno vođenje evidencije o slučajevima oružanog nasilja u porodici uz pomoć parametara na osnovu kojih se utvrđuje stepen upotrebe oružja, uzroci nasilja, njegove posledice, troškovi vezani za nasilje itd, u svim relevantnim institucijama (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo zdravlja i pravosuđe).

8 Nove aktivnosti i strategije: mogućnosti angažovanja civilnog društva

Širom regiona nevladine organizacije, a naročito ženske grupe, imaju centralnu ulogu u zalaganju za eliminisanje nasilja u porodici i zaštitu žrtava. Pozitivni pomaci na polju uvođenja zakonodavstva usmerenog na borbu protiv nasilja u porodici rezultat su dugoročnog angažovanja ženskog pokreta. On je doprineo da ovaj problem postane vidljiv u javnosti i odigrao je značajnu ulogu na planu zaštite i podrške za žrtve, prikupljanja podataka i monitoringa, kao i podizanja javne svesti. Uz to, ženski pokreti imaju važnu ulogu u obrazovanju i obuci policajaca, sudija, tužilaca, socijalnih radnika i drugih državnih službenika u cilju njihovog adekvatnog reagovanja na slučajeve porodičnog nasilja.

Međutim, ženske grupe i nevladine organizacije ni dan danas ne obraćaju dovoljnu pažnju na upotrebu vatrenog oružja u slučajevima nasilja u porodici, niti na pitanja kontrole lakog i malokalibarskog oružja. Očigledna povezanost ova dva problema otvara nove mogućnosti angažovanja nevladinih organizacija.

Nacionalne strategije i opšta politika

- Uvrstiti pitanje oružanog nasilja u porodici prilikom izrade i revizije nacionalnih strategija i akcionih planova za borbu protiv nasilja u porodici; uvrstiti posebne mere usmerene na pooštavanje uslova za nabavku i posedovanje lakog i malokalibarskog oružja i na smanjenje njegove dostupnosti.
- Zalagati se i lobirati vlade da uvrste pitanje eliminisanja nasilja u porodici u nacionalne strategije i akcione planove za borbu protiv nasilja i u nacionalne režime kontrole lakog i malokalibarskog oružja.

Zakonski okvir

- Uvrstiti pitanje oružanog nasilja u porodici prilikom izrade i predlaganja inicijativa i izmena u aktuelnom zakonskom okviru u pogledu povezanosti nasilja u porodici i upotrebe vatrenog oružja.
- Koristiti ratifikovane međunarodne dokumente iz ove oblasti kao sredstvo lobiranja.
- Lobirati za strožiju kontrolu nad lakim i malokalibarskim oružjem u svojstvu predstavnika civilnog društva i ženskih grupa u mehanizmima za rodnu ravnopravnost.
- Koristiti medije u zalaganju za strožije uslove za nabavku i posedovanje lakog i malokalibarskog oružja.

Zaštita žrtava nasilja u porodici

- Uvrstiti pitanje oružanog nasilja u porodici u relevantne programe obuke za državne službenike.
- Kreirati programe podrške žrtvama oružanog nasilja u porodici.
- Pružati usluge u partnerstvu sa državnim sistemom zaštite u cilju koordinacije usluga i podmirivanja potreba žrtava.

Preventivne mere

- Sprovoditi kampanje podizanja svesti o oružanom nasilju u porodici u cilju privlačenja pažnje javnosti na ozbiljnost ovog problema, o dostupnosti oružja i potrebi za većom kontrolom lakog i malokalibarskog oružja.
- Širiti informacije o zakonima vezanim za nasilje u porodici i kontrolu oružja u javnosti.
- Sarađivati i osnivati partnerstva sa nevladinim organizacijama koje se posebno bave pitanjem kontrole lakog i malokalibarskog oružja radi izvođenja zajedničkih kampanja i aktivnosti.
- Povećati uticaj na medije kako bi prepoznali potrebu povezivanja regulative nasilja u porodici sa režimom kontrole lakog i malokalibarskog oružja.

Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

- Uvrstiti u istraživanja i studije problematiku vatrenog oružja kao faktora rizika u kontekstu nasilja u porodici.
- Prikupljati i širiti sveobuhvatne nezavisne podatke o nasilju u porodici, detaljno opisujući prirodu i stepen nasilja, statistiku podignutih optužnica i osuda, i prirodu izrečenih kazni na pravovremen i transparentan način.
- Prilikom pružanja usluga žrtvama, kao što su sigurne kuće, SOS linije i savetovanja, uvesti beleženje i prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici u kojima je upotrebljeno vatreno oružje kao sredstvo pretnje, vršenja pritiska i nanošenja povreda žrtvama; uključiti podatke o reakciji policije, zdravstvenih radnika, socijalnih radnika itd.

9 Rezime glavnih zaključaka i preporuka vladama zemalja obuhvaćenih nacionalnim istraživanjima⁶²

Albanija

1. Nacionalne strategije i opšta politika

Zaključak:

Nacrt Nacionalne strategije i akcionog plana za rodnu ravnopravnost i iskorenjivanje porodičnog nasilja (2007 – 2010) je pripremljen; njime je utvrđeno da se svo oružje koje policija pronađe za vreme pretresa, a koje pripada nasilniku, mora oduzeti ili narediti nasilniku da preda oružje. Šira problematika kontrole vatrenog oružja, međutim, nije obuhvaćena.

Preporuka:

Odobriti i sprovesti Nacionalnu strategiju za rodnu ravnopravnost i iskorenjivanje porodičnog nasilja. Pojačati veze sa kontrolom oružja i odrediti poseban budžet za njeno sprovođenje.

2. Zakonski okvir

Zaključak:

Zakonski okvir vezan za nasilje u porodici je poslednjih godina poboljšán donošenjem posebnog Zakona o nasilju u porodici 2006. godine. Albanija je potpisnica svih glavnih međunarodnih konvencija i instrumenata iz oblasti ljudskih prava, no još uvek postoji prostor za dalji napredak u smislu usklađivanja sa CEDAW-om i drugim međunarodnim dokumentima koji se odnose na nasilje u porodici. Nivo poznavanja ovih instrumenata i njihova primena od strane sudija, tužilaca i advokata su trenutno ograničeni. Zakon predviđa poništenje dozvole za oružje ako se ono upotrebi za vršenje krivičnog dela, međutim činjenica da je neko lice osuđivano za nasilje u porodici nije automatski osnova za odbijanje zahteva za dozvolom, jer se ono prema Krivičnom zakonu ne smatra krivičnim delom.

Preporuka:

Uskladiti zakonodavstvo sa CEDAW-om i drugim međunarodnim preporukama i obavezama i obezbediti obuku i senzibilizaciju relevantnih profesionalaca i pružaoca pomoći. Priznati nasilje u porodici kao krivično delo u Krivičnom zakonu i obezbediti da osuda bude prepreka za dobijanje dozvole za oružje.

3. Zaštita žrtava nasilja u porodici

Zaključak:

Albanska vlada podržava jednu sigurnu kuću za žrtve porodičnog nasilja, dok sve druge usluge pružaju nevladine organizacije koje finansiraju međunarodni donatori. Zakon o nasilju u porodici predviđa mere zaštite za žrtve koje može izreći policija, uključujući i meru oduzimanja vatrenog oružja. Praksa policije je da izriče ovu meru zaštite u toku krivičnog postupka.

Preporuka:

Podržavati nevladine organizacije koje pružaju usluge prihvatilišta žrtvama i povećati odgovornost vlade za druge mere zaštite, kao što su savetovanje, pravna pomoć i programi rehabilitacije, predviđene Zakonom o nasilju u porodici i u Nacrtu nacionalne strategije.

⁶² Ovo poglavlje sadrži rezime glavnih zaključaka i preporuka za vlade, izvedenih iz nacionalnih istraživanja koja su sprovedena u svakoj zemlji ponaosob. Opšte preporuke o mogućnostima daljeg angažovanja civilnog društva koje se nalaze u poglavlju 8 primenljive su na sve zemlje.

4. Preventivne mere

Zaključak:

Mere prevencije nasilja u porodici su do sada bile vrlo ograničene. Ne postoji gotovo nijedan nastavni program koji se bavi ovom problematikom; poverenje javnosti u pravosudni sistem je nisko zbog stalnog neuspeha u kažnjavanju počinitelaca ili blagih kazni; zdravstveni radnici nisu u obavezi da pitaju pacijente o uzrocima njihovih povreda, a podizanje svesti o ovoj temi praktično ne postoji.

Preporuka:

Proširiti školske nastavne programe u cilju borbe protiv nasilja u porodici. Uvesti protokole za zdravstvene radnike da beleže i prijavljuju uzroke nasilja, uključujući i specifične kategorije porodičnog nasilja i povreda vatrenim oružjem. Podizati svest javnosti o problemima porodičnog nasilja i zloupotrebi vatrenog oružja i učiniti dostupnim svima informacije o pravima žrtava.

5. Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

Zaključak:

Na postoji nacionalna baza podataka o porodičnom nasilju i oružanom nasilju u porodici. Nevladine organizacije beleže podatke, ali oni nisu uporedivi niti se prikupljaju na nacionalnom nivou. U planu je, međutim, nacionalno istraživanje o nasilju u porodici koje će proceniti efikasnost vladine politike i pružiti osnovne informacije. Ovo istraživanje obuhvatiće analizu povezanosti prisustva vatrenog oružja u kući i rasprostranjenosti nasilja nad ženama i decom.

Preporuka:

Osnovati usklađeni i centralizovani nacionalni i lokalni sistem prikupljanja podataka od strane policije, sudova, tužilaca i zdravstvenih ustanova. Obezbediti da se u izradi odgovarajuće politike i zakonodavstva na polju borbe protiv porodičnog nasilja i oružanog nasilja u porodici koriste rezultati nacionalnog istraživanja o porodičnom nasilju.

Bosna i Hercegovina

1. Nacionalne strategije i opšta politika

Zaključak:

Bosna i Hercegovina nema nacionalnu strategiju o nasilju u porodici niti strategije na nivou entiteta. Samo sarajevski kanton ima poseban akcioni plan na ovu temu. Nacionalna strategija o kontroli lakog i malokalibarskog oružja ne bavi se pitanjima oružanog nasilja u porodici.

Preporuka:

Doneti i usvojiti nacionalnu strategiju i akcioni plan za borbu protiv porodičnog nasilja i oružanog nasilja u porodici, kao i akcione planove na nivou entiteta. Uvesti pitanje roda u Nacionalnu strategiju kontrole lakog i malokalibarskog oružja.

2. Zakonski okvir

Zaključak:

Premda su uvedene pozitivne izmene u propisima u oblasti nasilja u porodici unazad nekoliko godina, dualistička priroda zakonodavstva Bosne i Hercegovine ograničava korišćenje međunarodnih dokumenata u oblasti ljudskih prava i sprovođenje zakona je još uvek neadekvatno. Zakoni kojima se reguliše nabavka oružja i dobijanje dozvola

su puni rupa, zbog čega je vrlo lako nabaviti vatreno oružje i počiniocima porodičnog nasilja, jer ne moraju da pokažu 'valjan razlog'.

Preporuka:

Uskladiti zakone i podzakonske akte vezane za sprovođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (FBiH i RS) i Krivičnog zakona (BiH, RS, FBiH i Brčko Distrikt). Usvojiti usklađen zakon na državnom nivou o nabavci, nošenju i posedovanju oružja od strane fizičkih lica i obezbediti da se nelegalno posedovanje oružja klasifikuje kao krivično delo u celoj državi.

3. Zaštita žrtava porodičnog nasilja

Zaključak:

Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici iz 2005. godine predviđaju mere zaštite, ali u praksi se one retko primenjuju zbog ograničenih resursa i nedovoljnog znanja pružaoca usluga. Ženske nevladine organizacije pružaju najveći deo usluga žrtvama, ali imaju ozbiljna finansijska ograničenja da se bave ovim problemima. Zaštitne mere oduzimanje oružja ili poništenje dozvole ne postoje.

Preporuka:

Pružiti veću finansijsku podršku institucijama koje pružaju usluge žrtvama porodičnog nasilja. Osnovati još sigurnih kuća u saradnji sa nevladinim organizacijama na osnovu procena potreba. Obezbediti odgovarajuću infrastrukturu za sprovođenje odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Obezbediti uvođenje i sprovođenje mera zaštite vezanih za oduzimanje vatrenog oružja.

4. Preventivne mere

Zaključak:

Samo sarajevski kanton ima poseban akcioni plan za borbu protiv porodičnog nasilja, ali u njemu se ne pominje pitanje oružanog nasilja u porodici. Iako Zakon o rodnoj ravnopravnosti predviđa uvođenje rodno senzitivnih nastavnih programa u obrazovni sistem i obezbeđenje rodne ravnopravnosti u predstavljanju u medijima, problematika nasilja nad ženama se ne pominje.

Preporuka:

Uvesti akcione planove za borbu protiv nasilja u porodici širom države. Podizati svest javnosti o nasilju u porodici, uključujući i ono uz upotrebu oružja. Uvesti preventivne mere kao što su programi rehabilitacije i savetovanja za nasilnike, kao i bračna savetovaništva. Uvrstiti problem nasilja nad ženama u nastavne programe i druge obrazovne institucije, kao što je predviđeno Zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

5. Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

Zaključak:

Zavod za statistiku Bosne i Hercegovine ne prikuplja podatke o nasilju nad ženama ili o upotrebi vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici (ili drugih krivičnih dela). Vođenje evidencije o dozvolama za oružje nije centralizovano, stoga ne postoji podatak o broju dozvola izdatih širom države.

Preporuka:

Uvesti koordinirano i sistematično vođenje evidencije o nasilju u porodici, kao i o upotrebi oružja, u svim relevantnim institucijama. Formirati centralizovanu bazu podataka radi upravljanja sistemom izdavanja dozvola na državnom nivou.

Hrvatska

1. Nacionalne strategije i opšta politika

Zaključak:

Procenjuje se da je svaka treća žena u Hrvatskoj doživela nasilje u porodici. Vlada je priznala ovaj široko rasprostranjen problem i donela Nacionalnu strategiju zaštite protiv nasilja u porodici (2005 – 2007), koja predviđa nekoliko kratkoročnih i dugoročnih mera prevencije nasilja i zaštite žrtava. U Strategiji se, međutim, ne pominje upotreba vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja, niti se predviđaju budžetska sredstva za sprovođenje Strategije, što ozbiljno ograničava njenu efikasnost. Nacionalnu strategiju o lakom i malokalibarskom oružju uradila je Nacionalna komisija za lako i malokalibarsko oružje i dostavila ministarstvima očekujući njihovu reakciju.

Preporuka:

Produžiti vremenski okvir Nacionalne strategije zaštite protiv nasilja u porodici i obezbediti sredstva iz budžeta za njenu implementaciju. Napraviti veze između nacionalnih strategija o nasilju u porodici i o kontroli lakog i malokalibarskog oružja u cilju borbe protiv oružanog nasilja u porodici iz obe ove perspektive.

2. Zakonski okvir

Zaključak:

lako je na snazi zakonodavstvo koje se odnosi na borbu protiv porodičnog nasilja, trenutno postoji veliki jaz između zakona i prakse i nedovoljna koordinacija učesnika. Problem oružanog nasilja u porodici se ne priznaje niti zakonski definiše i zbog toga ga sudovi procesuiraju kao dva odvojena krivična dela. Novi Zakon o oružju stupio je na snagu u septembru 2007. godine uvodeći pozitivne promene u smislu strožijih kriterijuma za dobijanje dozvole za oružje.

Preporuka:

Poboljšati sprovođenje postojećih zakona organizovanjem obuke o primeni zakonskih odredbi za javne službenike koji se bave problemom nasilja u porodici, i senzibilisanjem za sve vidove nasilja nad ženama, uključujući i upotrebu vatrenog oružja.

3. Zaštita žrtava nasilja u porodici

Zaključak:

Najveći deo usluga zaštite u Hrvatskoj pružaju nevladine organizacije koje se delimično (otprilike 30 odsto) finansiraju iz nacionalnog i lokalnog budžeta. Postoji Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici koji uvodi jasna pravila za policiju i pružaoce usluga ove vrste. Zakon predviđa privremene zaštitne mere, uključujući i oduzimanje oružja, ali ih sudovi retko izriču.

Preporuka:

Preuzeti veću odgovornost za finansiranje sistema zaštite žrtava porodičnog nasilja. Organizovati obuku i senzibilizaciju u oblasti borbe protiv ustaljenog patrijarhalnog mentaliteta koji vlada među pripadnicima policije i pravosudnih organa i doprinosi neadekvatnom sprovođenju mera zaštite.

4. Preventivne mere

Zaključak:

Nacionalna strategija ističe nekoliko preventivnih mera borbe protiv nasilja u porodici, ali ne obuhvata i oružano nasilje u porodici. Vlada pruža određenu podršku nevladinim organizacijama na polju aktivnosti podizanja svesti o porodičnom nasilju, ali ova podrška je neadekvatna i sporadična.

Preporuka:

Sprovesti i poboljšati preventivne mere iz Nacionalne strategije i dodati preventivne mere koje se odnose na oružano nasilje u porodici. Podržati aktivnosti obrazovanja i podizanja svesti o porodičnom nasilju i oružanom nasilju u porodici.

5. Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

Zaključak:

Informativni sistem hrvatske policije pokazuje neobičan nivo detaljnosti kada je u pitanju oružano nasilje, što omogućava analizu različitih parametara kao što su pol, godine starosti i nacionalnost počinioca i žrtve, tip upotrebljenog oružja, lokacija zločina itd. Ipak, nema dovoljno pouzdanih informacija, o porodičnom nasilju, uključujući i oružano nasilje u porodici, a mnoge institucije trenutno ne objavljuju raspoložive informacije o porodičnom nasilju.

Preporuka:

Uvesti nasilje u porodici i vrstu upotrebljenog oružja ili vatrenog oružja među parametre u policijski informacijski sistem. Učiniti dostupnim javnosti sve podatke o različitim oblicima nasilja.

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

1. Nacionalne strategije i opšta politika

Zaključak:

Makedonska vlada je prepoznala probleme porodičnog nasilja i velike količine i zloupotrebe lakog i malokalibarskog oružja, te je donela nacionalne strategije iz obe ove oblasti kako bi obezbedila sistematičan i održiv pristup.

Preporuka:

Sinhronizovati i koordinirati aktivnosti i mere predviđene ovim dvema strategijama, dajući time prioritet pitanju oružanog nasilja u porodici u okviru Nacionalne strategije borbe protiv porodičnog nasilja i uvodeći rodno specifične aktivnosti unutar Nacionalne strategije o lakom i malokalibarskom oružju.

2. Zakonski okvir

Zaključak:

Bilo je pokušaja da se izmeni nacionalno zakonodavstvo vezano za nasilje u porodici, koje je priznato za krivično delo 2004. godine, kao i zakonodavstvo o posedovanju i nabavci oružja, i da se usklade sa međunarodnim standardima. Potrebne su dalje reforme na ovom planu, što ističu obe nacionalne strategije, kao i poboljšanja u domenu sprovođenja zakona.

Preporuka:

Doneti i usvojiti podzakonske i dopunske zakonske akte ili priručnike o standardima procene, dostavljanja zahteva, izricanja i praćenja mera zabrane posedovanja vatrenog ili nekog drugog oružja i njegovog oduzimanja. Usvojiti protokole postupanja policije u slučajevima porodičnog nasilja, koji zahtevaju obaveznu proveru prisutnosti oružja. Pooštriti zakone na polju izdavanja dozvola za oružje uvođenjem detaljnijih rutinskih provera vezanih za eventualnu istoriju porodičnog nasilja.

3. Zaštita žrtava nasilja u porodici

Zaključak:

Trenutno se radi na poboljšanju sistema zaštite za žrtve porodičnog nasilja, a vlada u ovom trenutku podržava šest sigurnih kuća i nacionalnu SOS liniju. Privremene mere zaštite odgovaraju na potrebe žrtava porodičnog

nasilja, ali se trenutno ne koriste na odgovarajući ili adekvatan način kao mera zaštite žrtava već više kao kaznena mera za počinioca, zbog čega ih centri za socijalni rad retko zahtevaju. Privremene mere oduzimanja oružja se vrlo retko zahtevaju ili izriču.

Preporuka:

Obezbediti da relevantne profesionalne strukture pravilno tumače i primenjuju privremene mere zaštite, uključujući i oduzimanje ili zabranu posedovanja oružja.

4. Preventivne mere

Zaključak:

Nacionalna strategija borbe protiv porodičnog nasilja, koja će stupiti na snagu 2008. godine, predviđa ključne preventivne mere. Izvode se kampanje podizanja svesti o porodičnom nasilju, uglavnom u organizaciji civilnog društva, ali i uz sve veću podršku vlade.

Preporuka:

Uvrstiti pitanje oružanog nasilja u porodici i kontrole oružja u strategije i kampanje podizanja svesti o nasilju u porodici.

5. Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

Zaključak:

Nema dovoljno podataka na osnovu kojih bi se procenio uticaj oružja u slučajevima porodičnog nasilja. Mehanizmi prijavljivanja i unošenja podataka u raznim relevantnim institucijama su trenutno nekoordinisani i neadekvatni.

Preporuka:

Sprovesti kvalitativna istraživanja o rasprostranjenosti upotrebe oružja u kontekstu porodičnog nasilja. Uvesti obavezno vođenje evidencije u relevantnim ustanovama (MUP, MoLSP, MZ, pravosuđe) o nasilju u porodici, kao i o upotrebi oružja, uzrocima nasilja, posledicama i troškovima. Uvesti obavezno beleženje uzroka povreda u zdravstvenim ustanovama.

Crna Gora

1. Nacionalne strategije i opšta politika

Zaključak:

Nacionalna strategija za prevenciju nasilja usvojena je 2003. godine, ali je malo aktivnosti sprovedeno u praksi zbog nedostatka resursa i neispunjavanja obaveza od strane učesnika. Nacrt akcionog plana o rodnoj ravnopravnosti sadrži odeljak o prevenciji nasilja, ali njegovo sprovođenje zavisi od usvajanja Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Ne postoje veze između ove dve strategije i Nacionalne strategije kontrole lakog i malokalibarskog oružja.

Preporuka:

Sprovesti prioritete ustanovljene Nacionalnom strategijom za prevenciju nasilja (2003 – 2006) sa akcentom na aktivnosti vezane za prevenciju nasilja u porodici. Usvojiti Zakon o rodnoj ravnopravnosti i započeti sa sprovođenjem Akcionog plana za rodnu ravnopravnost, izdvajajući odgovarajuće resurse i integrišući mere usmerene na borbu protiv oružanog nasilja u porodici.

2. Zakonski okvir

Zaključak:

Nasilje u porodici je krivično delo koje se goni *ex officio*. Nacrt Zakona o prevenciji nasilja u porodici trebalo bi da bude usvojen tokom 2007. godine, ali u njemu se ne pominje oduzimanje oruđa. Zakoni su još uvek daleko od ispunjavanja svih preporuka Komisije CEDAW. Bilo je pokušaja da se ubrza proces pokretanja sudskog postupka protiv počinitelaca porodičnog nasilja tako što se ono propisalo kao prekršaj, ali je to dovelo do još blažih kazni za nasilnike.

Preporuka:

Usvojiti zakonske mehanizme koji će uskladiti crnogorsko zakonodavstvo o nasilju u porodici sa međunarodnim standardima i ratifikovanim konvencijama.

3. Zaštita žrtava nasilja u porodici

Zaključak:

Na snazi su posebne mere zaštite žrtava seksualnog nasilja za vreme sudskog procesa. Zakon o krivičnom postupku predviđa mere zaštite za žrtve porodičnog nasilja, ali se one u praksi ne primenjuju. Oduzimanje oruđa ne propisuje se kao mera zaštite već kao mera bezbednosti tek nakon donošenja presude. Država ne obezbeđuje nikakve usluge zaštite kao što su sigurne kuće, SOS linije, pravna pomoć i slično i ne postoje protokoli u vezi sa postupanjem organa vlasti prilikom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja.

Preporuka:

Sprovesti mere zaštite kao što nalaže novi Zakon o prevenciji nasilja u porodici i uvrstiti oduzimanje oruđa kao obaveznu meru zaštite. Preuzeti odgovornost za pružanje usluga žrtvama porodičnog nasilja, kao što su besplatna pravna pomoć, zaštita suda, sigurne kuće, SOS linije i zdravstvene usluge. Razviti protokole za sve relevantne organe o postupanju u slučajevima porodičnog nasilja i oružanog nasilja u porodici.

4. Preventivne mere

Zaključak:

Država je vrlo malo uradila na sprovođenju preventivnih mera iz oblasti porodičnog nasilja ili na smanjenju uticaja vatrenog oruđa na nasilje u porodici. Ne postoji nikakav budžet u ove svrhe. Nevladine organizacije su učinile izvestan napor na obrazovanju državnih službenika i medija, podizanju svesti javnosti i nadgledanju zakonodavstva. Po pitanju kontrole oruđa nisu sprovedene nikakve aktivnosti.

Preporuka:

Preuzeti veću odgovornost za prevenciju porodičnog nasilja i oružanog nasilja u porodici, što podrazumeva obuku za pružaoce usluga i profesionalce koji se bave porodičnim nasiljem, ističući problem upotrebe vatrenog oruđa. Izdvojiti adekvatna finansijska sredstva za sprovođenje preventivnih aktivnosti, kao i za kampanje podizanja svesti o nasilju u porodici i upotrebi malokalibarskog oruđa.

5. Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

Zaključak:

Crna Gora nema zvaničnu statistiku o nasilju nad ženama ili nasilju u porodici. Nevladine organizacije beleže podatke o porodičnom nasilju, ali oni nisu centralizovani niti usklađeni.

Preporuka:

Utvrđiti metode prikupljanja podataka o porodičnom nasilju koji će sadržati podatke o pretnjama ili povredama oružjem i vrsti oruđa.

Srbija

1. Nacionalne strategije i opšta politika

Zaključak:

Srbija nema nacionalnu strategiju o nasilju u porodici, a prednacrt nacionalne strategije za borbu protiv nasilja iz 2005. godine ne uključuje nasilje nad ženama, mada je ovo pitanje prepoznato u Nacionalnom akcionom planu za poboljšanje položaja žena. Autonomna pokrajina Vojvodina započela je izradu pokrajinske Strategije za borbu protiv nasilja u porodici i ostvarila pozitivne pomake u ovoj oblasti. Nacrt Nacionalne strategije za kontrolu lakog i malokalibarskog oružja Državne zajednice Srbija i Crna Gora iz 2004. godine Srbija nije ratifikovala.

Preporuka:

Uraditi i usvojiti Nacionalnu strategiju borbe protiv nasilja u porodici i uvrstiti pitanje nasilja nad ženama u Nacionalnu strategiju za borbu protiv nasilja. Ratifikovati Nacionalnu strategiju kontrole lakog i malokalibarskog oružja i pobrinuti se da se u njoj pominje smanjenje oružanog nasilja u porodici.

2. Zakonski okvir

Zaključak:

U Srbiji ne postoji poseban zakon o nasilju u porodici, ali se prema Krivičnom zakoniku ono smatra krivičnim delom. Izmenama Krivičnog zakonika iz 2005. godine smanjenene su kazne za nasilje u porodici. Nasilje u porodici nije uvršteno među kriterijume za odbijanje zahteva za odobrenje dozvole za oružje u Zakonu o oružju i municiji, ali policija u praksi obično oduzima oružje u slučajevima kada bi držanje oružja moglo dovesti do krivičnog dela ili prekršaja, ili ako je to neophodno za javnu bezbednost. Lekarski pregled za dobijanje dozvole za oružje trenutno nije obavezan, ali su predložene izmene u zakonu kako bi se uveo obavezan psihološki test, zbog nedavnog masovnog ubistva počinjenog vatrenim oružjem u istočnoj Srbiji.

Preporuka:

Usvojiti Zakon o zaštiti od nasilja u porodici koji bi učvrstio određene elemente iz Krivičnog zakonika i Porodičnog zakona. Povećati minimalne i maksimalne kazne za krivično delo nasilja u porodici u Krivičnom zakoniku. Izmeniti Zakon o oružju i municiji u pravcu pooštavanja uslova za nabavku i posedovanje vatrenog oružja, uključujući i obavezan lekarski pregled i psihološki test. Uvrstiti nasilje u porodici u listu krivičnih dela koja predstavljaju razlog za odbijanje zahteva za dobijanje dozvole za vatreno oružje.

3. Zaštita žrtava nasilja u porodici

Zaključak:

Postoje opšte mere zaštite u okviru Porodičnog zakona za slučajeve nasilja u porodici, ali se retko primenjuju. Civilno društvo je razvilo protokole za policiju, socijalne radnike i zdravstvene službe, ali oni još nisu zvanično usvojeni. Pokrajina Vojvodina je inicirala i finansijski podržava sigurnu kuću za žrtve nasilja; ostala prihvatilišta te vrste finansiraju međunarodni donatori.

Preporuka:

Jemčiti brze i efikasne mere zaštite za žrtve nasilja u porodici, uključujući i oduzimanje oružja. U Pokrajini Vojvodini usvojiti protokole za profesionalce i pružaoce usluga i uvesti na državnom nivou protokole i obrasce izveštavanja za policiju, socijalne službe i zdravstvene radnike. Obezbediti finansijsku podršku za SOS linije za žrtve, sigurne kuće, savetovanja i pravna savetovališta.

4. Preventivne mere

Zaključak:

Ne postoje kampanje podizanja svesti koje organizuje država ili nastavni programi o nasilju u porodici ili zloupotrebi oružja. Pokrajinski sekretarijati u Vojvodini osnovali su fond za obrazovanje socijalnih radnika i dobrovoljaca za borbu protiv nasilja u porodici i podržavali su kampanju nevladinih organizacija '16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama' 2005. i 2006. godine. Trenutno se razmatraju procedure za dobijanje dozvole za oružje u smislu pooštavanja uslova za nabavku oružja.

Preporuka:

Uvesti kampanje podizanja svesti, a u nastavne planove u školama i na fakultetima pitanje porodičnog nasilja, te jasno povezati ovaj problem sa držanjem oružja. Uvesti strožije kriterijume za nabavku vatrenog oružja, kao što je predviđeno planiranim izmenama.

5. Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

Zaključak:

Republički Zavod za statistiku prikuplja, analizira i distribuira podatke i nedavno je počeo da razvija rodno razvrstanu bazu podataka. Ne postoji, međutim, državna ustanova koja prikuplja podatke o nasilju u kojem je upotrebljeno oružje, uključujući i porodično nasilje. Ministarstvo unutrašnjih poslova prikuplja podatke o porodičnom nasilju, količini oduzetog oružja i broju smrtnih slučajeva koji su posledica oružanog nasilja. Evidencija o porodičnom nasilju u zdravstvenim ustanovama, centrima za socijalni rad i u policiji je nepotpuna i loše koordinirana. Nevladine organizacije koje rade na problemu porodičnog nasilja obično ne beleže podatke vezane za upotrebu vatrenog oružja.

Preporuka:

Uspostaviti formalni sistem prikupljanja podataka između državnih institucija koje se bave pitanjem porodičnog nasilja i obezbediti prikupljanje rodno razvrstanih podataka o učestalosti upotrebe oružja u slučajevima porodičnog nasilja. Uvesti obrasce podnošenja izveštaja za policiju i zdravstveno osoblje koje radi sa žrtvama porodičnog nasilja.

Teritorija pod privremenom upravom UN - Kosovo⁶³

1. Nacionalne strategije i opšta politika

Zaključak:

Kosovo nema strategiju niti u domenu porodičnog nasilja ni kontrole lakog i malokalibarskog oružja.

Preporuka:

Usvojiti i sprovoditi strategije zaštite protiv porodičnog nasilja i za kontrolu lakog i malokalibarskog oružja. Obezbediti da strategije budu povezane i da se obe bave pitanjem oružanog nasilja u porodici, te da predviđaju aktivnosti vlade na prevenciji i zaštiti.

2. Zakonski okvir

Zaključak:

Pitanjem porodičnog nasilja bavi se posebna UNMIK-ova uredba, kao i zakonske odredbe nekoliko drugih zakonskih akata. Uredba UNMIK-a br. 2001/7 predviđa da se Odobrenje za nabavku oružja ne sme izdati nikome

⁶³ Zbog administrativnih teškoća i zakašnjenja, istraživanje sprovedeno na Kosovu nije toliko detaljno kao istraživanja u ostalim zemljama i stoga se ne mogu dati zaključci i preporuke o svim aspektima ove tematike.

ko ima 'dosije ili istoriju nasilničkog ponašanja', uključujući i nasilje u porodici. Međutim, aktuelni zakonski okvir je nepotpun i ne obezbeđuje efikasne mere borbe protiv porodičnog nasilja.

Preporuka:

Usvojiti sveobuhvatno zakonodavstvo koje sadrži mere za eliminisanje oružanog nasilja u porodici, kažnjavanje počinioca i zaštitu žrtava. Usvojiti poseban zakon o zaštiti od porodičnog nasilja, koji bi sadržao mere zaštite žrtava od oružanog nasilja, te obezbedio brz pristup pravosudnom sistemu, oštre kazne za počinioce i obavezno oduzimanje oružja od nasilnika.

3. Zaštita žrtava nasilja u porodici

Zaključak:

Zahteve za izricanje mera zaštite mogu uložiti same žrtve ili sudovi. Krivični zakonik propisuje opšte mere zaštite koje se mogu primeniti na žrtve oružanog nasilja u porodici, kao što je odbijanje zahteva za odobrenje za nabavljanje oružja svakom licu koje ima istoriju nasilnog ponašanja i oduzimanje oružja licu koje ga koristi u cilju pretnji, zastrašivanja ili na druge nedozvoljene načine.

Preporuka:

Pratiti sprovođenje mera zaštite i analizirati njihovu efikasnost. Uvesti izmene u zakonu ako je to neophodno radi povećanja efikasnosti mera zaštite. Informisati žrtve o mogućnosti da zahtevaju mere zaštite. Povećati osetljivost sudija i tužilaca prema rodnoj problematici, podstičući ih da češće izriču mere zaštite, naročito u slučajevima kada je u okviru porodičnog nasilja zaprečeno da će biti upotrebljeno oružje. Stvarati mogućnosti za osnivanje novih sigurnih kuća.

4. Preventivne mere

Zaključak:

Nacionalno istraživanje nije pružilo informacije o aktivnostima na podizanju svesti ili edukaciji na Kosovu. Kosovska policijska služba, međutim, organizuje obaveznu obuku za sve svoje službenike kako da postupaju u slučajevima porodičnog nasilja. Trenutno je u toku kampanja podizanja svesti o opasnostima zloupotrebe malokalibarskog oružja širom Pokrajine.

Preporuka:

Napraviti i usvojiti Akcioni plan za borbu protiv nasilja nad ženama. Osnovati fond za njegovo sprovođenje i posebne budžetske linije za aktivnosti na borbi protiv nasilja nad ženama u postojećim vladinim institucijama. Obezbediti finansijsku podršku za nevladine organizacije koje rade sa žrtvama porodičnog nasilja. Uključiti civilno društvo u sve nacionalne mehanizme koji se bave pitanjem nasilja nad ženama i kontrole lakog i malokalibarskog oružja.

5. Statistika, prikupljanje podataka i monitoring

Zaključak:

Na Kosovu nema dostupnih informacija o oružanom nasilju u porodici, ali podaci koje pružaju organi reda i mira su prilično detaljni prema regionalnim standardima⁶⁴.

Preporuka:

Osnovati međuministarsku radnu grupu koja će se baviti pitanjem porodičnog nasilja i nabavke i posedovanja lakog i malokalibarskog oružja. Razviti pravilne mehanizme prikupljanja podataka koji bi angažovali sve relevantne učesnike i institucije.

⁶⁴ SEESAC, Strateški pregled mehanizama za prikupljanje i analizu podataka o oružanom nasilju (jugistočna Evropa), Beograd, 2006, str. 79.

Dodatak A – pregled najboljih praksi u svetu

Počevši od kraja devedesetih godina prošlog veka, jedan broj država je razmotrio poboljšanje nacionalnih propisa o vatrenom oružju kao ključni aspekt prevencije oružanog nasilja u porodici. Nekoliko zemalja je izvršilo reformu nacionalnih zakona o oružju sa akcentom na poboljšanju kontrole nad nabavkom vatrenog oružja, njegovom bezbednom skladištenju i razoružavanju nasilnika.

Vlade 27 država članica EU usvojile su minimalne standarde o posedovanju oružja u formi Uputstva EU o vatrenom oružju. Između ostalog, države su se složile da je za određene kategorije vatrenog oružja neophodno odobrenje za posedovanje i da podnosioci zahteva moraju imati 'valjan razlog', više od 18 godina i ne smeju predstavljati 'opasnost za sebe, po javni red i javnu bezbednost'.⁶⁵

Od 2001. godine jedan broj zemalja, uključujući Brazil, Kambodžu, Belorusiju i Veliku Britaniju, izmenilo je svoje nacionalne propise. Kada je u pitanju prevencija oružanog nasilja u porodici, Južnoafrička Republika, Kanada i Australija su primeri dobre prakse na koju se mogu ugledati i zemlje zapadnog Balkana.

Južnoafrička Republika

Stopa ubistava žena u Južnoj Africi je najviša na svetu. Najnovija istraživanja pokazuju da je jedna od pet žena stradala od ruke muža koji legalno poseduje oružje.⁶⁶ Ova statistika ukazuje na potrebu za boljom kontrolom oružja i za poboljšanjem zakonodavstva i politike usmerene na eliminisanje oružanog nasilja nad ženama. Rasprostranjenost ovog oblika nasilja podstakla je javne rasprave i intervencije kako vlade tako i nevladinih organizacija.

U decembru 2002. godine, organizacija *Gun Free South Africa* i *Technikon SA* sprovedli su istraživanje o ulozi krivičnog sistema u isključivanju nesposobnih lica da poseduju vatreno oružje.⁶⁷ Jedan od njihovih zaključaka bio je da službena lica za poslove oružja ne proveravaju redovno u Registru podataka o porodičnom nasilju prethodnu evidenciju o slučajevima porodičnog nasilja, a neki to uopšte ne čine. Takođe, jedan od problema zbog kojeg se oružje u legalnom posedu ne oduzima od potencijalno neadekvatnih vlasnika je to što se incidenti porodičnog nasilja često prijavljuju mesecima ili godinama nakon konsultovanja Registra ili se dešavaju na lokaciji neke druge policijske stanice. Ovo istraživanje takođe je otkrilo da sudovi ne dostavljaju uvek pravovremeno informacije o merama zaštite.

Među zakonske reforme sprovedene sa ciljem rešavanja ovog problema u Južnoafričkoj Republici spadaju donošenje novog Zakona o nasilju u porodici i novog Zakona o kontroli vatrenog oružja. Glavni cilj Zakona o nasilju u porodici (br. 116 iz 1998.)⁶⁸ je da se žene zaštite od porodičnog nasilja obavezivanjem organa reda i mira da štite žrtve što je više moguće. Ovaj Zakon je primenjiv na niz porodičnih odnosa i obuhvata kako heteroseksualne tako i homoseksualne odnose. Prema ovom Zakonu, žrtva nasilja u porodici može zatražiti meru zaštite kako bi se okončalo zlostavljanje i kako bi se nasilniku onemogućio pristup zajedničkom domu, prebivalištu žrtve ili njenom radnom mestu.

Jedna od glavnih inovacija ovog Zakona vezana je za mere zaštite koje podrazumevaju oduzimanje oružja i opasnih ubojnih sredstava od počinioca. Prema članu 7(2a), sud može narediti bilo koji dodatni uslov koji smatra neophodnim u cilju zaštite i očuvanja bezbednosti, zdravlja ili dobrobiti tužioca, uključujući i nalog za oduzimanje oružja ili ubojnog sredstva u posedu ili pod kontrolom počinioca.

Prema članu 9, sud mora narediti policiji da oduzme svako oružje u posedu ili pod kontrolom počinioca ako:

- (a) *Optuženi preti ili izrazi nameru da se ubije ili povredi samog sebe, ili bilo kojeg člana porodice, bilo uz pomoć takvog oružja ili ubojnog sredstva ili bez njega; ili*

⁶⁵ 'IANSa dokument: Nacionalni propisi o malokalibarskom oružju' <http://www.iansa.org/un/review2006/National-regulation-of-small-arms.pdf>, 29. juli 2007.

⁶⁶ Ellis, Estelle, 'Umreti na rukama voljenog', 28. jun 2004, <http://www.capeargus.co.za/index.php?fSectionId=49&fArticleId=2130110>, 20. juli 2007.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Južnoafrička Republika, 'Zakon o nasilju u porodici', Državni glasnik, sveska 402, br. 116, Kejptaun, 2. decembar 1998.

- (b) *Posedovanje takvog oružja ili ubojnog sredstva nije u najboljem interesu optuženog ili bilo koje druge osobe sa kojom je u porodičnom odnosu, zbog*
- (i) *stanja svesti ili psihičkog stanja;*
 - (ii) *sklonosti nasilju; ili*
 - (iii) *upotrebe ili zavisnosti od alkohola ili droga.*

Ova odredba pruža žrtvi porodičnog nasilja hitnu i efikasnu zaštitu od nasilnika koji poseduje oružje, legalno ili nelegalno. Na taj način žrtva se od početka procesa štiti od nasilnika. Ovo je bitna mera zaštite, jer su žrtve nasilja u porodici naročito ugrožene za vreme krivičnog postupka. Sud određuje ovu meru na osnovu sopstvenog mišljenja, bez podnošenja zahteva od strane tužitelja. Sud neposredno naređuje policiji da oduzme oružje u cilju preduzimanja trenutnih koraka radi zaštite žrtve od eventualne upotrebe oružja od strane nasilnika.

Svako opasno oružje koje se oduzme mora biti pod policijskim nadzorom u periodu koji odredi sud. Oružje će biti vraćeno optuženom ili, ako optuženi nije vlasnik tog ubojnog sredstva, pravom vlasniku, samo na osnovu naredbe suda (čl. 9.3a i 9.3b). Sud može narediti da se oružje preda državi ako je to u interesu bezbednosti bilo kojeg lica u datom slučaju (čl. 9.3iii).

Druga ključna novina Zakona o nasilju u porodici je pokušaj uvođenja zvaničnog praćenja i nadzora nad sprovođenjem zakona od strane policije. Zakonodavci su poverili određene obaveze policiji u pokušajima da se izbore sa dugom istorijom zanemarivanja nasilja u porodici.⁶⁹

Zakon uvodi obavezu policije da pomogne tužitelju i informiše njega/nju o pravima koje mu/joj pripadaju (čl. 2). Shodno ovoj odredbi, policija mora postupati u cilju pomoći i zaštite žrtve na uviđaju u slučaju porodičnog nasilja ili čim to bude realno moguće ili nakon prijave akta porodičnog nasilja. Od policije se očekuje da objasni oštećenoj strani da joj stoji na raspolaganju u smislu svakog vida pomoći u datim okolnostima, što može podrazumevati i to da pomognu žrtvi da nađe odgovarajuće prihvatilište ili dobije lekarsku pomoć. Policija treba da informiše oštećenu stranu o njenim/njegovim pravima da zatraži meru zaštite i pokrene krivični postupak. Policijski službenik može bez naloga uhapsiti optuženog na uviđaju u slučaju akta porodičnog nasilja ako sumnja da je počinio krivično delo sa elementima nasilja (čl.3). Policija je dužna da uhapsi nasilnika ako ne poštuje meru zaštite.

Neizvršavanje navedenih obaveza koje proističu iz Zakona o nasilju u porodici predstavlja disciplinski prekršaj. Nacionalni komesar južnoafričke policijske službe dužan je da dostavlja šestomesečne izveštaje parlamentu, kao i Nezavisnoj upravi za žalbe, koja je civilni nadzorni organ.

Donošenje Zakona o nasilju u porodici praćeno je izmenama Zakona o vatrenom oružju. Novi Zakon o kontroli vatrenog oružja (2000)⁷⁰ uvodi dvostepeni sistem izdavanja dozvola. Lice koje želi da podnese zahtev za dozvolu mora prvo da prođe test sposobnosti. Uverenje o sposobnosti ne može se izdati licu koje je sklono nasilju, ili je osuđivano, bilo u Južnoj Africi, bilo van nje, za krivično delo sa elementima fizičkog ili seksualnog nasilja u okviru porodičnih odnosa, shodno Zakonu o nasilju u porodici (čl. 9.2h(ii)). Službenik nadležan za Registar nasilja u porodici može proglasiti neko lice nesposobnim za posedovanje oružja ako je protiv njega izrečena mera zaštite u smislu Zakona o nasilju u porodici (čl. 102.1a). Sud takođe može proglasiti neko lice nesposobnim ako je optuženo ili osuđivano za bilo kakvo delo fizičkog ili seksualnog nasilja u okviru porodičnih odnosa (čl. 103.1(i) i (l)).

Ovaj Zakon sadrži odredbe vezane za proglašavanje nekog lica nesposobnim za držanje oružja, što omogućuje policiji da oduzmu oružje nasilniku i da ga onemoguće da dobije naknadne dozvole za oružje u narednih pet godina. Uverenje o sposobnosti ističe nakon pet godina od izdavanja (čl. 10.2), tako da svako ko želi da produži dozvolu za posedovanje oružja mora da ponovo prođe test sposobnosti.

⁶⁹ Vetten, Lisa, 'Borba protiv nasilja u porodici u Južnoj Africi: razmišljanja o strategiji i praksi', sastanak ekspertske grupe: Nasilje nad ženama: dobra praksa na planu borbe i eliminisanja nasilja nad ženama, Beč: Odeljenje UN za poboljšanje položaja žena, 17 – 20. maj 2005, str. 5.

⁷⁰ Južnoafrička Republika, 'Zakon o kontroli vatrenog oružja', "Službeni glasnik", 2000.

Ove zakonske promene podržane su razvijanjem politike borbe protiv porodičnog nasilja. Nacionalna strategija prevencije kriminala postavlja krivična dela nasilja nad ženama i decom za nacionalni prioritet, koji status će ova krivična dela nastaviti da imaju u svim narednim nacionalnim strateškim dokumentima policije.⁷¹

Kanada

U Kanadi, u proseku 40 posto žena ubijenih od ruke svojih muževa usmrćene su vatrenim oružjem; najveći deo toga (80 odsto) su puške i sačmarice u legalnom posedu,⁷² što ukazuje na hitnu potrebu reforme zakonodavstva o kontroli naoružanja. Kanada je 1995. godine je donela Zakon o vatrenom oružju, koji je obuhvatio, između ostalog, sledeće odredbe:

- a) registracija svog vatrenog oružja do 2003. godine i nacionalni informacioni sistem;
- b) stroga provera svih vlasnika oružja koji poseduju vatreno oružje (koja se ponavlja na svakih pet godina) zaključno sa 2001. godinom i kontinuirane provere podobnosti;
- c) kontrole nad prodajom municije;
- d) strožije kazne za zloupotrebu oružja.

Zakon o vatrenom oružju uvodi mere vezane za izdavanje dozvole vlasnicima oružja i registraciju oružja. Zajedno sa odgovarajućom obukom i implementacijom, ove mere su presudne za uklanjanje oružja iz situacija u kojima su žene ugrožene. Prema novom Zakonu⁷³ neophodna je dozvola za posedovanje oružja, a prijave vezane za porodično nasilje i druga krivična dela automatski pokreću reviziju dozvole vlasnika oružja. Ovo je napredak u poređenju sa prethodnom situacijom, kada je za nabavku oružja bilo potrebno samo odobrenje za nabavku oružja, te dve trećine vlasnika oružja nisu imali valjanu dozvolu.⁷⁴ Izdavanje dozvola vlasnicima oružja je vrlo bitno kako bi ono bilo van domašaja potencijalno nasilnih bračnih partnera ili lica sa istorijom nasilja. Novi zakon zahteva detaljne rutinske provere svakog lica koje uloži zahtev za dozvolu.

Prema ovom Zakonu, sadašnji i bivši (u poslednje dve godine) bračni partneri moraju biti obavešteni o nameri nekog lica da dobije dozvolu za oružje. Za nabavku oružja ne traži se saglasnost partnera, ali ako je ovaj zabrinut, to će pokrenuti dodatnu reviziju zahteva. Zajedno sa obaveznim obaveštavanjem partnera, uspostavljena je besplatna telefonska linija (1-800-731-4000) za bračne partnere podnosioca zahteva za dozvolu ili druga lica koja mogu biti zabrinuta za svoju bezbednost.⁷⁵

Ova zakonska reforma naišla je na snažnu podršku kanadskog civilnog sektora koji je zahtevao izradu sveobuhvatne Nacionalne strategije prevencije koja bi se odnosila na kontrolu vatrenog oružja i borbu protiv nasilja u porodici. Kanadska Koalicija za kontrolu oružja donela je niz preporuka vezanih za sprovođenje postojećeg Zakona i izmene pratećih propisa.⁷⁶ Neke od ovih preporuka su:

- a) Pristup izdavanju dozvola za vatreno oružje treba da bude sledeći: 'kada si u nedoumici, reci ne';
- b) Rutinsko obaveštavanje sadašnjih i bivših bračnih partnera o zahtevu za dobijanje odobrenja za nabavku oružja i dozvole;
- c) Policija mora da sprovede detaljnu istragu u lokalnoj zajednici ako je bivšeg partnera nemoguće locirati: (Pritom se mora garantovati privatnost i bezbednost svih onih koji učestvuju u toj istrazi);

⁷¹ Vetten, Lisa, 'Borba protiv nasilja u porodici u Južnoj Africi: razmišljanja o strategiji i praksi', sastanak ekspertske grupe: Nasilje nad ženama: dobra praksa na planu borbe i eliminisanja nasilja nad ženama, Beč: Odeljenje UN za poboljšanje položaja žena, 17 - 20. maj 2005, str. 2.

⁷² Izvor: Oružje i nasilje u porodici, <http://www.guncontrol.ca/Content/DomesticViolence.html>, 12. avgust 2007.

⁷³ Od oktobra 2001, širom Kanade odbijeno je ili poništeno više od 4.000 zahteva za dozvolom od stupanja na snagu novog zakona, 1. decembra 1998. To je za 32 više poništenih dozvola potencijalno opasnim licima u odnosu na poslednjih pet godina kada je važio stari zakon. Uz to, 90.400 potencijalno opasnih prodaja oružja je predloženo za dalju istragu (Oružje i nasilje u porodici).

⁷⁴ Izvor: Oružje i nasilje u porodici, <http://www.guncontrol.ca/Content/DomesticViolence.html>, 12. avgust 2007.

⁷⁵ Od decembra 1998. i oktobra 2001. ova linija primila je preko 26.000 poziva (Kanadski centar za vatreno oružje, Ima razlike: Zakon o vatrenom oružju: <http://www.cfc-ccaf.gc.ca/en/legal/act/default.asp>).

⁷⁶ Izvor: Oružje i nasilje u porodici, <http://www.guncontrol.ca/Content/DomesticViolence.html>, 12. avgust 2007.

- d) Prihvatanje činjenice da je većina žrtava porodičnog nasilja zlostavljana 30 puta pre nego što se podnese formalna tužba. Uprkos tome, istraživanja pokazuju da je ovaj problem opšte poznat;
- e) Proširenje istrage i van lokalnih baza podataka. Ovo je od presudnog značaja kako bi provera bila kompletna. Kandidati za dozvolu su dužni da daju podatke o prethodnim prebivalištimu u poslednjih pet godina, a policija mora da ih proveriti kod nadležnih organa na tim lokacijama;
- f) Standardna praksa kada je u pitanju nasilje u porodici mora podrazumevati i proveru prisustva vatrenog oružja i hitne mere u cilju uklanjanja istoga ako se proceni da je situacija rizična. Nasilnike treba posebno evidentirati i ozbiljno razmotriti mogućnost oduzimanja dozvola i donošenja zabrana ako se proceni da je neko lice opasno po bezbednost bilo kog drugog lica;
- g) Na polju porodičnog nasilja još uvek je hitno potrebna sveobuhvatna edukacija policije i svih učesnika u pravosudnom sistemu. Potrebno je poboljšati razumevanje rizika koji se vezuju za vatreno oružje. Svi učesnici moraju razumeti ulogu koju vatreno oružje ima u ciklusu porodičnog nasilja, naročito u seoskim oblastima. Oni moraju poznavati i primenjivati sve mere koje im stoje na raspolaganju u cilju smanjenja ovih rizika;
- h) Da bi se postigla veća odgovornost, potrebno je više istraživanja i bolje praćenje učinka aktivnosti.

Australija

Kontrola oružja je već dugo problem sa kojim se suočavaju svi oni koji rade na smanjenju nasilja u porodici u Australiji.⁷⁷ Da li će se neka epizoda porodičnog nasilja završiti fatalnim ishodom ili ne, može u potpunosti zavisiti od prisustva ubojnog sredstva u kući, kao što je puška ili pištolj.⁷⁸ Reforme zakona o oružju iz 1990-ih⁷⁹ uvele su mere usmerene na rešavanje problema upotrebe oružja u porodičnom okruženju.⁸⁰

Prema novom zakonu, za držanje oružja potrebna je dozvola, koja se može dobiti pod uslovom da podnosilac zahteva ispunjava niz kriterijuma, među kojima: da ima najmanje 18 godina, da nije u krivičnoj evidenciji, da je 'sposobna i ispravna' ličnost, da je prošao obuku iz bezbednog rukovanja oružjem i da ima 'valjan razlog'. 'Valjan razlog' mora se dokazati za svaki komad oružja ponaosob, što predstavlja efikasno ograničenje broja komada oružja koje neko lice može posedovati.

Prilikom odlučivanja o izdavanju ili obnovi dozvole, policija može uzeti u obzir sve relevantne okolnosti. Nasilje u porodici je moguć razlog za odbijanje ili poništenje dozvole. Zakonske odredbe s tim u vezi su vrlo slične u svim australijskim državama. U Novom Južnom Velsu odbijanje zahteva za dozvolu ili poništenje dozvole su obavezni ako je prema odnosnom licu u poslednjih deset godina izrečena sudska zabrana, a na području Australijske Kapitalne Teritorije u poslednjih osam godina. U Viktoriji se dozvola može poništiti na osnovu naloga za intervenciju, a prilikom razmatranja novih zahteva uzima se u obzir istorija porodičnog nasilja. U Novom Južnom Velsu policija je dužna da oduzme oružje u slučajevima nasilja u porodici. U Viktoriji i Kvinslendu, policija ima moć da oduzme oružje na osnovu sudske zabrane zbog nasilja u porodici ako se oružje može koristiti kao sredstvo porodičnog nasilja.

Ostale mere uključuju⁸¹:

- a) Licima osuđenim za krivično delo napada zabranjeno je da imaju dozvolu za oružje najmanje pet godina;
- b) Licima koja su predmet sudske zabrane zbog nasilja u porodici neće se izdati dozvola za oružje pet godina;

⁷⁷ Uticaj oružja na život žena, Amnesty International, IANSA i Oxfam International, Oksford, 2005. str 17.

⁷⁸ 'Oružje u zapadnoj Australiji', veb-sajt policije zapadne Australije, <http://police.wa.gov.au/Services/pdf/schoolprojects.pdf>, 25. juli 2007.

⁷⁹ Zakon o vatrenom oružju iz 1996. (Novi Južni Vels), Zakon o vatrenom oružju iz 1996. (Viktorija), Zakon o vatrenom oružju iz 1977. (Južna Australija) (sa izmenama i dopunama iz 1996). Godine 1996. i 1997. sve države i teritorije Australije izmenile su svoje zakone o oružju u skladu sa Nacionalnim sporazumom o vatrenom oružju, usvojenom u maju 1996.

⁸⁰ Australijska vlada, 'Reforma – australijski obrazac otkupa oružja', veb-sajt Državnog tužioca, http://www.familyrelationships.gov.au/www/agd/agd.nsf/Page/Firearmsregulation_Reform-theaustralianfirearmsbuybackscheme, 02. avgust 2007.

⁸¹ Uticaj oružja na život žena, Amnesty International, IANSA i Oxfam International, Oksford, 2005. str 17.

- c) Licima protiv kojih je izrečena sudska zabrana zbog nasilja u porodici biće obavezno oduzeto svo njihovo oružje;
- d) Svo oružje mora se registrovati u trenutku prodaje i nakon obnavljanja dozvole;
- e) Period čekanja na nabavku oružja je 28 dana.

Ocene australijskih reformi pokazale su da su novi zakoni doveli do drastičnog smanjenja smrtnih slučajeva prouzrokovanih upotrebom oružja.⁸²

Pored Australije, Forum 15 drugih ostrvskih država Pacifika usaglasilo se oko Modela zakona o oružju 2003. godine koji sadrži širok dijapazon sličnih odredbi kojima se reguliše posedovanje oružja.⁸³ Prema tim odredbama, licima protiv kojih su donesene sudske zabrane zbog porodičnog nasilja zabranjuje se da imaju dozvolu za oružje u narednih pet godina. Licima protiv kojih je izrečena sudska zabrana zbog nasilja u porodici oduzima se svo njihovo oružje. Svo vatreno oružje mora se registrovati u trenutku prodaje i nakon obnavljanja dozvole. Period čekanja na kupovinu oružja je 28 dana. Vatreno oružje ne može se privatno kupovati i prodavati, već jedino preko ovlašćenih prodavaca ili policije. Postoje strogi uslovi za skladištenje vatrenog oružja.

⁸² Chapman, s. et al., 'Reforme australijskog Zakona o oružju iz 1996: veliki pad broja ubistava vatrenim oružjem, samoubistava počinjenih vatrenim oružjem, i decenija bez masovnih ubistava', 6. novembar 2006, <http://injuryprevention.bmj.com/cgi/content/full/12/6/365>, 1. avgusta 2007.

⁸³ 'IANSA dokument: Nacionalni propisi o malokalibarskom oružju', str.2, <http://www.iansa.org/un/review2006/National-regulation-of-small-arms.pdf>, 29. juli 2007.

Dodatak B – Bibliografija

Za potrebe ovog istraživanja konsultovane su sledeće publikacije, dokumenti, izveštaji i radovi:

Albanian National Association of Social Workers in collaboration with the Ministry of Health, 'Assessment of health care workers' capacities to address gender-based violence problems' ['Procena kapaciteta zdravstvenih radnika za rešavanje problema rodno-zasnovanog nasilja'], supported by UNICEF under the project 'Building health workers' capacities to develop effective responses toward gender-based violence survivors, Tirana, 2006.

'Alternative Report to the CEDAW Committee, Serbia' Belgrade, 30 March 2007, www.womenngo.org.yu, 1 pristupljeno 4. avgusta 2007.

Amnesty International, *Albania: Violence against women in the family, it's not her shame* [Nasilje nad ženama u porodičnom okruženju: to nije njena sramota], March 2006

Amnesty International, Oxfam International i IANSA, *The Impact of Guns on Women's Lives* [Uticaaj oružja na život žena], Control Arms Campaign, 2005.

Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women of RM – ESE, *Domestic Violence*, [Nasilje u porodici], Skopje, 2007

Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women of RM, Database of the Centres for Legal Aid, 2002 – 2007 [Baza podataka centara pravne pomoći, 2002 – 2007], Skopje

Autonomna pokrajina Vojvodina, Pokrajinski Ombudsman, 'Izveštaj pokrajinskog Ombudsmana za 2005, Novi Sad, 2006.

Autonomni ženski centar, dvogodišnji izveštaj 2003-2004.

Autonomni ženski centar, www.womenngo.org.yu, pristupljeno 22. avgusta 2007.

Baban, 'Domestic Violence in Albania: An exploratory Study' [Nasilje u porodici u Albaniji: istraživačka studija], UNICEF, 2003.

Bjelanović, Saša i Charles David Tauber, M.D., *Obiteljsko nasilje u istočnoj Hrvatskoj*, Koalicija za rad sa psihološkim traumama i mir, 2004.

Bonn International Centre for Conversion, 'Small Arms and Light Weapons Survey (SAS)' ['Istraživanje o lakom i malokalibarskom oružju Bosna i Hercegovina'], 2004.

Borić R. i Jelavić Z, 'Između repatrijarhalizacije i standarda Evropske Unije o ljudskim pravima žena', Centar za ženske studije, Hrvatska, <http://www.newr.bham.ac.uk/pdfs/Political/Croatia.pol.pdf>, pristupljeno 15. avgusta 2007.

Boyd Neil, *A Statistical Analysis of the Impacts of the 1977 Firearms Control Legislation: Critique and Discussion* [Statistička analiza uticaja zakona o kontroli vatrenog oružja iz 1977: kritika i diskusija], Department of Justice Canada, 1996.

Cazin RTV vesti, www.rtvcazin.ba/arhiva_radiotv_cazin_53.html, pristupljeno 4. avgusta 2007.

CEDAW Committee, Concluding Comments: Serbia [Završni komentari: Srbija], 01 June 2007.

CEDAW Committee, Consideration of Reports submitted by Bosnia and Herzegovina, [Razmatranje izveštaja koje je dostavila Bosna i Hercegovina], 18 April 2005, www.arsbih.gov.ba.

CEDAW Committee, Consideration of Reports submitted by Croatia, [Razmatranje izveštaja koje je dostavila Hrvatska], 19 January 2005, <http://www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2005/wom1478.html>, pristupljeno 4. septembra 2007.

CEDAW Committee, Thirty-second Session, 10 – 28 January 2005, Concluding Comments: Croatia [Završni komentari: Hrvatska], http://www.ured-ravnopravnost.hr/dokumenti/Concluding_comments.pdf, pristupljeno 4. septembra 2007.

Centre for Legal Civic Initiatives and EU, *For better implementation of the law by the justice system in order to better protect victims of domestic violence*, [*Za bolje sprovođenje zakona od strane pravosudnog sistema u cilju bolje zaštite žrtava porodičnog nasilja*], Tirana, 2005

Centre for Peace and Disarmament Education and Saferworld, *Turning the page: Small Arms and Light Weapons in Albania*, [*Okrenuti novi list: Iako i malokalibarsko oružje u Albaniji*], 2005.

Chapman, S. et al., 'Australia's 1996 gun law reforms: Faster falls in firearm deaths, firearm suicides, and a decade without mass shootings' ['Reforme australijskog Zakona o oružju iz 1996: veliki pad broja ubistava vatrenim oružjem, samoubistava počinjenih vatrenim oružjem, i decenija bez masovnih ubistava'], 6. novembar 2006, <http://injuryprevention.bmj.com/cgi/content/full/12/6/365>, pristupljeno 1. avgusta 2007.

Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Bosnia and Herzegovina. 24/01/2006. E/C.12/BIH/CO/1 (Concluding Observations/Comments)

Coomaraswamy, Radhika, 'Violence Against Women in the Family' ['Nasilje nad ženama u porodici'] Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1995/85, E/CN.4/1999/68 10 March 1999

Council of Europe, Combatting violence against women, 'Stocktaking Study on the Measures and Actions Taken in Council of Europe Member States' ['Inventar mera i aktivnosti preduzetih u zemljama članicama Saveta Evrope'], 2006, [http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_CDEG\(2006\)3_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_CDEG(2006)3_E.pdf), pristupljeno 5. septembra 2007.

Council of Europe, Directorate Generale on Human Rights, 'Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence against Women' ['Zakonodavstvo zemalja članica Saveta Evrope na polju nasilja nad ženama'], January 2007, http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality, pristupljeno 1. oktobra 2007.

Cukier, Kooistra, Anto, *Gender perspectives on Small Arms Proliferation and Misuse: Effects and Policies* [*Rasprostranjenost i zloupotreba malokalibarskog oružja iz rodne perspektive: efekti i politika*], <http://www.seesac.org/docum/Gender%20Perspectives%20on%20Small%20Arms%20and%20Light%20Weapons.pdf>, 16. avgusta 2007.

Danas, dnevne novine, Srbija, 'Svako drugo domaćinstvo je naoružano', Irena Radisavljević, 5. avgust 2007.

Dejtonski mirovni sporazum, Dodatak IV.

Department of Justice, Canada, 'Firearms Act' ['Zakon o vatrenom oružju'], 1995., <http://laws.justice.gc.ca/en/showtdm/cs/F-11.6//en>, pristupljeno 29. jula 2007.

Ellis, Estelle, 'Dying at the hands of their lovers' ['Umreti na rukama voljenog'], 28. juni 2004, <http://www.capeargus.co.za/index.php?fSectionId=49&fArticleId=2130110>, pristupljeno 20. jula 2007.

'Firearms Western Australia' ['Vatreno oružje zapadne Australije']

Gender Alliance for Development Centre and Ministry of Labour, Social Affairs and Equal Opportunities, Albania, *Domestic Violence. A presentation of the existing situation in Albania* [*Nasilje u porodici. Prikaz postojeće situacije u Albaniji*], Tirana, October 2006.

Gender BiH 2007, BiH Agencija za statistiku 2007, <http://www.bhas.ba/>, pristupljeno 15. jula 2007.

Gjermeni, E. i M. Bregu, *Monitoring media on domestic violence 2001 and 2002*, [*Praćenje medija na temu porodičnog nasilja u 2001. i 2002. godini*], Women's Centre, 2003.

Gjipali, S and L. Ruci, *Albanian women: Hesitations and perspective. Gains and Losses: Women in transition in Eastern Central Europe*, [*Albanske žene: neodlučnost i perspektiva. Dobitak i gubitak: žene u tranziciji u istočnoj i centralnoj Evropi*], Bucharest, 1994.

Government of USA, the Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 'Country reports on Human Rights practices Montenegro 2006' ['Nacionalni izveštaji o praksi u oblasti ljudskih prava, Crna Gora 2006'], USA, 2006.

'Guns and Domestic Violence' ['Oružje i nasilje u porodici'], <http://www.guncontrol.ca/Content/DomesticViolence.html>, pristupljeno 12. avgusta 2007.

Hartley, Aziz, *Guns often used in domestic violence – Study [Oružje koje se često koristi u kontekstu porodičnog nasilja – istraživanje]*, 26 July 2007. http://www.int.iol.co.za/index.php?set_id=1&click_id=15&art_id=vn20070726002805286C612219, pristupljeno 3. avgusta 2007.

Haxhiymeri, Edlira, 'Juvenile delinquency in Albania' ['Maloletnička delikvencija u Albaniji'], June 2007 (Draft report prepared under supervision of UNICEF and CRCA)

Helsinški parlament građana Banja Luka, Organizacija žena 'Lara', Bijeljina i udruženje 'Žene ženama', 'Studija o nasilju u porodici u Bosni i Hercegovini – sažetak', Sarajevo, maj 2006.

HINA/Metro, 'Strožije kazne za nelegalno oružje', <http://www.undp.hr/upload/file/109/54702/filename/eusac%203%20july.doc> pristupljeno 30. juna 2006.

<http://police.wa.gov.au/Services/pdf/schoolprojects.pdf>, pristupljeno 25. jula 2007.

IANSA, 'IANSA position paper: National regulation of small arms' ['IANSA dokument: Nacionalni propisi o malokalibarskom oružju'], <http://www.iansa.org/un/review2006/National-regulation-of-small-arms.pdf>, pristupljeno 29. jula 2007.

IANSA, 'South Africa: Women, violence and guns', *Women at Work: Preventing Gun Violence* Bulletin No. 11, Edition 4, 2007.

Ivana, Vidaković, 'Rasprostranjenost nasilja u porodici', *Porodično nasilje u Srbiji*, izd. Vesna Nikolić-Ristanović, Beograd: Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd, 2002.

'Izveštaj o ljudskim pravima žena u Republici Hrvatskoj za 2006.', <http://www.zenska-mreza.hr>, pristupljeno 5. septembra 2007.

'Izveštaj o sprovođenju Nacionalnog programa za povećanje opće bezbednosti dobrovoljnom predajom', Hrvatska, 2006, <http://www.mup.hr>, pristupljeno 28. avgusta 2006.

'Izveštaj o zaštiti ljudskih prava u Hrvatskoj za 2006.', http://croatia.usembassy.gov/policy/global/human_rights/2006.htm, pristupljeno 6. marta 2007.

Jutarnji list, dnevne novine, Hrvatska, 23. i 25. mart 2005.

Kabinet Ministra, Odsek za analitiku i razvoj, www.mup.hr, pristupljeno 1. septembra 2007.

Kancelarija za ravnopravnost polova u Crnoj Gori u saradnji sa deset ženskih NVO, 'Nacrt nacionalnog akcionog plana', Podgorica, 2005.

Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore, 'Nacionalni plan za rodnu ravnopravnost', Podgorica, Nacrt 1. avgust 2005.

Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore, *Istraživanje rodnih uloga*, Podgorica, 2003.

Konstantinović-Vilić, Petrušić, *Krivično delo porodičnog nasilja: zakonska praksa u Republici Srbiji*, Niš, 2005.

Krkelić, Ljiljana, *Oružje u rodno zasnovanom nasilju u Crnoj Gori*, UNDP Crna Gora, Podgorica, 2006.

'Legal and Social Treaties on Protection from Domestic Violence: An analysis of the findings of judicial decisions in Tirana, Shkodra and Vlora' ['Zakonski i socijalni sporazumi o zaštiti od porodičnog nasilja: analiza nalaza sudskih odluka u Tirani, Skodri i Vlora'], Tirana, 2005.

'Long-Term Strategy for Health System Development', ['Dugoročna strategija razvoja zdravstvenog sistema'], Albanija, 2004.

Lukić, Jovanović, *Porodica je nešto drugo*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2001.

Mandro, Arta, 'Juvenile justice in Albania: An analysis of the juvenile justice system and the situation of juveniles in Albania' ['Maloletnička pravda u Albaniji: analiza pravosudnog sistema i situacije u zemlji vezane za maloletnike'], June 2007 (Draft report prepared under supervision of UNICEF and CRCA Albania)

Medical Research Centre South Africa, 'Every six hours a woman is killed by her intimate partner: A National Study of female homicide in South Africa' ['Svakih šest sati jedna žena strada od ruke svog partnera: nacionalno istraživanje ubistava žena u Južnoj Africi'], *MRC Policy brief*, 05 June 2004

Ministarstvo unutrašnjih poslova BJR Makedonije, 'Situacija u vezi sa nelegalnom trgovinom oružjem u prvoj polovini 2007.', veb-sajt MUP-a, www.mvr.gov.mk, pristupljeno 6. avgusta 2007.

Ministarstvo unutrašnjih poslova BJR Makedonije, Informacija br. 152-54038/1, 24. avgust 2007.

Ministarstvo veterana, obitelji i među-generacijske solidarnosti, Hrvatska, 'Nacionalna strategija zaštite od obiteljskog nasilja 2005 – 2007'

Ministarstvo zdravlja Crne Gore, 'Nacionalni plan prevencije nasilja', Podgorica, novembar 2003.

Ministry of Justice Albania and INSTAT, 'Children in conflict with the law: Albania', ['Deca u sukobu sa zakonom: Albanija'], Analytical Report, October 2006.

Ministry of Justice Albania, 'MJ Annual Statistical Bulletin 2004' Tirana, 2005

Ministry of Justice Albania, 'MJ Annual Statistical Bulletin 2005' Tirana, 2006

'Nacionalni akcioni plan za poboljšanje položaja žena i podsticanje rodne ravnopravnosti 2007 – 2010', <http://www.awin.org.yu/NAP/indexN.htm>, pristupljeno 20. avgusta 2007.

'Nacionalni izveštaj Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2006. godinu', Hrvatska, <http://www.prs.hr>, pristupljeno 12. avgusta 2007.

Nezavisne Novine, "Tragedija koja se mogla izbeći", 30. juli 2006, www.nezavisne.com/revija/tekst060730-02.php, 7. avgusta 2007.

'NGOs in the Former Yugoslav Republics Focus on Education of Youth to Change Post-War Culture of Violence', 09 June 2007), ['NVO u bivšim jugoslovenskim republikama bave se edukacijom mladih kako bi promenili posleratnu kulturu nasilja'], 9. jun 2007. http://www.stopvaw.org/NGOs_in_the_Former_Yugoslav_Republics_Focus_on_Education_Youth_to_Change_Post-War_Culture_of_Violence.html, pristupljeno 4. oktobra 2007.

Nikolić-Ristanović, Vesna i Mirjana Dokmanović, *Međunarodni standardi u oblasti nasilja u porodici i njihova primena na zapadnom Balkanu*, Beograd, 2006.

Nikolić-Ristanović, Vesna, 'Nasilje u porodici nad ženama u uslovima rata i ekonomske krize', <http://aic.gov.au/publications/proceedings/27/nikolic.pdf>, pristupljeno 15. avgusta 2007.

Nikolić-Ristanović, Vesna, *Porodično nasilje u Srbiji*, Beograd, 2002.

Organizacija žena 'Lara', *Studija o nasilju u porodici u BiH*, Banja Luka, decembar 2005. www.zenskiforum.com

Otašević, [*Nasilje u partnerskim odnosima i zdravlje*, Autonomni ženski centar i Svetska zdravstvena organizacija, Beograd, 2005.

'Položaj hrvatske ženske mreže u pogledu uticaja Katoličke crkve na ženska prava', http://www.zenska-mreza.hr/Izjave/stav_kcrkva.htm, pristupljeno 29. jula 2007.

Popa, Raluca Maria, *Ending Domestic Violence in Southeast Europe and Turkey: Towards a Regional Strategy for Action [Eliminisanje nasilja u porodici u Jugoistočnoj Evropi i Turskoj: Ka regionalnoj strategiji akcije]*, (Bratislava, UNIFEM CEE, 10. jul 2007, <http://www.unifem.sk/uploads/doc/UNIFEM%20Analysis%20DV1.pdf>, pristupljeno 25. jula 2007.

Radačić, Ivana, 'Hrvatski rodno-osetljivi zakoni', 2006, www.zenska-mreza.hr/nasilje.htm, pristupljeno 12. jula 2007.

Radulović, Jelena, *Nasilje nad ženama*, Podgorica, SOS linija za žene i decu žrtve nasilja, 2000.

'Reform - the Australian firearms buyback scheme', ['Reforma – australijski obrazac otkupa oružja'], http://www.familyrelationships.gov.au/www/agd/agd.nsf/Page/Firearmsregulation_Reform-theaustralianfirearmsbuybackscheme, pristupljeno 2. avgusta 2007.

Republic of Macedonia, 2006 UN Programme of Action Report [Izveštaj o Akcionom programu UN za 2006. godinu], <http://disarmament.un.org/cab/nationalreports/2006/The%20Yugoslav%20Republic%20of%20Macedonia.pdf> pristupljeno 13. avgusta 2007.

Republic of South Africa, 'Domestic Violence Act' ['Zakon o nasilju u porodici'], *Government Gazette*, Vol. 402, No. 116, Cape Town, 02 December 1998.

- Republic of South Africa, 'Firearms Control Act' ['Zakon o kontroli oružja'], *Government Gazette*, 2000.
- Republički zavod za statistiku Srbije, <http://webzrs.statserb.sr.gov.yu/axd/dokumenti/MuZe.pdf>, pristupljeno 4. septembra 2007.
- Republika Srbija, Odluka o osnivanju Saveta za rodnu ravnopravnost, „Službeni glasnik RS br.3/05
- Roos, Marie Ann, 'Analysis of the criminal justice system in Albania. Report by the Fair trial development project' ['Analiza krivičnog sistema u Albaniji. Izveštaj razvojnog projekta 'Pošteno suđenje'] OSCE, 2006.
- SEESAC and BICC, *SALW Survey of Croatia [Istraživanje o SALW u Hrvatskoj]*, Belgrade, 2006.
- SEESAC and Small Arms Survey, *SALW Survey Republic of Montenegro [Istraživanje o SALW Republike Crne Gore]*, Belgrade, 2004.
- SEESAC i UNDP BJR Makedonija, *SALW Survey: Assessing Demand for SALW in FYR Macedonia [Istraživanje o SALW: procena potražnje za SALW u BJR Makedoniji]*, Belgrade, 2005.
- SEESAC, 'SEESAC Strategy for Gender Issues in SALW Control and AVPP Activities' ['SEESAC-ova strategija za rodna pitanja u okviru kontrole SALW i aktivnosti AVPP'], 01 June 2007, <http://www.seesac.org/resources>, pristupljeno 30. juna 2007.
- SEESAC, *Analysis of National Legislation on Arms Export and Transfers in the Western Balkans [Analiza nacionalnog zakonodavstva o izvozu i prometu oružja na zapadnom Balkanu]*, Belgrade, 2006.
- SEESAC, *Fragile Peace [Mir na klimavim nogama]*, Belgrade, 2004.
- SEESAC, *Gun Culture in South Eastern Europe [Kult oružja u jugoistočnoj Evropi]*, Belgrade, 2006.
- SEESAC, *SALW Parliamentary Handbook [Priručnik za SALW za članove parlamenta]*, Belgrade, 2006.
- SEESAC, *South Eastern Europe SALW Monitor 2006*, Belgrade, 2006.
- SEESAC, *Strategic overview of armed violence data collection and analysis mechanisms, South Eastern Europe [Strateški prikaz mehanizama za prikupljanje i analizu podataka o oružanom nasilju, jugoistočna Evropa]*, Belgrade, 2006.
- Slobodna Dalmacija, 'Sve veći broj slučajeva porodičnog nasilja', Hrvatska, <http://www.slobodnaevropa.org/article/2007/09/02/30b7a670-d59e-44db-bc3e-4844f9e97650.html>, pristupljeno 2. septembra 2007.
- Slobodna Dalmacija, *Promeniti nastavni program osnovnih škola*, Hrvatska, http://www.zenska-mreza.hr/press/SD_280603_skola.htm, pristupljeno 2. avgusta 2007.
- SOS telefon, 'Praćenje primene člana 220 Krivičnog zakonika Republike Crne Gore', Podgorica, 2005.
- SOS telefon, 'Pravilnik o proceduri prevencije i detekcije krivičnih dela nasilja u porodici i o zaštiti žrtava nasilja u porodici', Podgorica, 2003.
- 'State Union of Serbia and Montenegro Strategy for the Control of SALW' ['Strategija za kontrolu SALW Državne zajednice Srbije i Crne Gore'], 2004.
- Stop Violence against Women, <http://stopvaw.org/Montenegro.html>, pristupljeno 15. jula 2007.
- The Albanian Institution for the protection of women against domestic violence*, publication prepared in the framework of the regional project 'Support to women's human Rights in the Western Balkans', [Albanska institucija za zaštitu žena od porodičnog nasilja, publikacija pripremljena u okviru regionalnog projekta 'Podrška ljudskim pravima žena na zapadnom Balkanu'], Tirana, 2006.
- Udruženje javnih tužilaca i zamenika tužilaca u Srbiji i CIDA, materijal sa okruglog stola 'Odnosi između tužilaca i žrtava', Beograd, 3. septembar 2007.
- UN Mission in Kosovo website, <http://www.unmikonline.org/>, pristupljeno 30. jula 2007.
- UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects (UN Document A/CONF.192/15), <http://disarmament.un.org/cab/poa.html>, 1 pristupljeno 2. jula 2001.

UNIFEM, UNIFEM Gender Fact Sheet No. .5, 'Masculinity and Gender-Based Violence' ['Muškost i rodno zasnovano nasilje'], <http://www.unifem-eseasia.org/resources/factsheets/unifemsheet5.pdf>, pristupljeno 27. avgusta 2007.

United Nations Division for the Advancement of Women, 'Good practices in combatting and eliminating violence against women: Report of the expert group meeting' ['Primeri dobre prakse na polju borbe protiv i eliminisanja nasilja nad ženama: izveštaj sa sastanka ekspertske grupe'], Vienna, 17 – 20 May 2005.

Večernji List, dnevne novine, Hrvatska, 25. januar 2007.

Viktimološko društvo Srbije, www.vds.org.yu, pristupljeno 2. avgusta 2007.

'Violence against Women: Does the Government Care in Albania? Fact sheet', 2006, ['Nasilje nad ženama: Da li Vlada Albanije brine? Prikaz, 2006'] http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d-4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/ALBANIA_VAW_FACT_SHEET_2006_3.pdf, pristupljeno 12. jula 2007.

'Violence against Women: Does the Government Care in Bosnia and Herzegovina? Fact Sheet', 2006, ['Nasilje nad ženama: Da li Vlada Bosne i Hercegovine brine? Prikaz, 2006'] http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d-4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/BOSNIA_VAW_FACT_SHEET_2006_3.pdf, pristupljeno 15. jula 2007.

'Violence against Women: Does the Government care in Croatia? Fact sheet' 2006 ['Nasilje nad ženama: Da li Vlada Hrvatske brine? Prikaz, 2006'], http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d-4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/CROATIA_VAW_FACT_SHEET_2006_2.pdf, pristupljeno 15. jula 2007.

'Violence against Women: Does the Government Care in Kosovo? Fact sheet' 2006 ['Nasilje nad ženama: Da li Vlada na Kosovu brine? Prikaz, 2006'], http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d-4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/KOSOVO_VAW_FACT_SHEET_2006_3.pdf, pristupljeno 21. septembra 2007.

'Violence against Women: Does the Government Care in Serbia? Fact sheet', 2006 ['Nasilje nad ženama: Da li Vlada Srbije brine? Prikaz, 2006'], http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d-4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/SERBIA_VAW_FACT_SHEET_2006_3.pdf, pristupljeno 12. jula 2007.

Vlada Republike Crne Gore, 'Nacionalna strategija za kontrolu lakog i malokalibarskog oružja', Podgorica, juli 2005.

World Health Organisation, 'WHO Multi-country study on Women's Health and Domestic Violence against Women: Serbia and Montenegro Fact Sheet' ['Komparativna studija Svetske zdravstvene organizacije o ženskom zdravlju i nasilju nad ženama u porodici: prikaz situacije u Srbiji i Crnoj Gori], 2005, http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/fact_sheet/SerbiaandMontenegro.pdf, pristupljeno 21. septembra 2007.

World Health Organisation, 'World report on violence and health' ['Svetski izveštaj o nasilju i zdravlju'], Geneva, 2002.

Županijsko državno odvjetništvo, Hrvatska, <http://www.dorh.hr/default.asp?ru=181&sid=&akcija=&jezik=1>, pristupljeno 3. septembra 2007.

Zakoni i podzakonski akti:

Albanija

Zakon o merama borbe protiv nasilja u porodičnim odnosima br. 9669/18.12.2006

Odluka Saveta ministara (OSM), br. 275/ 25.06.1992 'O regulisanju rukovanja i držanja vatrenog oružja za fizička i pravna lica' (izmenjena i dopunjena na osnovu OSM 389/ 6.8.1993)

Krivični zakonik Republike Albanije, br. 7895/27.1.1995 i potonje izmene i dopune

Zakon o upotrebi vatenog oružja, br. 8290/24.2.1998

Zakon o prikupljanju lakog i malokalibarskog oružja, br. 8388/05.08.1998

Ustav Republike Albanije, Zakon br. 8417/21.10.1998

OSM br.53/4.2.1999 'O definisanju graničnih zona, vrsta oružja, količine municije, kriterijuma za izdavanje dozvola za legalno držanje oružja i tarife s tim u vezi'

OSM br. 56/ 4.2.1999 'O izdavanju dozvola za legalno oružje direktorima i partnerima privatnih preduzeća'

Smernice Ministra unutrašnjih poslova br.1288/ 09.08.2000 'O izdavanju, oduzimanju, administraciji i bezbednom čuvanju vojnog, sportskog i lovačkog oružja i municije'

Zakon o prikupljanju lakog i malokalibarskog oružja i municije, br. 9018/6.3.2003

Porodični zakon Republike Albanije, br. 9062/ 8.5.2003

Zakon o zvaničnoj statistici, br. 9180/5.02.2004

Zakon o državnoj policiji, br. 9749/04.06.2007

Zakon o oružju, br. 7566/ 25.5.1992 sa dopunama (7604/10.9.1992; 7809/30.3.1994; 8011/11.10.1995)

Bosna i Hercegovina

Krivični zakon Brčko Distrikta, "Službeni glasnik" Brčko Distrikta, br.10/03, 28. maj 2003

Prijedlog Krivičnog zakona Federacije BiH, "Službeni glasnik" FBiH, br. 36/03

Krivični zakon RS, "Službeni glasnik" RS, br. 29/03, 25. juni 2003

Prijedlog porodičnog zakona Federacije BiH, "Službeni glasnik" FBiH, br. 35/05

Zakon o izmjenama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, nacrt Vlade Republike Srpske, Banja Luka, maj 2007

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, "Službeni glasnik" BiH, br. 16/03

Prijedlog zakona o zaštiti od nasilja u porodici, FBiH, "Službeni glasnik" FBiH, br. 22/05, 51/06

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, "Službeni glasnik" RS, br. 118/05, 21. decembar 2005

Zakon o osnovnim principima socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i porodica sa decom, FBiH, "Službeni glasnik" FBiH, br. 39/06, 21. decembar 2005

Pravna analiza Centralnog Registra za SALW, UNDP SEESAC Sarajevo interni dokument

Hrvatska

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, "Narodne novine", br. 116, 2003

Obiteljski zakon, "Narodne novine", br. 116, 2003

Zakon o ravnopravnosti spolova, "Narodne novine", br. 116, 2003

Zakon o oružju, "Narodne novine", br. 63, 2007

Uredba o izmjeni Zakona o prekršajima, "Narodne novine", br. 187, 2003

Zakon o zaštiti osobnih podataka, "Narodne novine", br. 103, 2003

Zakon o istospolnim zajednicama, "Narodne novine", br. 116, 2003

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Krivični zakon Republike Makedonije, "Službeni glasnik" br.19/04, 81/05, 60/06 i 73/06

Porodični zakon, "Službeni glasnik" br. 83/04 i 33/06

Zakon o krivičnom postupku, "Službeni glasnik" br.15/05

Zakon o socijalnoj zaštiti, "Službeni glasnik" br. 21/06 i 40/07

Zakon o narušavanju javnog reda i mira, "Službeni glasnik", br. 66/07

Zakon o oružju, "Službeni glasnik", br. 7/2005, 47/2006 i 42/2007

Crna Gora

Ustav Republike Crne Gore, "Službeni glasnik", br. 48/1992

Krivični Zakonik, "Službeni glasnik", br. 70/2003

Nacrt Zakona o zaštiti od porodičnog nasilja, Ministarstvo pravde, Pravni fakultet, profesor Radoje Korać i program UK u Crnoj Gori "Save the Children", Podgorica, 2006-2007

Zakon o krivičnom postupku, "Službeni glasnik", br. 71/2003

Zakon o izvršnom postupku, "Službeni glasnik", br. 23/2004

Zakon o vatrenom oružju, "Službeni glasnik", br. 54/2004

Zakon o parničnom postupku, "Službeni glasnik", br. 22/2004

Zakon o policiji, "Službeni glasnik", br. 28/2005

Zakon o socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, "Službeni glasnik", br. 78/2005

Zakon o vojsci Crne Gore, usvojen krajem jula, ali još uvek neobjavljen u "Službenom glasniku"

Zakon o zaštiti svjedoka, "Službeni glasnik", br. 65/2004

Pravila ponašanja policije, "Službeni glasnik", br. 01/2006

Zakon o obligacionim odnosima, "Službeni glasnik" SFR Jugoslavije, br.29/1978

Srbija

Zakon o obligacionim odnosima, „Službeni list SRJ”, br. 31/93 i “Službeni list SCG”, br. 1/03

Zakon o oružju i municiji, "Službeni glasnik RS", br. 9/92, 44/98 i 39/03

Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona, "Službeni glasnik RS", br. 10/02, od 26.02.2002

Porodični zakon, "Službeni glasnik RS" br. 18/05, od 24.02.2005

Zakon o policiji, "Službeni glasnik RS", br. 101/05, od 14.11.2005

Zakon o krivičnom postupku "Službeni glasnik RS", br. 46/06 i 49/07

Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", br. 85/05. od 29.09.2005

Zakon o prekršajima, "Službeni glasnik RS", br. 101/05, od 14.11.2005

Teritorija pod privremenom upravom UN - Kosovo

Uredba o zaštiti od nasilja u porodici, UNMIK/REG/2003/12

Zakon o socijalnoj zaštiti, "Službeni glasnik", br. 18/76

Zakon o bračnim i porodičnim odnosima, "Službeni glasnik", br. 10/84

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, br. 2004/2, UNMIK/REG/2004/18

Zakon protiv diskriminacije, br.2004/3, UNMIK/REG/2004/32

Krivični zakonik, UNMIK/REG/2003/25, izmenjen i dopunjen 2004/19

Zakonik o krivičnom postupku, UN/REG/2003/26

Propisi o izdavanju dozvola za držanje oružja na Kosovu, UNMIK/REG/2001/7

Zakon o nabavci, držanju i nošenju oružja i municije, Kosovo, 1980.

Zakon o oružju i municiji, "Službeni glasnik" Srbije, br.9/1992

Lista intervjuisanih lica i kontaktiranih organizacija:

Albanija

Marsida Xhafellari, sudija, krivični odsek, Okružni sud, 18. jul 2007

Elda Vrioni, sudija, odsek za porodične odnose, Fieri, Okružni sud, 18. jul 2007

Adelina Boga, sudija, krivični odsek u Fieriju, Okružni sud, 18. jul 2007

Ervin Metalla, sudija, predsednik suda u gradu Durres, Okružni sud, 15. avgust 2007
Dritan Broci, sudija, krivični odsek, Tirana, Okružni sud, 12. jul 2007
Maksim Sota, tužilac, okružno tužilaštvo, Vlora, 17. jul 2007
Artur Selmani, tužilac, državno javno tužilaštvo, Tirana, 23. avgust 2007
Henrik Ligori, tužilac, apelaciono tužilaštvo, Tirana
Ermira Tafani, tužilac, okružno tužilaštvo, Elbasani
Alma Gjurgji, Generalni direktorat policije, 20. jul 2007
Sadri Ramcaj, Generalni direktorat policije
Doda Skender, načelnik odseka za analizu, planiranje i strateške studije, Generalni direktorat policije
Besnik Ahmetaj, Generalni direktorat policije, 13. jul 2007
Arben Nasufi, načelnik odseka za javni red, bezbednost i policiju u zajednici, Tirana, Regionalna uprava policije, 23. jul 2007
Qose Stavri, šef odseka za koordinaciju i analizu, Regionalna uprava policije u Tirani
Edmond Rizaj, zamenik direktora, Regionalna uprava policije u Tirani, 13. jul 2007
Gazvinda Fili, Eliona Kulluri, Centri za socijalni rad
Alfred Agastra, Ilirjan Mandro, Policijska akademija
Armando Mandro, PAMECA
Ariana Fullani, Mariana Semini, V. Rakipi, Fakultet za sudije osnovnog suda
Daklea Shtylla, opština Tirana
Albana Shtylla, Bunilda Dervishi, Ministarstvo za rad, socijalna pitanja i jednake mogućnosti, 26. jul 2007
Sajmir Repishti, Ministarstvo spoljnih poslova
Viktor Gumi, Matilda Hoxha, Diana Kasapi, Ministarstvo pravde
Lutfi Balili, Bedri Mihaj, Myzafer Brati, M. Kerrci, zdravstvene ustanove, Vojna bolnica, 14. avgust 2007
Emira Shkurti, UNDP Albanija
Aurela Anastasi, Aurela Bozo, Besa Saraçi, Centar za pravne građanske inicijative, 3. avgust 2007
Eglantina Gjermeni, izvršna direktorica, Rodna alijansa za razvoj, 23. jul 2007
Edlira Haxhiymeri, Eliona Kulluri, Sigurna kuća za maltretirane žene, 13. jul 2007
Altin Hazizaj, izvršni direktor, Centar za ljudska prava dece u Albaniji, 27. jul 2007
Shpresa Banja, Dhoksi Gjoka, Evis Garunja, savetovalište Elbasan
Afroviti Gusho, izvršni direktor, "Ja, žena", Pogradec

Bosna i Hercegovina

Nasiha Omanović, upravnica sigurne kuće, Sarajevo, 17. juli 2007
Dženana Lepirica, psihologinja, Centar za socijalni rad Novo, Sarajevo, 18. jul 2007
Samija Omerefendić, psihologinja, kantonski Centar za socijalni rad, Sarajevo, 16. juli 2007
Škrba Boro, direktor, Centar za socijalni rad, istočno Sarajevo, 26. jul 2007
Enes Kamenica, zamenik javnog tužioca, kanton Sarajevo, 24. jul 2007
Zvezdana Borojević, policijska inspektorka, Policija Banja Luka, 25. jul 2007
Suvada Kuldija, policijska inspektorka, Policija kantona Sarajevo, 6. avgust 2007

Bojana Jovanović, "Lara", Bijeljina, 17. jul 2007 (telefonski razgovor)

Zoran Hadžiahmetović, direktor, Centar za hitnu medicinsku pomoć u Sarajevu, 6. avgust 2007 (telefonski razgovor)

Siniša Zubić, direktor, Bolnica Kasindol, istočno Sarajevo, 6. avgust 2007 (telefonski razgovor)

Sigurna Kuća Sarajevo

'Budućnost' Modriča, sklonište

Hrvatska

Gojko Marković, šef uprave kriminalističke policije, odeljenje za opšti kriminal, odsek za maloletničku delikvenciju, Ministarstvo unutrašnjih poslova, 28. avgust 2007

Neva Tolle, Autonomna ženska kuća, 3. septembar 2007

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Stojan Mihov, krivični sudija, Osnovni sud u Štipu, 16. avgust 2007

Predstavnik Ministarstva unutrašnjih poslova, odeljenje za maloletničku delikvenciju, 17. avgust 2007

Alain Lapon, menadžer projekta UNDP BJR Makedonija – Partnerstvo za bezbednost i sigurnost zajednice, 13. avgust 2007

Suzana Velkovska, šefica odeljenja za socijalno isključene osobe, Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, 15. avgust 2007

Organizacija žena, Nacionalna SOS linija 15700

Ministarstvo za rad i socijalnu politiku

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Ministarstvo pravde, pravosudni organi

Crna Gora

Ana Vuković, sudija Osnovnog suda u Podgorici, 12. jul 2007

Aida Petrović, predsednica Crnogorskog ženskog lobija, 17. juli 2007

Rajko Raičević, Direktor odeljenja za hitne slučajeve Kliničkog centra u Kruševcu, 19. jul 2007

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Policija

Osnovni sud u Podgorici

Drugostepeni sud u Podgorici

KBC Crna Gora, odeljenje za hitne slučajeve

Socijalne službe, Podgorica

Kancelarija za ravnopravnost polova, Podgorica

Crnogorski ženski lobi, Podgorica

SOS linija za žrtve nasilja, Podgorica

Srbija

Djordje Alimpijević, specijalista sudske medicine i sudski veštak, Zavod za sudsku medicinu, Beograd, juli 2007

Olivera Mladenović, doktorka, dom zdravja, Lazarevac, avgust 2007

Milena Živanović, policijska savetnica, služba za seksualno nasilje, Ministarstvo unutrašnjih poslova Beograd, juli 2007

Milena Vukašinović, zamenica javnog tužioca, okružno javno tužilaštvo, Beograd, 25. jul 2007

Irena Bjelaš, zamenica javnog tužioca, Prvo opštinsko tužilaštvo, Beograd

Aleksandra Zlatić, sudija, Okružni sud, Beograd

Vladan Ivanković, krivični sudija, Prvi opštinski sud, Beograd, avgust 2007

Sadija Gičić, socijalna radnica, Centar za socijalni rad, Vračar, Beograd

Lepa Mladjenović, savetnica, Autonomni ženski centar, Beograd

Ljiljana Vuletić, predsednica Skloništa za žene i decu žrtve nasilja, Beograd

Jelena Planojević, volonterka, SOS linija za žene i decu, Novi Sad

Gordana Jezdirović, advokatica, SOS linija za žene i decu, Smederevo

Tatjana Divolić, članica 'Hore' – grupe za žensku emancipaciju i volonter na SOS liniji, Valjevo

Danica Todorov, zamenica ombudsmana za rodnu ravnopravnost, Kancelarija pokrajinskog ombudsmana, Novi Sad, Autonomna pokrajina Vojvodina, 13. septembar 2007

Marina Ileš, stručna saradnica, pokrajinski Sekretarijat za rad, zapošljavanje i rodnu ravnopravnost, Autonomna pokrajina Vojvodina, 29. avgust 2007

Dodatak C – kontakt detalji istraživača

Glavna istraživačica

dr Mirjana Dokmanović
Viktimološko društvo Srbije
Subotica
Srbija
Tel.:+381 24 571 336
E-mail: mirad@eunet.yu

Albanija

Arta Mandro - Balili
Fakultet za sudije osnovnog suda i albanski Centar za pravne studije
Tirana
Tel.:+ 355 68 205 8477
E-mail: artamandro@yahoo.com

Bosna i Hercegovina

Nikolina Obradović
Sarajevo
Tel.:+387 63 311 686
E-mail: nikoliona.obradovic@tel.net.ba

Hrvatska

Snježana Vasiljević
Zagreb
Tel.:+385 91 501 8554
E-mail: svasilje@pravo.hr

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Jasminka Friščik
Udruženje za emancipaciju, solidarnost i ravnopravnost žena u Republici Makedoniji (ESE)
St. Maksim Gorki 20-1/4, 1000 Skoplje
Tel.:++ 389 (0)2 3298 295; 3298 296
E-mail: jasminkafriscik@esem.org.mk

Crna Gora

Boban Šaranović

Podgorica

Tel.:+382 67 406 461

E-mail: b.saranovic@yahoo.com

Srbija

Diana Miladinović

Autonomni ženski centar

Tel.:+ 381 11 2656 178

E-mail: mdiana@eunet.yu

Teritorija pod privremenom upravom UN - Kosovo

Ferdane Osmani

Kosovo Pravni centar

Priština

Tel.:+377 44 710 004

E-mail: ferdane.osmani@yahoo.com

Dodatak D – Uzorak upitnika/ vodič za intervjuisanje⁸⁴

Pitanja za predstavnike policije

Glavna pitanja:

- U kojoj meri se posedovanje i nošenje vatrenog oružja vezuje sa rasprostranjenošću nasilja u porodici?
- Na koji način se najbolje može povezati regulativa vezana za nabavku i posedovanje oružja i zakoni koji se odnose na nasilje u porodici u cilju smanjenja ovog vida nasilja?

Kvantitativna pitanja:

	2007.	2006.	2005.
Broj fizičkih napada na žene uopšte			
Koliko se srazmerno incidenata dogodilo u žrtvinoj kući/ u kući počinioca/ van kuće?			
Kakav je odnos između nasilnika i žrtve / preživelog u prijavljenim slučajevima fizičkog napada?			
Broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici uključujući seksualno nasilje u porodici			
Broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja u kojem je upotrebljeno oružje kao sredstvo pretnje, a ne povređivanja			
Broj slučajeva u kojima je oružje upotrebljeno radi: <ul style="list-style-type: none">■ povređivanja žrtve■ ispaljivanja metka■ pucanja u kućnog ljubimca ili predmet koji je u vlasništvu žrtve■ pucanja u žrtvu			
Broj slučajeva u kojima je došlo do povrede vatrenim oružjem u okviru porodičnog nasilja			
Broj prijavljenih slučajeva u kojima je upotreba vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja imala fatalan ishod			
Broj slučajeva u kojima nasilnik nije imao dozvolu za posedovanje vatrenog oružja			

Pod-pitanja:

1. Da li se policija obučava o tome kako da reaguje na nasilje u porodici ili seksualno nasilje?
2. Da li postoje neke smernice za policiju koje se odnose na upotrebu vatrenog oružja u slučajevima nasilja u porodici?
3. Da li policija rutinski proverava prisustvo oružja kada je pozovu zbog slučaja nasilja u porodici? Ako je odgovor potvrđan, šta radi kada pronađe oružje?
4. Da li policija zna da vatreno oružje postoji pre nego što ode na uviđaj?

⁸⁴ Ovi upitnici/ vodiči za intervjuisanje pripremljeni su tokom radionice o metodologiji radi usmeravanja nacionalnog istraživanja u svakoj od zemalja regiona. Nacionalni istraživači preveli su i prilagodili upitnike prema situaciji u svakoj zemlji. Kvantitativne informacije su prikupljane iz što je moguće više različitih izvora i nisu isključivo vezane za pitanja navedena u upitnicima.

5. Da li policija pita da li postoji oružje u kući/u posedu počinioca? Da li to radi po dužnosti, na zahtev ili po slobodnom nahođenju, ako misle da je to bitno?
6. Kako policijski službenici reaguju kada nasilnik upotrebi oružje u nasilničkom ponašanju prema supruzi, intimnom partneru, bivšoj supruzi, bivšem partneru ili drugim članovima porodice ili domaćinstva?
7. Da li je policija dužna da oduzme oružje ako je pozovu zbog incidenta porodičnog nasilja ili ona to čini po sopstvenom nahođenju?
8. Može li policija da zahteva nalog za oduzimanje oružja ili njegovo premeštanje na drugo mesto (van kuće)?
9. Da li policija drugačije reaguje kada je oružje upotrebljeno u kući ili van kuće?
10. Da li policijski službenici proveravaju posedovanje dozvole za oružje? Šta se dešava ako je oružje registrovano ili osoba ima dozvolu za njega?
11. Kakva je reakcija u slučaju da nasilnik nema dozvolu za vatreno oružje? A kakva ako ima dozvolu za oružje?
12. Može li policija da oduzme vatreno oružje ili poništi dozvolu, ili zapiše u svoj zapisnik potrebu da se počiniocu zabrani da kupi/poseduje drugo oružje?
13. Da li policijski službenici prijavljuju zloupotrebu oružja kao prekršaj ili krivično delo?
14. Da li će počinitelj biti optužen za nelegalno posedovanje oružja ako mu se sudi za krivično delo vezano za nasilje u porodici? Ako protiv njega nije pokrenut postupak zbog porodičnog nasilja, da li će činjenica da ima oružje biti zabeležena?
15. Kakva je procedura podnošenja zahteva za dobijanje odobrenja za nabavku oružja? Kada se podnese zahtev, koje mere se preduzimaju u cilju ispitivanja eventualne istorije nasilja u porodici?
16. Da li se od podnosioca zahteva očekuje da imaju odobrenje svog partnera (sadašnjeg ili bivšeg) ili njihovog lekara za sticanje dozvole za vatreno oružje?
17. Da li postoje faktori odlaganja? Postoji li period čekanja na nabavku prvog oružja i / ili narednih komada oružja?
18. Na osnovu koje evidencije policija proverava da li podnosioci zahteva već imaju oružje?
19. Šta se dešava ako neko promeni adresu?
20. Ko može prijaviti policiji zabrinutost zato što neko lice ima vatreno oružje?
21. Ko može prijaviti nasilje u porodici?
22. Da li je policiji dozvoljeno da nosi službeno oružje kući? Da li postoji visoka stopa porodičnog nasilja u domovima policijskih službenika? Da li se pritom koristi i oružje? Postoje li programi psihološke podrške za policijske službenike?
23. Na koji način se najbolje može povezati regulativa vezana za nasilje u porodici sa zakonima koji se odnose kontrolu oružja u cilju zaštite porodica od oružanog nasilja?
24. Postoje li primeri dobre prakse? Koji su faktori uspeha i neuspeha?

Pitanja za sudije i tužioce

Glavna pitanja:

- U kojoj meri se posedovanje i nošenje vatrenog oružja vezuje sa rasprostranjenošću nasilja u porodici?
- Na koji način se najbolje može povezati regulativa vezana za nabavku i posedovanje oružja i zakoni koji se odnose na nasilje u porodici u cilju smanjenja ovog vida nasilja?

Pod-pitanja:

1. Da li se upotreba oružja smatra otežavajućom okolnošću u krivičnom postupku u slučajevima nasilja u porodici? Ako je odgovor potvrđan, kakva je prosečna reakcija u slučaju:
 - Povrede;
 - Smrti?
2. Koja kazna se u proseku izriče za nasilje u porodici sa upotrebom vatrenog oružja?
3. Postoje li razlika u donošenju presude u zavisnosti od toga da li je žrtva, ili je bila, u partnerskom ili porodičnom odnosu sa počiniocem (supruga, bivša supruga, intimna partnerka, ćerka, sestra, majka itd)?
4. Postoji li praksa izricanja mere zaštite oduzimanja vatrenog oružja za vreme krivičnog postupka?
5. Na koji način se najbolje može povezati regulativa vezana za nasilje u porodici i zakoni koji se odnose kontrolu oružja u cilju zaštite porodica od oružanog nasilja?
6. Postoje li primeri dobre prakse? Koji su faktori uspeha i neuspeha?

Pitanja za predstavnike ženskih NVO

Glavna pitanja:

- U kojoj meri se posedovanje i nošenje vatrenog oružja vezuje sa rasprostranjenošću nasilja u porodici?
- Na koji način se najbolje može povezati regulativa vezana za nabavku i posedovanje oružja i zakoni koji se odnose na nasilje u porodici u cilju smanjenja ovog vida nasilja?

Kvantitativna pitanja:

	2007. (AKO IMA PODATAKA)	2006.	2005.
Broj žena koje su potražile pomoć/sklonište/ prijavile slučajeve nasilja u porodici			
Broj slučajeva nasilja u porodici u kojima je počinitelj upotrebio oružje kao sredstvo pretnje			
Broj slučajeva u kojima su žrtve povređene vatrenim oružjem			
Broj slučajeva u kojima su žrtve umrle od povreda zadobijenih vatrenim oružjem			

Pod-pitanja:

1. Koja su iskustva žrtava kojima je prečeno/ koje su povređene/ napadnute vatrenim oružjem? Kako policijski službenici reaguju kada žrtve prijave slučaj ili zatraže zaštitu?
2. Da li žrtve obično dobiju efikasnu zaštitu od nasilnika koji su im pretili/ povredili ih vatrenim oružjem? Ako je odgovor potvrđan, od strane koža i kako?
3. Da li informisanje javnosti i zalaganje na planu borbe protiv nasilja u porodici doprinosi promeni zakonodavstva:
 - O posedovanju i nabavci oružja;
 - O zaštiti žena od porodičnog nasilja?
4. Kako bi se moglo poboljšati prikupljanje podataka i monitoring?
5. Da li je vaša organizacija ikada pokretala ili učestvovala u kampanjama na temu režima kontrola oružja? Koje su moguće polazne tačke takve kampanje?
6. Zašto vlade nisu odgovornije i bolje ne reaguju na problem porodičnog nasilja, uključujući i oružano nasilje u porodici?
7. Kako vlade mogu preuzeti veću odgovornost za ovaj problem?
8. Kako ženske nevladine organizacije ocenjuju efikasnost izvršnih mehanizama na ovom polju? Koje su jake strane, a koje slabosti?
9. Da li nevladine organizacije imaju predloge za poboljšanje efikasnosti mehanizama za primenu? Ako imaju, koji su?
10. Šta bi trebalo uraditi na poboljšanju aktuelnog zakonodavstva i prakse u cilju smanjenja upotrebe vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja?

Pitanja za socijalne radnike/ centre za socijalni rad

Glavna pitanja:

- U kojoj meri se posedovanje i nošenje vatrenog oružja vezuje sa rasprostranjenošću nasilja u porodici?
- Na koji način se najbolje može povezati regulativa vezana za nabavku i posedovanje oružja i zakoni koji se odnose na nasilje u porodici u cilju smanjenja ovog vida nasilja?

Kvantitativna pitanja:

	2007. (AKO IMA PODATAKA)	2006.	2005.
Broj žena koje su potražile pomoć/sklonište/ prijavile slučajeve porodičnog nasilja			
Broj slučajeva porodičnog nasilja u kojima je počinitelj upotrebio oružje kao sredstvo pretnje			
Broj slučajeva u kojima su žrtve povređene vatrenim oružjem			
Broj slučajeva u kojima su žrtve umrle od povreda zadobijenih vatrenim oružjem			

Pod-pitanja:

1. Koja su iskustva žrtava kojima je zaprećeno/ koje su povređene/ napadnute vatrenim oružjem? Kako policijski službenici reaguju kada žrtve prijave slučaj ili zatraže zaštitu?
2. Da li žrtve obično dobiju efikasnu zaštitu od nasilnika koji su im pretili/ povredili ih vatrenim oružjem? Ako je odgovor potvrđan, od strane koga i kako?
3. Da li postoje protokoli vezani za beleženje, reagovanje i prijavljivanje slučajeva nasilja u porodici?
4. Da li informisanje javnosti i zalaganje na planu borbe protiv porodičnog nasilja doprinosi izmeni zakonodavstva:
 - O posedovanju i nabavci oružja;
 - O zaštiti žena od porodičnog nasilja?
5. Šta bi trebalo uraditi na poboljšanju aktuelnog zakonodavstva i prakse u cilju smanjenja upotrebe vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja?

Pitanja za predstavnike zdravstvenih ustanova

Glavna pitanja:

- U kojoj meri se posedovanje i nošenje vatrenog oružja vezuje sa rasprostranjenošću nasilja u porodici?
- Na koji način se najbolje može povezati regulativa vezana za nabavku i posedovanje oružja i zakoni koji se odnose na nasilje u porodici u cilju smanjenja ovog vida nasilja?

Kvantitativna pitanja:

	2007. (AKO IMA PODATAKA)	2006.	2005.
Broj slučajeva povređenih vatrenim oružjem			
Broj žrtava povređenih vatrenim oružjem kao posledica nasilja u porodici			

Pod-pitanja:

1. Koji mehanizmi izveštavanja postoje u okviru sistema javnog zdravstva? Koje su njihove jake strane/ slabosti? Kako bi se mogao poboljšati sistem prijavljivanja?
2. Koja su iskustva žrtava kojima je prečeno/ koje su povređene/ napadnute vatrenim oružjem?
3. Da li zdravstveni radnici prijavljuju policiji povrede nanete vatrenim oružjem? Da li su po zakonu dužni da to čine? Koja je procedura? Koji se obrasci izveštavanja koriste kod slučajeva porodičnog nasilja? Da li je ova procedura efikasna?
4. Šta bi trebalo uraditi radi poboljšanja sistema prijavljivanja i prikupljanja podataka?

ISBN: 978-86-7728-073-4

9 788677 280734

SEESAC

South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse
for the Control of Small Arms and Light Weapons

Hadži Milentijeva 30, 11 000 Belgrade, Serbia
Tel. (+381) (11) 344 6353 / Fax. (+381) (11) 344 6356
URL: www.seesac.org / Email: info@seesac.org